

tv-15 naš TOVARIS

Št. 29
20. julija 1988
Leto XXVI

Čestitamo ob dnevu vstaje
slovenskega naroda 1988!

Glasilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Julij, takrat in zdaj

Vsako leto pride poletje. Vsako leto razliva julij bleščeče svetlobe nad zorečimi žiti. Toda pred 47 leti je jasno luč julijskega sonca zagrinjala mračna senca kljukastega križa in liktorskih butaric. Nikdar

do tedaj v zgodovini še ni stregla po svobodi narodov večja, bolj oborožena in organizirana sila, kot jo je predstavljal nemški fašizem s svojimi zavezniki. Toda edinstven do tedaj je tudi primer poguma,

jasnovidnosti in vere v svobodo in pravičen družbeni red, ki ga pomeni zgodovinski sklep centralnega komiteja KPJ o oboroženi vstaji, sprejet 4. julija 1941. Pregaženi in med 4 osvajalce razkosani, izdani in od voditeljev slabega slovesa zapuščeni, goloroki ob smešno žalostnem in hitrem zlo-

mu bivše armade, ki ji vodniki niso znali povedati, za kaj se je vredno boriti, so jugoslovanski narodi po sklepu 4. julija začeli pisati novo legendo o Davidu in Goljotu, legendo, ki je staro deleč zasenčila tako po nesorazmerju sil, kot po moralni vrednosti odločitve in cilja.

Sklep 4. julija je sprožil val narodnih vstaj še v istem mesecu. 7. julija v Srbiji, 13. julija v Črni gori, 27. julija v Hrvaški, Bosni in Hercegovini, 22. julija pa tudi v Sloveniji, morda od vseh najbolj poteptani in dosledno na smrt obsojeni, toda s svojo OF že pripravljeni na boj, partizanske puške zagrmel naš odločni ne zoper pogin in suženjstvo. Prihiti so na klic OF, vspodbujene in vodene od KPS, preprosti Janezi in Micke iz polj, od strojev, iz šolskih klopi, se zgrinjali v čete, bataljone, brigade, ustvarili prvo pravo narodno in ljudsko vojsko, iz svojih vrst rojevali junake, komandirje in komandante, se tolkli, umirali in zmagovali, uporno korakajoč proti cilju – popolni nacionalni in socialni svobodi. Borec – partizan, ki je rodil sklep 4. julija, je s svojim junaštvom, požrtvovalnostjo, patriotizmom in moralno veličino odrekajoč in žrtvovanja za veliki cilj, ter človečnostjo samega načina boja, morebiti najbolje izraženo v odnosu do ranjenega sotovariša, zasenčil vse starejše zgodovinske podedbe. Njegov lik je daleč presegal meje domovine in njegovo ime je tedaj s spoštovanjem izgovarjal ves svobodoljubni svet.

Njegov lik pa je presegal tudi tedanji svoj čas in

je bil, oziroma je še danes perspektiva in vzgled za vse, še zaslužene in k svobodi in neodvisnosti težeče narode in ljudstva.

Tudi to poletje spremenjajo naše življenje nekatere sence globoke, večplastne, ne le ekonomske, tudi moralne in delovne sistemske krize. Ob vsem tem, kar je bilo v zadnjem času, zlasti pa na konferenci in zadnjem plenu CK ZKS Slovenije o krizi in razmerah v Jugoslaviji in Sloveniji rečenega in dorečenega, zato ne bi ob tem slavnostnem zasednju govoril. Rečemo pa vsi skupaj lahko, da trenutne razmere niso odraz doslednega ravnanja po načelih in sklepih, po vzgledih in skušnjavah NOB, ki jo je sprožil sklep 4. julija in ki je pogojil tudi poznejše slavne mejnike NOB, predvsem tudi zasedanje AVNOJA, pa v Sloveniji Kočevskega zbora odposlancev Slovenskega naroda in zasedanje SNOJa v Črnomlju, temveč nasprotno posledica nekaterih stranpoti in odmikov od teh načel. Zato je vračanje k tradicijam NOB, vračanje k pravi pristnim načelom in težnjam omenjenih sklepov, vračanje zlasti tudi k moralnim vrednotam tistega časa prava pot iz krize. In tisti čas in takratne metode so bile v kljub izrednim neponovljivo težkim razmeram v bistvu pristno demokratične. Spominimo se le na nastajanje Narodno osvobodilnih odborov, na Kočevski zbor in končno, ali v prvi vrsti na način nastajanja in delovanja OF slovenskega naroda. Dasiravno nekoliko specifična obli-

ka organiziranja in mobiliziranja ljudi v času vojne v Sloveniji, ta naša posebnost vendar ni pomenila slabljenja NOB vsej jugoslovanskim narodov, temveč nasprotno. Bori v minulih časih tu in tam mogoče tudi včasih malo obremenjeni z nekaterimi dogmatskimi ali ideološkimi zavorami, smo na zadnji Skupščini ZZV NOV Slovenije izčistili svoje poglede na sedanj čas in razmere, dali polno podporo slovenskemu političnemu vodstvu in stališčem ZKS, ugotavljajoč ravno, da so tudi napor za demokratizacijo in demokratično reševanje kriznih razmer vračanje k pravi vrednotam in tradicijam NOB, ter se zavezali, da stopamo v zadnji naš boj za take prave demokratične odnose, za pravo, po meri človeka krojeno demokratično samoupravno socialistično družbo in da hočemo zapustiti, politično in zgodovinsko prizorišče zavrženi, pokončne duše z zavestjo, da smo storili vse, k čemur nas je zgodovina usodno zavezala, zlasti tudi storili vse za svobodo, napredek in razvoj slovenskega naroda, ki je, če si sposodim besede tov. Milana Kučana, v tem času okrepil skladno s temeljnimi točkami OF svoj narodni ponos in samozavedanje o svojih sposobnostih in možnostih. Ker je ta ponos zrasel iz temeljev NOB, ne ogroža pravic drugih narodov in narodnosti v Jugoslaviji.

Stane Prijatelj, član republiškega odbora ZZB NOV Slovenije na slavnostni seji občinskega odbora zveze združenj borcev Trebnje v počastitev dneva borca.

Čestitke ob dnevih vstaje: 7. julija – v Srbiji, 13. julija – v Črni gori, 27. julija – v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem

V imenu Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu pošiljam borcev in vsem delovnim ljudem iskrene čestitke ob Dnevu vstaje vašega naroda.

Prepričani smo, da bomo na temeljih narodnoosvobodilne borbe in naše revolucije borci tudi v bodoče dali svoj prispevek pri reševanju številnih družbenih problemov in argumentirano podpirali tisto, kar je v naših pogojih najbolj napredno, kar nas povezuje in odpira perspektivo razvoju.

Želimo vam novih uspehov pri razvoju vaše republike, krepitvi samoupravnih socialističnih odnosov, krepitvi bratstva in enotnosti ter enakopravnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

**Predsednik
Bojan Polak-Stjenka**

Streznitev

»Naša, po vojni rojena generacija danes ne dojame več v celoti, kakšne žrtve so bile takrat potrebne, kakšna je bila neomajna vera posameznikov in celega naroda v boljšo prihodnost. Mislim, da v današnjem času to preveč pozabljamo in se zato ljudje včasih upravičeno sprašujejo, ali nismo morda pozabili na tiste lastnosti slovenskega človeka, ki so narod takrat rešili in ga ohranili.

Danes veliko govorimo o vseh vrstah krize, še vedno pa se premalo zavedamo krize morale in prav to lahko presežemo z moralnimi vrednotami, ki izhajajo iz narodnoosvobodilnega boja. Predvsem s slednjim moramo mladi generaciji predstaviti realno sliko revolucije, ne pa z brskanjem po zgodovini, ki je za nekatere postalo pomebnije kot reševanje sedanjosti.

Marsikdaj je slišati, da se krivda za sedanje stanje v družbi pripisuje tudi borcev. Taka pavšalna namigovanja ne zdržijo resnih zgodovinskih dejstev, saj je vsaka generacija v svojem času in danih pogojih mora-

la opraviti svoj del nalog, napake posameznikov pa ne morejo zasenčiti povojnega prizadevanja nekdanjih borcev za izgradnjo nove družbe. Časi nas danes prehitro in grobo silijo, da kot družba sprejemamo nove izzive, da upoštevamo vse, kar se porodi kot dober zaključek iz polemičnih in včasih tudi spornih razprav.

Negotova prihodnost nas mora strezniti od let zmagoslavja in slepitve, da je v našem socializmu vse lepo in prav, da prenehamo s socializmom pravic, kjer naj bi za držali vse, kar smo si pridobili ne glede na zmožnost družbe. Tak socializem, ki ga želijo nekateri danes ohraniti za vsako ceno, ni privlačen in ne more ter ne sme biti socializem prihodnji generaciji, saj se ga bodo, če resnično ne bo postal ukrojen po meri ljudi, te generacije odrekle.

Janez Zavrl, predsednik občinske konference SZDL Škofja Loka – v nedeljo, 17. julija na slavnostnem zboru Prešernove brigade v Selcah nad Škofjo Loko.

Vsem naročnikom in bralcem sporočamo, da bo naslednja, 31. številka našega tovariša TV 15 izšla čez štirinajst dni, torej v četrtek, 4. avgusta.

Iz pogovora z generalom Pavlom Šucem, predsednikom obalne konference rezervnih vojaških starešin, v Luciji, julija 1988

Pohod v krajevne organizacije

Za pogovor »na temo« sem ga pobaral, preden sem njega samega ali koga drugega povprašal o tem, kakšno delo opravlja in kakšno funkcijo ima v organizacijski sestavi zveze rezervnih vojaških starešin. Moje spontano zanimanje je vzbudila njegova razprava na okrogli mizi, ki so jo pripravili v okviru nedavnega (letošnjega) srečanja jugoslovanskih rezervnih starešin, prirejenega v Srbiji, med gostoljubnimi srbskimi tovariši, pri čemer je bila slovenska delegacija razporejena na obisk v Šumadijo.

Na tistem, v siceršnji zgoščen program vpetem pogovoru o namenih in problemih organizacijskega delovanja organizacije, ki ji je nedvomno naložena velika in nemara kar odločila vloga pri oblikovanju naše sodobne obrambne kulture, je »tovariš general« kar najbolj sveže in najmanj obremenjeno opozarjal na nujnost življenjskosti organizacijskih in vseh drugih pristopov – in s tem, seveda, na debirokratizacijo delovanja, ki je, žal, marsikdaj in marsikje pretirano formulistično in zavoljo tega za starešine in druge prej odbijajoče kot pa zares in scela privlačno.

Na mojo pobudo, da ga, ko bomo spet doma, obišče, da bi to temeljno misel in sporočilo nekoliko bolj razčlenili, je sledil njegov takojšnji: »Prav!« In šele potem sem pravzaprav zvedel, da domuje na Obali ter opravlja – prizadevno in z velikim žarom – funkcijo predsednika obalne konference zveze rezervnih vojaških starešin.

»Ko sem sprejel to funkcijo, sem temeljito preučil, kaj je domena naše organizacije in kaj vse obsega njena dejavnost. Prebral sem vse, kar je bilo o pomenu krajevnih organizacij povedano na minuli republiški in zvezni konferenci. Dokumentom s teh sej smo pripisali temeljni pomen. Sklepi, ki smo jih sprejeli na teh konferencah, so v našem delovanju ves čas navzoči. Nimamo v mislih nekih lastnih, naših posebnosti. Sklenili pa smo, da si v luči teh sklepov vendarle natančneje ogledamo, kaj se dogaja v naših krajevnih organizacijah. Sklepi konference na najvišjih ravneh so imentina stvar, vemo pa, da bodo ostali forumski, če jih ne bomo uresničevali in

uresničili prav v krajevnih organizacijah.«

In kakšen je bil rezultat vašega ogleda »domačih« krajevnih organizacij?

»Ne bi rekel, da nismo bili zadovoljni, čeprav smo sprevideali, da delo le ni potekalo tako, kot bi bilo prav. Naša organizacija je bila dejavna nekako ob občinskih vodstvih navzgor. S tem hočem povedati, da je vse, kar se je dogajalo, snovalo, programiralo in usmerjalo občinsko vodstvo, začutil in spoznal pa sem, da to ni tisto pravo, kar od nas terjajo prej omenjeni sklepi naših konferenc. Tisto pravo je pognati v tek delo v krajevnih skupnostih in v krajevnih organizacijah. In zatem smo sklenili narediti odločilne premike. Skupaj s socialistično zvezo in z zvezo komunistov smo se odločili za geslo 'Pohod v krajevne organizacije'«.

Na kakšen način in po kakšni poti?

»Zavzeli smo se za izpeljavo kolikor mogoče dobro, kvalitetno pripravljenih krajevnih programsko-volilnih konferenc zveze rezervnih vojaških starešin. Mi, ki delamo v obalnem in občinskih vodstvih, smo vodstvene sestave krajevnih organizacij dejavno pripravljali na izvedbo krajevnih konferenc. Važno je, smo jim rekli, da se njihovi člani kar najbolj neposredno opredelijo o tem, ali je organizacija zanja sploh interesantna. Sami naj povedo, kaj jih zanima in priteguje. To se nam je zdelo nujno in neizogibno. V ta namen smo se lotili predvsem kadrovskega utrjevanja vodstev krajevnih organizacij, zavedajoč se, da lahko predvsem na aktivirajo član-

stvo. Lotili smo se kadrovske prenovle, ki pa je terjala tudi preusmeritev delovanja obalne in občinskih konferenc. Mi sami smo začeli odhajati v krajevne organizacije in nismo več ne čakali ne zahtevali, da bi bili njihovi vodilni ljudje prihajali k nam. Vzpostavili smo kar najbolj neposredno zvezo s krajevnimi organizacijami. Naša predsedstva so spreminila prejšnji stil dela.«

Reklo bi se: iz pisarn na teren. Kako so vas sprejeli?

»Marsikje z velikim veseljem. Rekli so: 'Hvala bogu, da kdo pride in nam kaj pove'«.

Ta premik je potemtakem za vami. Kako ga ocenjujete?

»Sodim, da je pot prava in da vodi k pravim rezultatom. Sicer pa smo tudi na nedavnem posvetu vodstev naše organizacije iz vseh primorskih občin ugotovili, da je prav ta 'pohod v krajevne organizacije' edina pot, ki vodi k uresničevanju sklepov naše republiške in zvezne konference.«

Pri tem pa je odločilnega pomena tudi vsebina delovnega programa...

»Seveda. Lotili smo se tudi modernizacije programa. Ugotovili smo namreč, da centralizirano določeni programi, lansirani z ravni federacije in iz republike 'navzdol', našim ljudem ne ustrezajo. Predvsem se – v sedanjosti, kakršna je – naši organizaciji ne kaže preveč ukvarjati s čisto vojaškimi strokovnimi temami. Za specialistično vzgojo so zadolžene vojaške šole ter enote Jugoslovanske ljudske armade, kjer imajo posamezni starešine svoj vojaški, oziroma enote, v katerih imajo svoj civilni razpored. Pri tem seveda ne gre za kakršnokoli razbremenjevanje zveze rezervnih vojaških starešin, temveč za primernost in ustreznost njenega programa ter za njegovo prilagojenost prostoru in času.«

Gre torej za razmislek o metodah dela.

»Najti moramo izvirne oblike, s kakršnimi se bomo približali ljudem ter njihovim interesom in potrebam. Odločilnega pomena je, da imajo naši ljudje prave informacije o modernizaciji vojske. Za to naj poskrbijo tudi javni mediji. Na nas, ki delujemo v tej organizaciji, je, da skrbimo za redne stike z enotami Jugoslovanske ljudske armade in teritorialne obrambe in da imamo na ogled vse, kar se dogaja na področju bodisi tehnološke bodisi organizacijske modernizacije. Za rezervne vojaške starešine kot javne družbene delavce so ti stalni stiki z enotami JLA in TO izrazita potreba. Žal ti stalni stiki doslej niso bili dovolj razviti in razvejeni. Na območjih, kjer ni garnizij, moramo še posebej intenzivno iskati konkretne oblike takih povezav. V ta namen načrtujemo strokovne ekskurzije in celodnevne obiske v posameznih enotah, ki naj se nam po tej poti predstavijo.«

Seveda pa se rezervni vojaški starešine posvečate tudi lastnemu študiju?

»Predvsem se želimo temeljiteje ukvarjati z našo koncepcijo splošne ljudske obrambe in družbene samozastite. Koncepcijo seveda imamo, vendar je ne štejemo za nekaj negibnega. Tudi ona je živi organizem. Njeno nadaljnje razvijanje je seveda odvisno tudi od nas, ki smo v tej domeni strokovni del te družbe. Primerna oblika za preučevanje teh vprašanj so okrogle mize, ki jih je mogoče in primerno pripravljati prav v krajevnih skupnostih, ob tvornem sodelovanju članov krajevnih organizacij. Vse, ki smo jih organizirali doslej, so se zelo obnesle in bile izjemno zanimive.«

Kaj pa – siceršnje podružbljanje eseloja?

»Rekli smo: to bodi ena izmed prioriteten nalog. Ven-

dar pa podružbljanje, kljub razmeroma ugodnim ocenam posameznih inšpekcij, še vendo krepko zaostaja za tem, kar zahteva naša koncepcija. Cela vrsta tistih, ki si dajejo opravka s tem, nima prave predstave o tem podružbljanju, ki se mora dogajati prav v krajevnih skupnostih, kjer morajo biti naloge razporejene prav med vse krajeane. Pa ne skozi papirnat navodila, temveč s praktičnim usposabljanjem krajanov. To delo nas čaka. Med naše načrte sodi predvsem priprava predsednikov naših krajevnih organizacij na to delo. Takole jim pravimo: v vaši domeni ni formiranje jurišnih odredov, vaše je, da izpeljete podružbljanje, kar pomeni, da moramo rezervne vojaške starešine pripravljati predvsem na delovanje v njihovem neposrednem življenjskem oziroma delovnem okolju. Vse naloge, ki jih izvajamo, so zastavljene v tej smeri.«

S strani višjih vodstev ZRVS najbrž nimate vselej opore za takšne vrste prizadevanja?

»Nadejamo se, da nas bodo višja vodstva v teh pobudah podpirala in se pri tem odrekala svojemu centraliziranemu delovanju. Seveda moramo od njih to tudi zahtevati. Uveljaviti moramo zmanjšanje vseh oblik centraliziranega planiranja dejavnosti.«

Premiki v tej smeri najbrž ne gredo zlahka. Tudi ne v zavesti vaših članov...

»Skrb zanjo je bistvenega pomena. Vendar pa lahko kritično zatrdim, da glede tega, zlasti kar zadeva pripadnike mlajšega rodu, še nismo našli primernih poti in načinov. Za zdaj šele iščemo izhodišče. Vemo pa, da mora biti vsebina delovanja prilagojena pripravljenosti samih ljudi. S sklici in z različnimi obveznostmi zagotovo ne smemo pretiravati. Popolnoma jasno je: metode in oblike našega dela morajo biti pestre in vabljive. Predavanja, recimo, so deležna krepkih kritik. Ljudje se na vabila – zavoljo discipline – sicer odzivajo, vendar niso zadovoljni. Vrhunskih predavateljev pač nimamo na pretek. Zatorej smo sklenili, da bomo predavanja kot obliko uporabljali le tedaj, ko ni možno izpeljati česa druge-

ga. Veliko bolje se obnesejo problemske razprave, pripravljenosti tako, da posamezni udeleženci vnaprej preštudirajo tematske sklope in nato izrečejo svoje ugotovitve, drugi pa jim zastavljajo vprašanja, jih dopolnjujejo jim oporekajo. Tak način dela se zdi ljudem primeren in koristen. To velja tudi za delovanje v kroških, ki jih – občasno – v vsaki krajevni organizaciji sestavimo po nekaj, da potem vsak zase, denimo, pripravi svojo rešitev na temo 'kako delovati na zasledenem ozemlju', nakar se med seboj konfrontirajo, kar vse se zdi ljudem zanimivo in privlačno... Tam in takim oblikam dela se posvečamo in jih želimo kolikor mogoče razviti. Prek njih bomo pridobivali za tvorbo in kvalitetno sodelovanje predvsem mlade rezervne vojaške starešine.«

Če torej poskusiva narediti povzetek: ta vaš »pohod v krajevne organizacije«...

...je mišljen celovito, na vseh področjih: družbenem, strokovnem, družabnem... in predvsem z mislijo na ljudi same, na njihove interese, potrebe in zmožnosti.«

Torej gre tudi in predvsem za humanizacijo vseh organizacijskih pristopov?

»Zagotovo. Na vesti imamo namreč tudi skrb za svoje člane, za njihovo zadovoljstvo z življenjem, ki ga živijo, in za njihovo dobrobit, tja do urejenih delovnih razmerij, primerno rešenih bivalnih oziroma stanovanjskih pogojev, njihovega zdravstvenega počutja in tako naprej. Pa tudi rekreativne možnosti naših ljudi, športno, kulturno in drugo udejstvovanje za nas ne sme biti nekašna postranska vprašanje, če nečemo običajni na forumski ravni in na mrtvi točki. Zato v vodstvu obalne in občinskih konferenc tu na Obali neprenehoma celovito bedimo nad delovanjem in življenjsko naravnostjo krajevnih vodstev naše organizacije – roko v roki s socialistično zvezo, jim skušamo pomagati in jih spodbujamo pri programiranju opravil, pri čemer seveda njihovo ločevanje pravih vsebin tudi sproti preverjamo. Res pa je, da smo, čeprav smo se podali nanjo, šele na začetku te poti, tega pohoda...«

Pogovarjal se je Viktor Konjar

Vidonci 88:
Obrambno usposabljanje mladih

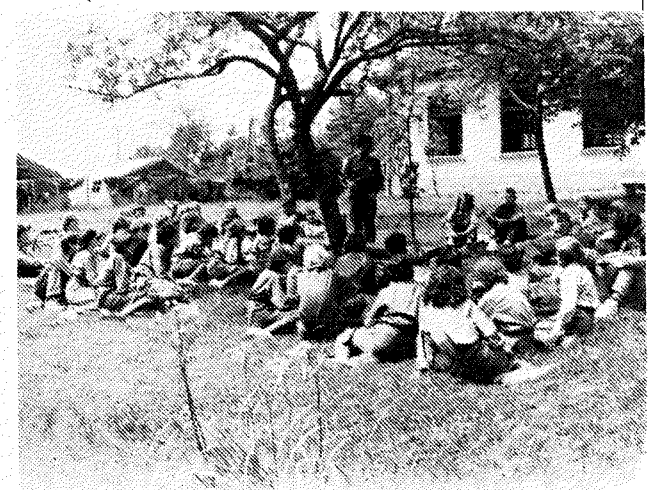
V učilnici narave

V dneh od 28. junija do 12. julija so sekretariat za LO M. Sobota, občinski štab TO M. Sobota in občinska konferenca ZRVS M. Sobota organizirali 14-dnevno usposabljanje

nje mladine, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja. Usposabljanja soboške mladine na področju SLO in DS se je udeležilo 131 mladih, deklet in fantov. Tabor je bil v prostorih nekdanje osemletke v Vidoncih na Goriškem. Mladi so bili razdeljeni v pet učnih skupin, organizirali pa so si, ob pomoči mentorjev, še svojo osnovno organizacijo ZSMS ter komisije za šport, kulturo, informiranje ter SLO. To je bila po besedah komandanta tabora Avgusta Korena najboljša generacija mladih v zadnjih šestih letih.

Filip Matko

Okrogla miza o slovenskem deležu v sklepni fazi vojne

Slovenci kremeniti le stopimo v korak

Na Brdu pri Kranju, malce proč od hrupa vsakdanjosti, vendar nikakor ne onstran njenih obzorij, so bili dva dneva (7. in 8. julija) zbrani k pogovoru o »vlogi in deležu narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije v sklepni operaciji za osvoboditev Jugoslavije« najvidnejši slovenski poznavalci dogajanj na naših tleh v zadnjih mesecih oziroma tednih druge svetovne vojne. Drug k drugemu so sedli in si pogledali v oči zgodovinarji, katerih domena je ugotavljati dejstva ter interpretirati zgodovinski spomin, in nekdanji – še živeči – komandanti, komisarji in funkcionarji slovenske partizanske vojske, ki so merodajne žive priče takratnih dogajanj.

Skrb nad pripravo in izvedbo okrogle mize je prevzelo Predsedstvo SRS, samemu odboru simpozija pa je predsedoval Ivan Dolničar, sam ena izmed teh živih prič prelomnih dni ob izteku svetovne vojne in narodnoosvobodilnega boja.

»Zakaj okrogla miza na to temo in zakaj v tem času?« je bilo vprašanje, ki ga je on sam zastavil vpričo novinarjev, zbranih na tiskovni konferenci dan pred okroglo mizo – in nanj seveda podal tudi odgovor. Dobri dve leti namreč minevata od velikega posvetovanja, ki so ga na temo sklepni operaciji za osvoboditev Jugoslavije pripravili v Beogradu, na jugoslovanski ravni. Takrat je bilo – v senci pogovora o deležu štirih armad, ki jim je Tito ukazal, naj prodrejo do se-

vernih meja Jugoslavije ter do Trsta in Celovca – le malo besed o deležu slovenskih partizanskih enot, ki so, tudi tedaj, tako kot že mesece in leta prej, delovale v sovražni-kovem zaledju, čeprav je več kot očitno, da so opravljale izrazito pomembno vlogo. To njihovo vlogo so na beograjskem posvetovanju sicer omenjali, še zdaleč pa ni bila celovito predstavljena, zato je bila že takrat na dlani misel, da bo potrebno pripraviti novo, prav tej temi posvečeno posvetovanje. Pa ne samo zavoljo dopolnjevanja doslej premalo celovite podobe dogajanja, vpetega v naše doslej obdelano zgodovinsko. Pomembna sta tudi vtis in vedenje, ki ju imajo o slovenskem deležu v jugoslovanskem enobeju in še posebej v sklepni ob-

dobju osvobajanja Jugoslavije pripadniki drugih jugoslovanskih narodov ter pripadniki mlajših rodov. Gre pa, kajpak, tudi za sumiranje izkušenj, ki bi nam prišle še kako prav v primeru morebitnih novih preizkušenj s tujo vojaško agresijo. Organizatorji okrogle mize so se dogovorili za posamezne »obrazložitve tem«, ki naj bi jim sledile replike udeležencev pogovora, njihovi ugovori, dopolnitve, natančnejše obrazložitve in kar je podobnih intervencij.

Predavatelji so bili: dr. Dušan Biber s temo »Mednarodni položaj Jugoslavije v zadnjem obdobju vojne«, Mitja Ribičič z nizanjem dejstev o »Geopolitičnem pomenu prostora Slovenije ob koncu druge svetovne vojne«, Zdravko Klanjšček z navajanjem »Notranje političnih in vojaških razmer v Sloveniji v zadnjem obdobju vojne«, Boris Mlakar (ter Ivan Križnar) s temarskim sklopom »Politično in vojaško delovanje sil narodnega izdajstva v Sloveniji ob bližajočem se koncu vojne«, Ivan Dolničar z »Zasnovno in načrtom sklepni operaciji JA«, dr. Tone Ferenc s »Potekom sklepni operaciji na Primorskem«, Franc Pogle-

jen z razčlenitvijo njihovega poteka »na osrednjem delu Slovenije« ter Ivan Dolničar, posebej, z njihovo razčlenitvijo »na Štajerskem in Korškem«.

Vsa ta »predavanja« so skušala biti kar najbolj celovita in pretehtana, čeravno zgodovinarji dobro vedo – in poudarjajo, da pisnih virov iz takratnega obdobja domala ni najti, ne nemških ne naših, pa je zategadelj potrebno navedbe in trditve še toliko bolj preverjati (tudi na okroglih mizah te vrste, kakršnih eno so pripravili na Brdu). Dr. Biber, denimo, nas je seznanil celo z dejstvom, da ni na voljo urejenih zapisniških fondov Titove vlade, ki je načrtovala zaključne operacije spomladi petinštiridesetega. Taka dejstva zgodovinarjem otežujejo ne le analizo, ampak tudi samo rekonstrukcijo dogajanja.

Med bistvenimi vprašanji na tem simpoziju so bili tudi razmisleki o tem, ali je bilo ravnanje načrtovalcev sklepni operaciji ter njihovih izvajalcev res v vseh ozirih optimalno in pametno, ali pa bi bilo lahko tudi drugačno in bi poteklo z manjšimi napori pa z več uspeha. Ugotovitve povedo, da se štabi na severne meje prodirajočih armad JA z zalednimi (slovenskimi) enotami niso povezovali, kot bi bilo pričakovati, ampak so jih puščali bolj ali manj v nemar. Podobno napako je, po sodbi dr. Ferenc, zagrešil glavni štab slovenske partizanske vojske, ki se je v tistih dneh nastanil v Trstu in odondod »poveljeval« s časovnimi zamiki, ki bi jih ne

bilo, ko bi bil štab lociran kje v osrednjem delu Slovenije.

Na ta in podobna vprašanja naj bi odgovorile predvsem replike še živečih protagonistov takratnega dogajanja in operacij. Se je to na Brdu zgodilo? – vprašujemo. Deloma je, deloma... si na tako zastavljeno vprašanje še ni mogoče odgovoriti, saj bo potrebno magnetograme povedanega posebej in na novo prebrati, jih preučiti in tega ali onega izmed pričevalcev o tem ali onem še posebej povprašati.

Zadnje obdobje vojne je bilo na slovenskih tleh nedvomno eno najbolj krutih v vsej vojni, kajti vsa združba fašističnih in kvislinških sil je skušala prav na tem našem ozemlju še poslednjič zajezi pohod, prodor in zmago jugoslovanske revolucije, roko v roki s slovenskim meščanstvom, ki je poskušalo vse, da bi se dokopalo do oblasti. Tej siloviti protiofenzivi je lahko parirala edinole slovenska Osvobodilna fronta s svojim najširšim zaledjem, ki pa s strani jugoslovanskega revolucionarno-partijskega vodstva ni bilo prav razumljeno, saj je imelo celo namen »preseliti« slovensko vojsko v sosedno Hrvaško, pa so šele Kardeljeva, Kidričeva in nekaterih drugih opozorila Titu jasno povedala, da je ta vojska življenjsko zaračena s svojo bazo, s svojim ljudstvom – in samo ta baza, samo to ljudstvo, samo globoko vsajena in široko razvejena Osvobodilna fronta so bili kos strašnim pritiskom meščanskih političnih eksponentov, kvislinških enot, ki so se pred

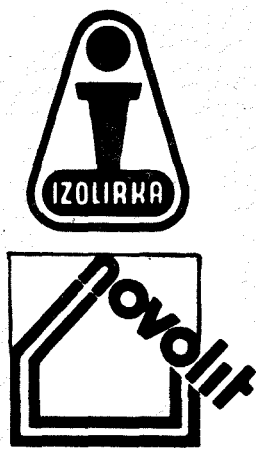
koncem vojne v velikanskem številu skoncentrirale v Sloveniji, ter tujih vojska, da bi izničile pridobitve enobeja in revolucije. Dejstva pričajo, da slovenske partizanske enote zlepa niso bile nikakršna »rezerva vrhovnega štaba«, temveč samostojni pomembni dejavniki vojaškega in s tem tudi političnega dogajanja v sklepni fazi vojne na naših tleh. Napačno je ravnal, kdor se tega ni zavedal in ni deloval v skladu s tem – in prav tako napačno ravna danes, če tega dejstva ne upošteva.

Udeleženci okrogle mize na Brdu so se razčlenitvi teh nekdanjih – še nepreseženih – omalovaževanj slovenske oefarske in vojaške organiziranosti in upravičene samozvesti (ki so jo prav v tistih najbolj občutljivih obdobjih globoko prizadeli »ukazi« generalštaba, naj Tretja in Četrta armada razformirata dotedanje slovenske formacije in jih vključiti v svojo sestavo) posvečali ne le kot zgodovinske priče in zgodovinarje, ampak tudi kot sedanjaki aktivni družbeni delavci, ki ne pristajajo na omalovažujoči odnos do slovenske suverenosti.

Pogovor na Brdu je tako po svojem duhu sam po sebi demantiral trditev, ki jo je bil na tiskovni konferenci izrekel Ivan Dolničar, češ da okrogla miza ni v nikakršni zvezi z aktualnim zdajšnjim »trenutkom« v Jugoslaviji in v Sloveniji.

Med preteklostjo in sedanjostjo je zagotovo nemalo skupnih točk.

Viktor Konjar

izolirka
61001 LJUBLJANA

TOVARNA IZOLACIJSKEGA MATERIALA, N. SOL. O.

TOZD NOVOLIT, N. SUB. O.
– proizvodnja lahkih gradbenih plošč

61385 NOVA VAS

DSSS V LJUBLJANI, OB ŽELEZNICI 18

TELEFON: (061) 798-008, 798-011
DSSS: 443-096
BRZOJAV: IZOLIRKA TOZD NOVOLIT, NOVA VAS
TELEX: 31585 YU-IZO

Ponatiskujemo iz Dnevnika, Komuniste, Teleksa (ker podpisniki na TV-15 niso pomislili)

Beseda nekaterih borcev

Smo predvojni borci za politične in socialne pravice in prvoborci narodnoosvobodilnega boja in boja za uresničitev idej in idealov o socialistični preobrazbi naše družbe in države in svobodno, demokratično in pravično skupnost enakopravnih narodov SFRJ Jugoslavije. Kot taki smo sodelovali že pri nastajanju, krepitvi in rasti naše slovenske vojske, sestavnega dela NOV in PO Jugoslavije, jugoslovanske ljudske armade v okoliščinah, ki so bile daleč težje kot druge.

Zato menimo, da imamo poleg že objavljenih stališč in zahtev CK ZK Slovenije, kakor tudi CK ZK Jugoslavije in ljudske skupščine Slovenije, predvsem pa stališč in zahtev odbora za varstvo človekovih pravic v zvezi s priporom Ivana Borštnerja, Janeza Janše in Davida Tasića pravico, da posebej poveljamo javnosti svoje preudarke in opozorila.

To je naš klic k razumu vsem tistim, ki so po naši presoji zarotniško, v zaprtih krogih, popolnoma skrito premišljeno sprožili hujskaško gonjo proti demokratičnemu sproščanju, proti demokratičnemu preporodu in prenovi in vseh podočjih družbenega in državnega življenja v Sloveniji posebej, in vsaj Jugoslaviji nasploh, prikrivano z neresničnimi ocenami o sovražnih napadih na JLA, o specialni vojni, o protirevoluciji, o pohodu šovinizma v SR Sloveniji itd. Ta gonja se je razširila divje in razbrzdano, a gesla, da je »demokratizacija« v Sloveniji proti vsemu, kar je jugoslovanskega, in podobna, so prebujala sovražno razpoloženje.

Slovenci v svoji zgodovini nismo nikogar ogrožali. Tudi nismo ogrožali in ne ogrožamo nobenega naroda in nobene narodnosti v tej državni skupnosti, za katero je padla poleg žrtev drugih narodov in narodnosti tudi ogromna množica naših rojakov. Zares ne mislimo, da bi bilo potrebno to dokazovati, saj vsakdo odprtega srca in razuma to lahko jasno in nedvoumno vidi. Vse, karkoli pa se je zgodilo, ali se zgodi nasprotnega takemu stališču in obnašanju ogromne večine slovenskega naroda, je lahko le obrobni dogodek, ki nima možnosti, da se uveljavi, in ne more imeti resnih posledic.

Naša politična izkušnja obsega čas 50 do 60 let. S to

liko večjo bridkostjo in grozo v srcu odkrivamo, da sedanja, umazani laži polna gonja zoper slovensko demokratično javnost in slovensko politično vodstvo, zoper prizadevanje za resnično enakopravno razmerje med narodi v državi, za prenovo socialističnega demokratičnega življenja, gospodarjenja in upravljanja v naši družbi, prekaša vse, kar so po uvedbi šestojanuarske diktature kralja Aleksandra I. Karadjordjevića pa do 1941 izgovorili ali napisali razni politiki režimskih strank. Pri tem nasprotujemo stališču, da se vsaka kritična pobuda, vprašanje, razmišljanje ali razprava, ki se tiče zadeve JLA, ocenjuje in obsoja na poprek kot sovražni napad nanjo, čeprav so mnogi očitki in vprašanja upravičeni, a doslej nanje sploh ni bilo nikakršnega odgovora.

Ocena, kakršno je sprejel vojaški svet JLA dne 26. marca 1988 o »organiziranih napadih na JLA in specialni vojni«, ki da jo vodijo sovražne sile v SR Sloveniji proti JLA in SFRJ, je nestvarna. Sodimo, da bi bilo nujno, da predsedstvu SFRJ ozir. CK ZKJ obravnava moralno in politično odgovornost članov vojaškega sveta v tem primeru in primerno ukrepa. Usoda države in s tem vseh naših narodov zares ne bi smela biti v rokah površnih neodgovornih oseb ali skupin.

Prišlo je do govorice o nameravanem posegu vojaških teles v razmere v Sloveniji in končno do prijetja Ivana Borštnerja, Janeza Janše in Davida Tasića zaradi posesti listine z vsebino, ki da je vojaška skrivnost, in s tem do silovite vznemirjenosti širše javnosti v SR Sloveniji in v SFRJ. Vse zatrjevanje vojaških in političnih organov in teles, da v primeru prijetja omenjenih ne gre za nobeno zvezo z ocenami vojaškega sveta in predsedstev SFRJ in CK ZKJ o sovražni publicistični dejavnosti, ker gre pač za izdajanje vojaških skrivnosti, ni prepričljivo. Preveč je znamenj, ki kažejo, kot da gre za premišljeno delovanje tistih konservativnih, dogmatičnih in neostalinističnih skupin in središč moči, ki skušajo z nepopustljivo trdovratnostjo ohraniti svoje dosedanje za časom daleč zaostalo gospodarstvo, s katerim so nas pripeljali v pogubno zadolženost in

v skoraj popoln gospodarski, politični, moralni, družbeni in državni polom, ki pa se drznejo ob tako katastrofalnih plodovih svojega vladanja kitiki z gesli o zvestobi Titu, o idealih narodnoosvobodilnega boja in pridobitvah revolucije, o čuvaju temeljev SFRJ in ugledu JLA.

Govorice o vojaškem udaru je Predsedstvo SFRJ obsodilo kot neresnične. Pri tem pa se odpira vprašanje, kaj vse se lahko razume pod pojmom vojaškega udara, kajti v posegu vojaških oblasti je vrsta okoliščin, ki vzbujajo dvom o verodostojnosti in upravičenosti postopka. V javnosti narašča sum in strah pred novimi vojaškimi posegi na civilno področje, kakor se je to že zgodilo. K taki usmeritvi štejemo lahko tudi predlog k spremembi ustave o izvenproračunskem financiranju JLA, čeprav bi JLA morala v vsakem primeru deliti usodo ljudstva.

Pri vsem tem ne gre za obrambo ugleda JLA ali izdajstvo vojaških skrivnosti, ampak gre za načrtno delovanje, da se prepreči izpeljava vsestranske družbene reforme, za katero je prvi pogoj stvarna uveljavitev demokracije, civilne družbe in pravne države.

Zaradi take slike dogajanja, ki se kaže kot politično spletkarstvo, menimo, da so skrajno upravičene že znane zahteve, da se izpustijo Ivan Borštner, Janez Janša in David Tasić iz pripora, ker je preiskava končana, da je sodni postopek javen in da imajo tudi po svoji volji izbrane civilne zagovornike. Tej zahtevi se pridružujemo z vso odgovornostjo in jo odločno podpiramo, kajti samo uresničevanje teh zahtev bo zničilo tako vznemirljive vtise in pomenilo stvaren korak k politični normalizaciji razmer v domovini.

Pravna država zahteva podrejenost vojaških sodišč (kot vseh specialističnih sodišč) Vrhovnemu civilnemu sodišču in Ustavnemu sodišču v republiki.

Treba je preprečiti subjektivistično tolmačenje in izva-

janje predvsem kazensko pravnih in procesnih predpisov, kar je protiustavno, saj ni v skladu z dejstvom, da je Jugoslavija podpisala in ratificirala Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, ki je torej del našega pravnega sistema!

Nujno je takoj pripraviti spremembe oz. preciziranje vseh neustreznih predpisov glede varstva človekovih pravic (humanost postopkov, uveljavitev neodvisnih sodišč, demokratične volitve sodnikov – ki jih izvolijo, neposredno in tajno, delegati skupščin).

Ljubljana, 8. julija 1988

Podpisniki: Ignac Gregorač, Milan Apih, Živojin Proscen, Marija Ravnikar, Ljuba Jakše, Anica Jakše-Vipotnik, Matija Maležič, Zora Maležič, Lojze Očepček, Rado Zakonjšek, Fran Gregorač, Vladimir Krivic, Milena Kerč, Jože Košir, Niko Kavčič, Zima Kisovec, Ada Krivic, Saša Cvahte, Vlasto Kopač, Zora Kopač, Angela Bratko, Boris Kariž, Marija Stucin, Rihard Knez, Miloš Bučar, Živa Majcen, Lea Smasek, Vilijem Jager, Ančka Jager, Vinko Kregar, Andrej Zupančič, Zlatko Močnik, Ivica Močnik, Ante Novak, Stanka Sagadin, Zvonko Sagadin, dr. Teodor Tominešek, Drago Hartner, Franc Lipovec, Rozalija Lukman, Danica Kozak, Martina Kovačič, Branko Babič, Danilo Jelenc, Danica Jelenc, Jaro Dolar, Danica Marinček, Jelo Gašperšič, Marcel Kronegger, Bogomir Koželj, Drago Košmrlj, Angela Košmrlj, Zorka Okrečič-Kampos, Anton Prainfalk, Vinko Knol, Vinko Petač, Nina Korene, Marjan Keršič-Belač, Dara Betrijani, Mara Kralj, France Kralj, Vida Fakin, Rudi Jančar, Mica Jančar, Matej Bor, Vlado Makuc, Igor Torkar, Jože Penca, Saša Luzar, dr. Milan Dolenc.

P. S.: Obveščeni smo, da se Besedi nekaterih borcev s svojimi podpisi pridružujejo še novi podpisniki.

Glosa

Ura psihologije in sociologije

Ta čas, ko soparna vročina lega na Evropo in se lepljive množice turistov preseljujejo na večtisoč-kilometrskih razdaljah, se v Jugoslaviji (sic!) nič več ne govori o poletno zaprtih vratih političnih hramov. Poleg drugega morajo biti odprta tudi zaradi nenehnih pohodov različnih skupin...

Ne moremo še napovedati, koliko bo od tega sestankovanja in modrovanja v vročih dneh haska, lahko pa rečemo, da je vročina zagotovo udarila tudi v nekatere novinarske redakcije.

Naša balkanska navada je že, da kost, ki se je lotimo, ogledamo do konca, ko pa të zmanjka, pa še malo mahamo in šlapamo v prazno. Tako se je med kopico »tehtnih« tekstov te dni pojavilo v Dugi tudi razglabljanje na dveh časopisnih straneh o naravah nekaterih jugoslovanskih narodov. To, kar se sicer nalaga v stoletjih in se artikulira v zgodovinski zapuščini in kulturni dediščini, kar je vse področje nenehnega strokovnega in umetniškega iskanja, preverjanja in popravljanja, se je nekomu zlahka, iz rokava, zapisalo – v enem zamahu skozi drobce podatkov iz neke ankete na temo »Kaj menite o sedanjji jugoslovanski krizi?« Masten črni naslov pa nas obvešča, da smo Slovenci pesimisti.

Človeka vse pogostejše pri takem branju prijemlje sveta jeza in se mora vprašati, kaj pa jaz, ti, mi storimo, da bi bilo takšnega neproduktivnega lapanja čim manj?

Istočasno, ko govorimo o svobodnem tržišču in težkih porodnih krčih, v katerih se bo še nekaj časa rojevalo, ko vidimo avtobuse delavcev, ki se dovažajo tako v glavno kot v nekatera druga velika mesta in njihove politične ustanove, ko lahko le z grenkobo pritrdimo komentarju Torbarine v Danasu... se nekateri še vedno izživljajo v trobezljanju po časopisih in dobivajo za to tudi podporo bližnje politike.

Od jutra do večera bi morali spremljati vesti iz arabskega sveta in vsakič sproti bi se lahko zamislili. Kajti, če bomo v Jugoslaviji dovolili, da bi kdorkoli s kakršnokoli pretvezo začel svetovno vojno, namesto, oziroma, samo zato, da ne bi DELAL, lahko zares zapremo našo samoupravno štacuno!

Zato bo daleč koristnejše, če (tudi z novinarskimi prijemi) iščemo in prispevamo k iskanju motivacij, ki bodo izmučenega, slabovoljnega (pogosto ne od težkega osemurnega dela amapak od gore besed) delavca animirale za nove delovne napore.

Iti se mance in se spraševati (trditi!) zakaj da so Slovenci pesimisti in zakaj Črnogorci optimisti, je v tem trenutku, ki ni prav nič primeren za šale, zelo primitivna šala, ki bi utegnila izzvati tudi primitiven in besen odgovor.

Vse se tako zdi, da je še vedno bolj ugodno dneve in dneve trobezljati, politizirati in spolitizirati še tiste bistre, šolane glave, ki bi morale svoje znanje in energijo porabiti za to, da bi – na primer – dale delavcem Borova kroje, modele, dizajne, tehnične napotke in predvsem – organizacijo dela, ki bi zagotavljala izdelavo takšnih čevljev, ki jih bomo z veseljem kupovali vsi, ne le reveži, ki so tako dolgo molčali, čeprav jih kar naprej žuli čevlji.

B. Ž. J.

Odkritje spomenika NOB na Graški gori – gori jurišev

Pri odkritju NOB na Graški gori – gori jurišev se je zbralo veliko borcev, aktivistov in občanov. Potem, ko je Lojze Slemnik, predsednik občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenj Gradec, pozdravil vse prisotne in na kratko orisal bojno stanje, je spregovoril generalpolkovnik Alojz Dolničar – Zvone. Z ganljivimi besedami je govoril o Graški gori – gori jurišev. Ob morečih stiskah in smrtni grozi z dne 21. julija 1944 onemi-

mo; občudujemo junaštvo borcev Štirinajste – vsem rodovom v spomin in opomin. Ob koncu njegovega govora so slavnostno predali pomnik krajevnomu odboru ZB NOV Podgorje.

Pripravljen je bil tudi bogat kulturni program, v katerem je nastopil pihalni orkester Slovenj Gradec, lovski pevski zbor LD Podgorje in učenci osnovne šole Podgorje.

Adolf Ankon

Na Bledu so slavili krajevni praznik

V spomin na 16. julij 1941, ko so blejski mladinci izvedli drzno napisno in trosilno akcijo po Bledu, kjer je bil sedež številnih okupatorskih štabov in služb, slavijo ta dan krajevni praznik. Slavnostna seja skupščine krajevne skupnosti in osrednja proslava je bila v soboto, 16. julija zvečer. V kulturnem programu so nastopili dramski igralec Miha Baloh, pevec komornega zbora KUD Stane Žagar iz Kroke in učenci osnovne šole, ki se združujejo v nedavno ustanovljenem šolskem kulturnem društvu Ivana Ribiča-Stojana. Med prireditve in srečanja v počastitev praznika velja še posebno omeniti tradicionalno »blejsko noč« z razsvetljavo in koncertom na jezeru, ki bo v soboto, 23. julija zvečer, ko bodo hkrati sklenili praznovanje.

JK

Svoj dan so proslavili skromneje

Tudi letošnja proslava dneva borca – na piranskem stadionu – je potekla skromneje, prilagojena težkim razmeram, ki so prizadele tudi borce na Obali.

V kulturnem delu programa je sodeloval moški pevski zbor Karol Pahor iz Pirana. Slavnostna govornika sta bila tovariša Koželj in Kravanja. Na proslavi so vročili Red republike z bronastim vencem Janezu Močniku, Irma Paroša pa je prejela priznanje za požrtvovalno delo pri civilni zaščiti.

Proslave so se poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij udeležili tudi člani delegacije ANPI iz pobratene občine Ogled. Med udeleženci pa so bili tudi upokojenci iz Ronk, ki so prišli ta dan na svoje že tradicionalno srečanje s piranskimi vrstniki. Med njimi je bilo tudi nekaj nekdanjih borcev, ki so dopoldne položili venec na spomenik padlim pomorščakom-partizanom v Portorožu.

Žarko Žbogar

Delegacija upokojencev iz Ronk (v Italiji) med polaganjem venca pred spomenik padlim pomorščakom-partizanom.

Ivo Svetina

Umrli je Ivo Svetina, sin žirovniškega posestnika in delavke iz Zagorja ob Savi. Bil je pomemben borec NOB; eden tistih, ki jim je bila priznana partizanska spomenica.

Zadnjič sva se videla pred nekaj tedni, ko smo praznovali jubilej Ivana Mačka-Matiše, drugega komandanta slovenske partizanske vojske. »Jeseni«, sem takrat dejal Ivo, »se bomo pa sešli za tvojo 80. letnico«. Oba sva verjela, da bo res tako.

Usoda je ravnala po svoji slepi pameti. Hotela je, da se Ivo poslovil prej, preden bi to bilo mogoče pričakovati glede na njegovo zdravje, ki res ni bilo videti posebno trdno, še zdaleč pa ne resneje prizadeto. Ugasnil je iznenada.

Z Ivom sem izgubil dragocenega prijatelja. Drugovala sva vse od novega leta 1945, ko sva se bila prvič srečala na Bazi 24, na Stražnem vrhu v Beli krajini. Takrat je Svetina postal Matijev namestnik v vodstvu slovenske OZNE, naslednice VOS, jaz pa komandant 2. divizije KNOJ. Pozneje sva bil več kot dvajset let sosed v ljubljanskem Kozolcu. Nikoli se nisva sporekla, čeravno sva se menila o mnogem z vsjo odkritostjo. Ne da bi si kdaj to posebej povedala, sva čutila in vedela, da drug drugega ceniva kot sočloveka, soborca in tovariša.

Zakaj sem, ga cenil, spoštoval, imel rad? Morda najbolj zato, ker ni bilo v njem nič ponarejenega. Nikoli ni hotel veljati v tvojih očeh za več, kakor mu je pripadlo po vednosti, znanju, izkušnji. Od nog do glave je bil poštenjak, s čimer mislim predvsem reči, da ni iskal uspeha ali koristi niti na škodo skupnosti, niti na

škodo človeka posameznika. Tuje mu je bilo postavljanstvo; težko je prenašal navedo, ki dandanes ni redka, da si kdorkoli krči pot s komolci, namesto z delom. Znal je biti kritičen ter strog do svojih in tujih napak, hkrati pa marsikaj razumeti. Zlepa čemu se ni čudil. Ivo je znal molčati, poslušati in se poglobiti vate: tak je bil skoraj bela vrana med sedanjimi ljudmi, ki govore brez konca, gledajo skozi in ne slišijo nič razen sebe. Bil je pozoren, skromen, preprost, odmerjen, samozavesten v srcu, ne pa v besedi ali kretnji. Ni mu manjkalo družabnosti, ki je osvajala tudi s kakšnim ščepcem zdravilne ironije: marsikdo si je želel biti pri njem in z njim.

Dejal bi, da boj uporne Ljubljane v letu

1941 in pozneje ne bi mogel biti tako učinkovit, če ga ne bi vodili ljudje, kakršen je bil Ivo Svetina. Ilegala z njenimi neštetimi pastmi je terjala izbrušen dar opazovanja in spoznavanja, zrele razmisleke, naglo odzivnost in naposled pogumno, sleherno tveganje sprejemajočo, dosledno in disciplinirano izvedbo načrta. Če le kdo, je bil Ivo Svetina illegalen borec, ki je imel in neštetokrat tudi izkazal te zmožnosti, kar sem slišal iz mnogoterih ust. Seveda pa osebne vrline, same po sebi nevtralne glede na to, kako jih kdo uporabi, dobijo pravo ceno šele z nameni in cilji, ki se jim podredijo. Ivo jih je vpregel – z vsakim atomom svoje zavesti in energije – v osvobodilni boj slovenskega naroda. v akcijo Osvobodilne fronte in Komunistične partije. Odkar ga je daljnega leta 1933 kot mladega učitelja pridobil in sprejel v partijo stanovski kolega Edvard Kardelj, Ivo ni več veliko spraševal, temveč tiho in neutrudno delal, stično prenesel l. 1934 enajstmesečni preiskovalni zapor, opravljal zahtevne partijske naloge v predčebinskem in počebinskem obdobju, snoval po svoji moči v ljudsko frontnem gibanju, vse dokler ga okupirana ilegalna Ljubljana ni zaposlila celega. Disciplinirano, toda z nemajhno mero lastnih zamisli – ali včasih celo kljub lastnemu dvomu – je izpolnil vse, kar so mu naročali Kardelj, Kidrič, Tomšič, Stane Žagar, Boris Kraigher in Viktor Avbelj ter druge vodilne glave odpora. Rasel je v VOS in VOS je rasel z njim, s stoterimi nitmi je posegal v Narodno zaščito, bil hkrati obveščevalec in protiobveščevalec, organizator, aktivist OF, vodstveni partijski delavec in brezkompromisen bojevnik zoper najrazličnejše oblike narodnega izdajstva. Prenekatera akcija v mestu-heroju, ki jo je zabeležila zgodovina NOB, in po svoji drznosti, duhovitosti, učinkovitosti še danes vzbuja občudovanje, je po zasno-

vi ali izvedbi nosila pečat Iva Svetine. Partizani v hribih smo nestrpno lovili novice iz naše boreče se prestolnice, njena junaštva so nas navdihovala in navdajala s ponosom; neštetokrat, ko smo iz Ljubljane prejimali pomoč, smo začeli verjeti v čudeže. Šele po osvoboditvi pa smo izvedeli in uvideli, da je bilo tam, znotraj žice, storjenega še veliko več, kot si je kdaj izmed nas v vojnih dneh sploh mogel predstavljati. Marsikaj mi je povedal o teh rečeh tudi prijatelj Ivo Svetina, ravnodušno in samoumevno, ne da bi si lastil kake svoje zasluge ali pričakoval priznanje.

Tiho, kakor je živel, je zdaj tudi odšel. Nikoli nismo slišali iz njegovih ust tožbe o takem ali drugačnem razočaranju, čeprav vem, da mu z razočaranji ni bilo prizanešeno. Tudi, ko so ga ob polnih močeh leta 1963 domala nasilno upokojili, in tako pretrgali verigo njegovih pomembnih povojnih delovanj, ni nehal verjeti v svoje ideale, med katerimi je bil poglavitni tisti, ki ga danes ponazarja geslo: socializem po meri človeka. Odveč bi mi bilo posebej spominjati, da mu je bil znotraj svetovnega občestva pred očmi predvsem slovenski človek. Če je bil kdaj žalosten in zares razočaran, je bil takrat, kadar je videl, da naša skupnost tako ali drugače zahaja v nezvestobo do delovnega človeka.

Soborci in prijatelji Iva Svetine ne bomo pozabili. Veselili se bomo nadaljevanja njegove biti v njegovih otrokih in vnukih, ki jim ostaja zdaj samo mati oziroma babica Mira. Toda več kot to. Njegova navzočnost med nami se bo ohranjala v humanistični misli, ki ji je bil zavezan vse svoje žive dni in ji služil z neuklonljivim bojem.

Bojan Polak-Stjenka

Varnostnoobveščevalna služba v Ljubljani

Pred tremi leti je izšel zbornik v treh zvezkih: »Junaška Ljubljana 1941–1945«

V prvi knjigi je priobčil znani članek o razvoju in delu VOS – tudi Ivo Svetina.

Ob smrti tega pomembnega ilegalnega borca, ki je dolgo časa vodil VOS v Ljubljani, ponatiskujemo nekaj odlomkov iz njegovega pisanja.

1941–1942

Že za prvega poleta narodnoosvobodilnega gibanja je VOS vsestransko razvijala svojo dejavnost in organizacijo. Onemogočila je poskuse izdajalske reakcije, da bi zavrla razvoj narodnoosvobodilnega boja, razbila njegovo enotnost ter razvnela državljansko vojno. V tem času je poleg dobro razporejene obveščevalne službe uspelo VOS prodreti v vse okupatorske vojaške in civilne postojanke pa tudi v izdajalske belogardistične in plavogardistične politične, vojaške in obveščevalne formacije...

... Delo v obveščevalni službi se je zdiferenciralo na posebne specialne sektorje. Drugi del VOS – varnostni sektor je skupaj z obveščevalnim omogočal večjo uspešnost in varnost celotnega narodnoosvobodilnega gibanja. Tako je vsakemu posameznemu aktivistu, pa tudi množicam, vplival občutek varnosti ne glede na okupatorja, njegove bele in plavogardistične sodelavce ter ovaduhe. Predvsem pa je uničeval materialna oporišča sovražnika in preprečeval delovanje izdajalskih vojaških, političnih in obveščevalnih ter drugih organizacij in posameznikov. Hkrati je odstranjeval organizatorje in izvrševalce protinarodnih in izdajalskih dejanj. Ta odkritja in justifikacije nekaterih pomembnih organizatorjev

izdajstva so vnesli preplah v belogardistične in tudi v okupatorske vrste.

Tako je VOS celo leto 1942 žela kljub težavnim okupacijskim razmeram in nezadostni izkušnosti vendarle velike uspehe. Za ilustracijo, kako natančni so bili obveščevalni podatki v tem času, je napoved velike italijanske Roške ofenzive julija 1942. Prav tako je bila istega leta v novembru z oboroženimi varnostniki uspešno zavarovana seja vrhovnega plenuma OF v Ljubljani. Že nekaj dni pred plenumom, predvsem pa ves dan, ko je potekal, je VOS poskrbela, da je to zgodovinsko pomembno dogajanje ob navzočnosti najvidnejših osebnosti iz vodstva OF, Kardelja, Kidriča ter drugih, v najgloblji pogojih ilegale, nemoteno potekalo...

1943

Na prehodu v leto 1943 je VOS poslala v Rim svojega zelo zanesljivega, preizkušnega in inteligentnega obveščevalca dr. Franca Kosa. Tako so se področje, obseg in kajpada tudi metode dela bistveno razširile in poglobile. Centralna komisija VOS OF je za določena torišča in načine delovanja v aprilu 1943 usposobila vrsto kadrov za samostojno delo. Kasneje (19. maja 1943) je odšla na osvobodeno ozemlje z novimi nalogami, vendar je bedela tudi nad organizacijo VOS v Ljubljani.

VOS v Ljubljani pa je nadaljevala svoje dotedanje delo. Ena najpomembnejših akcij v tem času, ki so jo sicer organizirali poverjenišvo CK KPS in IO OF in okrožni politični forumi v Ljubljani, je bil množični nastop 1. maja.

Pri tem je poleg aktivistov KP, OF, Narodne zaščite, Mladine in Delavske enotnosti sodelovala tudi VOS. Nekatere drzne posameznosti v celotni akciji so uspešno

izvedli njeni pripadniki. Vsekakor je bila to poleg kasnejših ženskih demonstracij ena najpomembnejših množičnih akcij. Ljubljana je bila posuta z desetstosi letakov, viselo je vse polno nacionalnih in rdečih zastav na tovarniških dimnikih in na kupoli glavne pošte. Glasno skandiranje borbenih gesel v zboru, za to priložnost narejena posebna trobila na Šišenskem hribu, akcija na Ljubljani s floto v narodnih barvah in

lampiončki, vse to je povzročilo pri okupatorjih zaskrbljenost, Ljubljančanom pa je dalo močno spodbudo za nadaljnje delo...

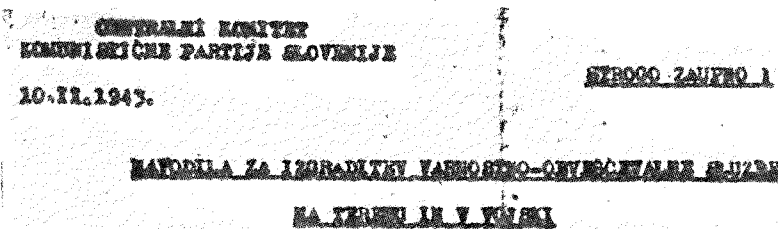
...VOS je iz svojega arhiva posredovala tehtno obremenilno gradivo in dokaze za kočevski proces. Ta proces je pokazal izdajalsko delo in moralno izprijenost obtožencev. S pomočjo živih prič in dokumentarnega materiala, ki ga je VOS potrpežljivo in z veliko natančnostjo zbirala od svoje ustanovitve dalje, je bilo do kraja razkrinkano izdajstvo bele in plave garde. Proces je hkrati jasno razgalil izdajstvo bivših klerikalnih in nacističnoliberalnih

politikov, ki so iz strahu za svoje razredne interese postali okupatorjevi pomagači v boju proti svojemu narodu...

1944–1945

V zadnjem delu vojne je postala Slovenija in z njo tudi Ljubljana neposredno frontno zaledje. Zato je nemška, predvsem vojaška obveščevalna služba – abver – povečala število svojih centrov v Ljubljani in jih skrivala pod firmo najrazličnejših prometnih, stanovanjskih in drugih komisij, trgovskih zastopstev in podobno. VOS je odkrivala te centre in jih kontrolirala s pomočjo svojih novih aktivistov. Seveda pa so nacistični okupatorji s pospešeno silo aktivizirali tudi svoje stare sodelavce. VOS in vodstvo NOB sta skoraj večino teh že prej osumila. Odstranjevala sta jih, če se jim je posrečilo vtihotapiti se v organizacijo OF. Pa vendar je nekaterim uspelo do konca vojne opravljati ta izdajalski posel. Bilo je polno poskusov vrniti agente z Gorenjske in celo iz Primorske. Vsi ti so v Ljubljani iskali zveze z OF in celo z njenim vodstvom. VOS je v vseh teh primerih odkrivala roko gestapa in drugih podobnih služb...

VOS je zbrala v Ljubljani dragocene podatke o organiziranju in vodstvu domobranskih enot na Gorenjskem in Primorskem. Ugotovila je, da je bil začetek formiranja vseh teh enot v Ljubljani, kjer so Nemci rekrutirali organizatorje, komandante in najhujše krvnike. VOS je zbirala podatke o zločinah domobranskih enot, hkrati pa je načrtno vnašala v njihove vrste demoralizacijo in razdor ter organizirala poobe prisilnih mobilizirancev in njihov odhod v partizane...

Qsvobodilni boj slovenskega naroda stopa v svojo odločilno razdobje. Potrebno je do skrajnosti mobilizirati vse razpoložljive sile našega osvobodilnega boja in jih aktivizirati na vseh področjih. Boj, ki ga bo slovenski narod je nemak. Upravičnik razpolaga s velike nadmočje tako v ljudski kakor v orožju in drugih sredstvih zatiranja. Da bi mogli sloniti ta njegov aparat niso dovolj naše vojaške akcije, niso dovolj naši napori na področju politične borbe. Potrebno za to biti tudi v nemovem ozadiju. Treba

Na priložena navodila naj odgovorni partijski komiteti takoj odgovore s poročilom o ukrepih, ki se jih podvzeli v cilju njihovega uresničenja. Ta navodila so strogo zaupne prirode, a slasti dodatna navodila CKP Slovenije. Ta dodatna navodila je treba takoj potem, ko jih bodo komiteti točno proučili, uničiti in o tem obvestiti CK KP Slovenije.

Smrt fašizmu - svoboda narodni

Začetek in konec obširnih navodil Edvarda Kardelja-Krištofa 10. 2. 1943 za organiziranje VOS na terenu in v vojski.

Utrinki iz brigadirskega poletja Tabori – prihodnost ali ne?

Zdaj lahko zapišemo, da je brigadirsko poletje zares v polnem teku. Novic, ki prihajajo z delovišč, iz brigadirskih naselij, s taborov in seveda iz Centra za mladinsko prostovoljno delo pri RK ZSMS, je toliko, da ne uspejo vsega naenkrat objaviti. Pa smo se odločili, da vsaj z nekaj utrinki v našem časopisu pokažemo, da mladinsko prostovoljno delo živi; oziroma je še zelo živo in išče poti, ki ga bodo v življenju obdržale tudi vnaprej!

Poleg klasičnih MDA, ki so – kar priznajmo – čeprav še potrebne na nerazvitih območjih, nekoliko odrinjene v stran, so se čez noč razmahnili tabori. Pri nas jih je iz nič v dveh letih nastalo kar osemnajst. Res, rojenice so jih obdarile s skepso, zmajevanjem z glavo in prepričanjem, da so nekakšna eksotika – kot kaktusov cvet, ki živi le en dan. Pa se je pokazalo, da so postali zanimivi in glede na dosedanje svetovni nagib se zdi, da imajo tabori pred sabo kar svetlo prihodnost. Sistem organizacije te vrste mladinskega prostovoljnega dela bo sicer še naprej podrejen iskanju novega, boljše kakovosti, kar bo zahtevalo celoletno dejavnost in ne le zgolj prizadevanja v brigadirski sezoni, ostalo pa bo oblika humanizacije medčloveških odnosov. Da se razumemo, nihče ne trdi, da so tabori odločno alternativa klasičnih mladinskim delovnim akcijam in da so te zanič. Dejstvo pa je, da so tabori veliko bolj gibljivi, prilagodljivi, puš-

čajo več možnosti in prostora tako organizatorju kot tudi udeležencem tabora.

Od Janeza Škulja, ki pri RK ZSMS skrbi za mednarodne mladinske tabore, smo izvedeli nekaj več še o mednarodni menjavi brigadirjev – taborjanov, organizirani v okviru Interculture exchange. Pri tem je pomembno to, da ne gre zgolj za obliko prostovoljnega dela, temveč predvsem za značilno metodo, ki se ji s tujko reče »non-formal training« ali »neformalno izobraževanje«. Zato je najpomembnejša tematska opredelitev tabora in v skladu s tem interesna opredelitev taborjanov. Tak tabor živi kot mednarodna skupina posameznikov s podobnimi interesi, med njimi pa se razvijajo formalni in neformalni odnosi. Spoznavanje različnosti, ki je posledica razlik v nacionalnem in miselnem okolju posameznikov, učinkuje tudi kot delo za mir in mednarodno razumevanje.

Začetki mladinskih med-

narodnih taborov v Sloveniji segajo v leto 1983, ko se je Zveza socialistične mladine Slovenije vključila v projekt izmenjave prostovoljcev SCI (servis civil international). Danes ta organizacija zastopa celotno Jugoslavijo v mednarodni izmenjavi prostovoljcev in je hkrati edina polnopravna partnerica z Vzhoda. V mrežo mednarodne izmenjave so namreč vključene vse države Zahodne Evrope, ZDA, Kanada in nekaj severnoafriških držav. Hitro pristavimo, da je v začetku julija odšla skupina desetih naših prostovoljcev pod vodstvom Igorja Mušiča v Gruzijo, z namenom, da bodo štiri tedne delali na tamkajšnjih poljih čaja, medtem ko naj v istem času prostovoljci iz Gruzije sodelujejo na MDA Slovenske gorice.

Zatika se pri denarju. Večni problem! Na RK ZSMS so sklenili, da bo treba v prihodnje rešiti tudi financiranje teh oblik mladinskega prostovoljnega dela, ki zaenkrat sloni na desetih odstotkih sredstev, zbranih s Samoupravnim sporazumom o MPD pa na samofinanciranju in sponzorstvu.

Ekološki tabor Drava '88

Na sam praznični dan, 4. julij, sta se končala oba

ekološka tabora, ki sta pravzaprav delovala združeno pod imenom Drava '88. V Ptuj in okolici so udeleženci (naseljeni so bili v Vaškem domu v Počrežju) ugotavljali, v kolikšni meri so uničeni vodotoki, naravne znamenitosti, kako čist ali umazan zrak diha tamkajšnji prebivalci, kako je z živalskim in kako z rastlinskim svetom. Dela so se lotili v šestih skupinah. »Ptičarji« so zgodaj vstajali in hodili zelo pozno spat. Sestavili so spisek 65 vrst ptic, ulovili in obročkali pa so tudi 32 vrst ptičev (274 primerkov). Med drugimi območji so obiskali tudi Ptujski otok, ki je edino gnezdišče rečnih galebov. »Botaniki« so nabirali najrazličnejše rastline, ga sušili, strokovno literaturo pa jim je bila v pomoč pri določanju osebne izkaznice vsake posamezne rastline. »Smetiščarji« so ugotovili, da je organiziranega le 30 odstotkov odvoza smeti. Odkrili so 140 smetišč. Velika divja smetišča so našli v gramoznicah, kar je še posebej nevarno za pitno vodo. In le 7,14 odstotkov smetišč je vzdrževanih tako, kot je treba. »Anketarji« so čisto naključno izbirali krajane in jih spraševali o kakovosti vode, zraka, o onesnaževanju, o uporabi studencev, o stanju podtalnice, o melioracijah itd. Rezultate te skupine še nimamo, obljubili pa so jih za konec počitnic. »Vodarji« so ugotovili, da je zelo zaskrbljujoča onesnaženost voda, še bolj pa zelo nizka ozaveščenost ljudi glede tega. Pa še

skupina, ki je preučevala sesalce: najprej so nastavljali pasti po poljih, pa se je bore malo ujelo. Zato so se premestili v gozdove. Delali so po t.i. metodi minimalnega kvadrata. Vse ulovljene živali so identificirali.

Tako je bilo v Ptuj. Kaj pa v Ormožu? Mladi raziskovalci so se odločili, da s pomočjo vrstnikov iz tuje ugotovijo, ali še živijo v čistem okolju. Delo je potekalo po skupinah: »zemlja-tla«, »fitofarmaceutska sredstva«, »živali« in »ribe«. Prva skupina je preučevala smetišča, zbitost tal v občini, melioracije in njihov pomen, našli pa so tudi rastišče avtohtone rastline raketovec. Ukvarjali so se še s problemi kolobarjenja, uporabe gnojil. Skupina »ribe« je odvzela vzorce vode na šestih karakterističnih mestih. Pokazalo se je, da je kvaliteta vode zelo slaba. Identificirali so tudi različne vrste rib. Skupina »fitofarmaceutska sredstva« je izvedla anketo, ki je pokazala dokaj dobro ozaveščenost ljudi na tem območju. Skupina »živali« pa se je lotila čebelarstva in ugotovila, da ljudje ne poznajo še v dovoljšnji meri prednosti čebelarjenja.

Mednarodni protifašistični tabor Stare žage '88

Na letošnji »najbolj brigadirski dan«, kakor so poimenovali 3. julij, saj so se takrat začele kar štiri akci-

je: MDA Bela krajina, MDA Zasavje, MDA Brkini in MDA Sevnica, je začel z delom tudi mednarodni protifašistični mladinski delovni tabor Stare žage. Letos je že tretji po vrsti in predstavlja nadaljevalno delo pri obnovi starih partizanskih delavnic. Tematika tabora pa je vsekakor usmerjena tudi v boj za mir. V prvi izmeni (od 3. do 23. julija, naslednja bo do 14. avgusta) se je zbralo 15 taborjanov. Naselili so se v Iskrinem domu v Črmošnjicah, njihov vodja pa je Andrej Zorž. Dela je na tem območju, ki je večji del druge svetovne vojne spadalo k osvobojenemu ozemlju, kar dovolj. Pod strokovnim vodstvom študenta arhitekta Jožeta Slaka so se taborjani (iz domovine in tujine) lotili tistega, kar je ostalo za taborom lanske leto – nadaljnega čiščenja ruševin, betonskega konserviranja ostankov zidov, čistijo pa tudi vegetacijo ob potoku Črmošnjice. Na parkirišču ob bivši partizanski delavnici nameravajo postaviti tablo, na kateri bodo predstavili dosedanje potek tabora. Imajo pa tudi načrt za prosti čas. Ta je namenjen pogovorom z gosti o zgodovinskem razvoju območja, o mirovnem gibanju v Sloveniji in takšnih gibanjih po svetu pa še o čem.

P. S.: Tokrat smo bili tako zelo »taborjanski«. Bomo pa prihodnjic bolj »klasično akcijski«.

Živa Drole

Zanimiv natečaj ZZB NOV Maribor-Tabor

Srednješolci in preteklost

»Kaj je bil Informbiro?«, »Zdravstvo med NOB«, »Koncentracijska taborišča«, »Rojstvo nove Jugoslavije« in še kaj je le nekaj naslovov raziskovalnih nalog, ki so prispeli v preteklem šolskem letu na občinski odbor ZZB NOV Maribor Tabor. Srednješolci na območju te občine je k raziskovanju spodbudil poseben natečaj, vse ocene pa govore o tem, da je zelo uspel.

Z nalogami so sodelovali dijaki srednje naravoslovne šole, srednje kovinarske, strojne in metalurške šole, živilske šole, železniške srednje šole, srednje lesarske šole in srednje zdravstvene šole. Mentorji so bili profesorji zgodovine, že v okviru vsake šole pa so bile izbrane po tri najboljše raziskovalne naloge. Na srednji kovinarski šoli so bile nagrajene naloge Resolucija informbiroja (Boris Petre in Ivan Masten), Rojstvo nove Jugoslavije (Dejan Koher in Vojko Vrenčur) in Koncentracijska taborišča (Karli Ljubičič), na srednji živilski šoli predstavitev borcev Antona Veluščka-Matevža, Slave Klavore in Karla Destovnika-Kajuha, kot so jih napisali Dejana Strgar, Teja Kitek in Marjana Žizek. Na srednji železničarski šoli so bile nagrajene naloge Spopad na Zaloški cesti-1920 (Igor Kraner), Ustanovitev KPS (Jože Zupanc) in Gledališka dejavnost med NOB na Slovenskem (Boris Čeh). Na zdravstveni šoli sta bili nagrajeni raziskavi Anke Vodušek Zdravstvo med NOB na Pohorju in Brigite Čerič in Mojce Janež Zdravstvene, higienske razmere na Primorskem med NOB. Za obravnavanje tematike Informbiroja so bile na srednji lesarski šoli nagrajene naloge Leonide Cifrek, Mojce

Pristovnik in Darinke Sirec ter naloga Jerneja Kobaleta.

Na srednji naravoslovni šoli sta bili za naloge z naslovom Napredno mladinsko gibanje v Mariboru 1935–1941 nagrajeni Alenka Djukič in Andreja Trojner.

Lastna razmišljanja

Naslovi nagrajenih nalog ne povedo veliko, zgolj o vsebini; ničesar pa o načinu predstavitve te ali one teme. Vsaka namreč nosi veliko mero osebnega odnosa do predmeta raziskave in so nekatere prav žive in zanimive. Manj privlačne so tiste, kjer je preveč opazno povzemanje po že znanih natisnjenih knjigah. Zelo značilno je na primer razmišljanje, ki sta ga v uvod svoje naloge o resoluciji Informbiroja napisala Boris Petre in Ivan Masten. Tako pravita: »Lahko bi se vprašali, zakaj 40 let po resoluciji Informbiroja spet pišemo o dogodkih, ki so za nekatere samo še stvar preteklosti, neslavna stran zgodovine, ki jo je treba pozabiti...« in takoj tudi odgovorita: »Res, tega danes ni, toda ali bo tudi jutri tako?« Svoje stališče pojasnita z razlago, da stalinizem ni slučajen pojav in ne zgolj konstrukcija psihološko-subjektivnih dejavnikov, stalinizem je rezultat sistema, ki se opira na dr-

žavne in partijske vrhove in ob tem zanemarljivo nevarnost, ki grozi od lastne birokracije, kakor sta o tem govorila Marx in Engels. Samo konkreten in odločen boj za dejansko uveljavitev socialističnih načel lahko odpravi nevarnost te deformacije. Bralcu oba dijaka med vrsticami lepo povesta, da ne segata samo v preteklost, marveč razmišljata tudi o naših dneh in o prihodnosti.

Zelo doživeta je tudi naloga o partizanskem zdravstvu na Pohorju. Pri tem niso bile uporabljene zgolj knjige, marveč je njen najbolj živi del osebnostni spominski odnos partizanske medicinske sestre Marije Kambičeve. Še v nekaj redkih primerih so raziskovalci segli po možnostih, ki jih daje zbiranje neposrednih spominov, tako v eni izmed nalog sodeluje tudi predvojni komunist Maks Gašparič. Prav zaradi teh redkih izjem v dobrem smislu besede je toliko bolj škoda, da več mladih raziskovalcev svojih nalog ni gradilo bolj na tovrstnih pričevanjih kot na že znanih knjigah.

Pravi majhni biseri

Ker ta razpis ni bil zadnji, bi lahko v prihodnje mentorji svoje dijake skušali v čim večji meri spodbujati tudi k virom in manj literaturi, naj gre za zbiranje pričevanj udeležencev posameznih dogodkov ali za brskanje po arhivskih gradivih. Tako si bo veliko manj nalog podobnih, vsaka pa bo tudi kamenček k velikemu mozaiku, ki naj daje čim celovitejšo podobo

naše krajevne zgodovine. Med ljudmi je ohranjeno še veliko takega, kar ni našlo svoje poti v zgodovinske knjige. Res je na primer temo o informbiroju težko obdelovati na lokalni ravni, toda tudi dandanes je med nami veliko komunistov, ki so ta čas neposredno doživljali, ki so protislovja in teže zgo-

dovinskega trenutka osebno izkusili, preizkušnjo doživljali tako ali drugače. Takšne naloge bi bili pravi majhni biseri.

Ta zadnja dobronamerna pripomba ne izničuje prizadevanj, ki so bili vloženi za uspeh uvodoma omenjenega razpisa. Narobe, spodbujena

je z njegovim dosežkom in z vsem, kar dijaki znajo in zmorejo. Zmorejo zagotovo veliko in povsem izvirne raziskave, ki bi dopolnjevale že znano literaturo o posameznih vprašanjih, bi bile potem vredne tudi natisa, ne nazadnje celo v zgodovinskih revijah.

J. J. Švajncar

SALONIT ANHOVO

Delovnim ljudem in občanom čestitamo ob 22. juliju – dnevu vstaje slovenskega naroda

Materiali in izdelki:

- Cementi
- aditiv za cemento - Adhil
- hidravlično vezivo za malto - Matit z aerantom
- azbestcementne tlačne in kanalizacijske cevi
- azbestcementne valovite in ravne strešne plošče
- razne fasadne plošče
- fasadni slikatni zidki in medeloni bloki
- cepilna silikatna opoka
- kalcijsilikatne toplotnoizolacijske plošče - Apilam
- ogrevalni elementi iz krommagnezita in žamet - Ferrosal

S poti po Šumadiji in Pomoravju Bogata dežela v vseh pomenih besede

Južno od našega glavnega mesta Beograda ležita dve zelo zanimivi območji. To sta Šumadija in Srednje Pomoravje. Ko se voziš po tem delu Srbije, se na slikovitih gričih in gričkih menjujejo polja in gozdiči. Med njimi pa poteka plodna in prostrana dolina Velike Morave.

Največje mesto Šumadije in njeno gospodarsko ter kulturno središče je Kragujevac, ki je bil tudi prva srb-ska prestolnica po osvoboditvi izpod Turkov. Med številnimi zgodovinskimi spomeniki gre posebno mesto Spominskemu parku v Šumari-
cah, na mestu, kjer je okupa-
tor med zadnjo vojno, točne-
je 21. oktobra 1941, v sedmih
urah pobil sedem tisoč dve-
sto moških prebivalcev tega
mesta.

Srednje Pomoravje je z mesti Svetozarevo, Čupri-
ja, Paraćin, Despotovac, Svi-
lanjac in Velika Plana eno
najbogatejših območij Sribi-
je. Ob velikomoravski dolini
so planine, ki so že znane iz-
letniške točke, imajo pa vse
možnosti, da prerastejo
v zimskoturistična središča.

Pomoravje pa je znano tu-
di po srednjeveških samo-
stanih iz 14. in 15. stoletja. To
so samostani Manasija, ki je
eden najlepših srbskih sa-

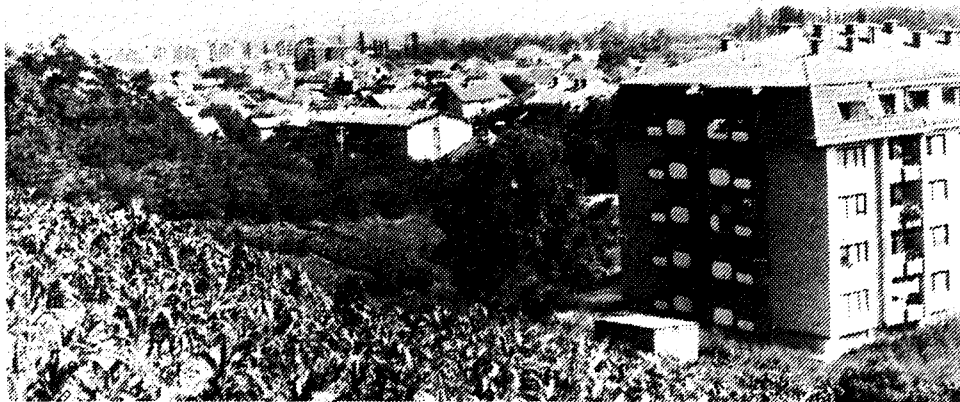
mostanov, Ravanica in Kale-
nič, ki ga krasijo freske naj-
večje umetniške vrednosti.

Med mesti v srednjem Po-
moravju, ki so vredna ogle-
da, je prav gotovo Svetozare-
vo, ki ga starejši poznajo pod
imenom Jagodina. Zgodovi-
na tega mesta je zelo pisana
in zelo stara. Izkopanine
v mestu in njegovi okolici
pričajo, da živi človek na tem
območju več tisoč let. V času
rimskega imperija je tod vo-
dila znana cesta Via Milita-
ris, ki je kasneje postala zna-
na Carigrajska cesta. Prvi pi-
sani dokumenti o Jagodini
pa so stari skoraj šeststo let.

Začetki industrije segajo
v Jagodini v prvo polovico
prejšnjega stoletja. Tako so
znano jagodinsko pivovarno
ustanovili leta 1852, nekatera
podjetja pa so obstajala že
pred vojno.

Prebivalci Svetozareva pa
so še posebej ponosni, da je
v njihovem mestu nekaj časa
deloval tudi naš prvi znan-
stveni socialist Svetozar
Marković. V njegov spomin
so 22. septembra 1946 pre-
imenovali tedanjo Jagodino
v Svetozarevo. Na enem iz-
med gričev nad mestom je
velik spomenik temu sociali-
stičnemu teoretiku v obliki
velike plamenice, ki je tudi
v mestnem grbu.

Med narodnoosvobodil-
nim bojem je tedanja Jagodi-
na jasno pokazala, da so ide-
je Svetozarja Markovića še
vedno žive in da je to mesto
delavsko. V partizanskih
enotah se je borilo več kot
pet tisoč Jagodincev. Od te-

Pogled na novo Svetozarevo. V teh prelepih stanovanjskih blokih stanujejo predvsem delavci Tovarne kablov Moša Pijade.

ga jih je 740 padlo, sovražnik
pa je pobil še 212 prebival-
cev tega mesta. Svetozarevo
je dalo tudi pet narodnih he-
rojev, med katerimi je živ le
še Petar Gračanin, sedanji
predsednik predsedstva Sribi-
je.

Po vojni so sami prebivalci
začeli obnavljati svoje mesto
in njegovo industrijo. Pote-
kale so številne delovne ak-
cije, ki se jih je udeležilo veli-
ko ljudi. Danes je Svetozare-
vo pomembno industrijsko
središče v Srbiji in Jugosla-
viji. Vodilni gospodarski veji
pa sta kovinsko-predeloval-
na industrija in pa kmetij-
stvo. Najpomembnejši pred-

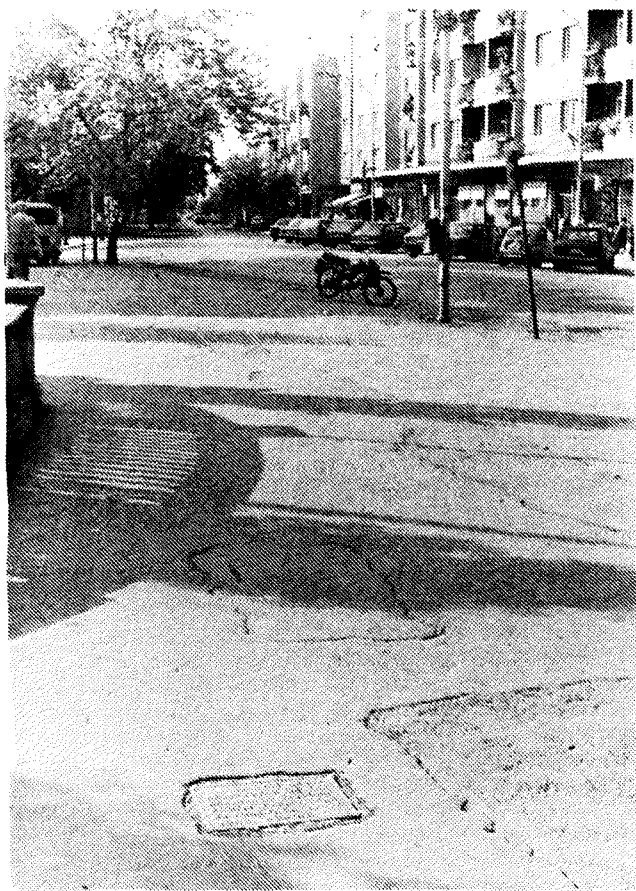
stavniki v kovinsko-predelo-
valni industriji je Tovarna
kablov Moša Pijade, ki je naš
največji proizvajalec tovrst-
nih izdelkov, hkrati pa je po-
memben izvoznik in pokriva
tri dostotke svetovnega tržiš-
ča z najrazličnejšimi kabli.
V kmetijstvu pa je pomemb-
no predvsem poljedelstvo,
saj v občini Svetozarevo pri-
delajo veliko več žit, kot pa
jih porabijo in lahko z njimi
oskrbujejo tista območja, ki
jih nimajo. V Svetozarevu pa
deluje še vrsta drugih delov-
nih organizacij, ki tudi pri-
spevajo k razvoju mesta.

Tudi na področju družbe-
nih dejavnosti imajo kaj po-

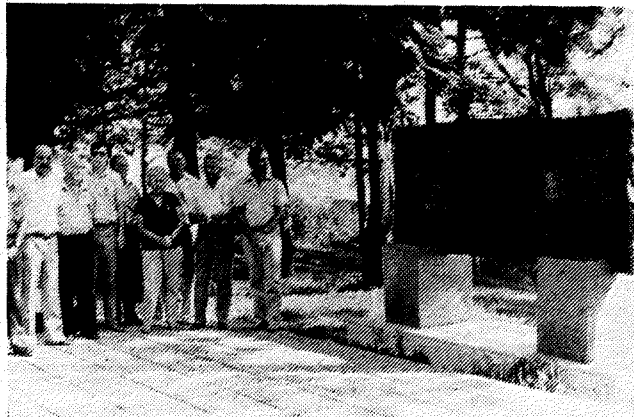
kazati. Tako imajo Galerijo
naivne umetnosti, ki je zna-
na po vsem svetu, v njej pa
so dela vseh naših najpo-
membnejših naivcev. Imajo
svojo radijsko postajo, ki je
začela oddajati program kot
druga lokalna radijska po-
staja v Jugoslaviji, izdajajo
svoj časopis, zelo zanimiv je
muzej. Imajo tudi svojo bol-
nišnico, šole, vrtce in še bi
lahko marsikaj našli.

Toda tudi pri njih zadnja
leta ni vse po načrtih. Vse
manj je denarja, ni investicij,
skratka tudi pri njih imajo
krizo. Prepričani pa so, da to
krizo lahko rešimo s skupni-
mi močmi.

B. K.

Desetega aprila 1941 je skupina kmetov, pod vodstvom podnarednika Ljube, vzela top iz vlaka in z njim obstreljevala nemške tanke, ki so z južne strani prodrli v Jagodino. Na mestu, kjer je stal top, je danes vzdana spominska tabla.

Nedaleč stran od spomenika Svetozarju Markoviću je spomenik 1170 padlim vojakom in oficirjem sovjetske armade, ki so padli oktobra in novembra 1944 v bojih v Pomoravju. Sovjeti so na to območje poslali močne enote, ki naj bi odrezale nemško armadno skupino E v Grčiji, vendar jim to ni uspelo.

Prebivalci Šumadije in Pomoravja so znani po svoji gostoljubnosti. Žejnemu popotniku najprej ponudijo domače žganje, ali kot pravijo sami, »prepečnico« in šele nato mrzlo vodo.

KOVINOPLASTIKA LOŽ

poslovna skupnost

KOP r. o.

PROIZVODNI PROGRAM:

- OKOVJE ZA STAVBNO POHIŠTVO
- KARNISE
- POMIVALNIKI IZ NERJAVEČE PLOČEVINE
- IZDELKI IZ NERJAVEČE PLOČEVINE ZA GOSPODINJSTVO IN SANITARIJE
- IZDELKI IZ PLASTIČNIH MAS
- TOALETNE OMARICE
- PLASTIČNI PRETOČNI IN TALNI SIFONI
- STREŠNA OKNA
- ORODJA ZA PREOBLIKOVANJE KOVIN, PLASTIKE IN OSTALIH MATERIALOV

POŠTA 61386 STARI TRG PRI LOŽU
TELEFON: (061) 707-422
ŽELEZNINŠKA POSTAJA RAKEK
TELEGRAM: KOVINOPLASTIKA LOŽ
TELEX: 31-588 YU LOZ

Posledice prepada med severom in jugom

V Italiji je vse več gospodarskih priseljencev. Opozarjajo na ureditev ustrezne zakonodaje. »Rasistični« izpadi.

V Italiji dobiva problem gospodarske imigracije vse večje razsežnosti. Včasih se te kažejo tudi v domala rasističnih izpadih. Posebno na severu so ti zmeraj pogostejši.

Problem pa ni samo v prilivu imigrirancev, ki se stopnjuje, marveč tudi v tem, ker večinoma niso normalno registrirani pri oblasteh. Socialne službe ugotavljajo, da je Italija postala bolj mikavna tudi zato, ker druge zahodno-evropske dežele skorajda zapirajo vrata tujcem.

Regularno vpisanih imigrirancev je okrog 220 tisoč, dobro obveščeni pa vedo povedati, da jih je zdaj v Italiji najmanj okrog milijon 300 tisoč in da se število še povečuje. Pričakujejo, da se bo to število čez pet let brzkone podvojilo.

Gospodarski in politični begunci

V Italiji imajo v glavnem dve vrsti tujcev. Na eni strani so begunci iz vzhodnih dežel, ki se še zmeraj večinoma javljajo in jih tudi obravnavajo kot politične begunce (skupaj jih je okrog 80 tisoč, med njimi največ Poljakov, blizu 45 tisoč). Jugoslovanov, ki pa jih že obravnavajo bolj kot gospodarske begunce, je zdaj, pravijo okrog 35 tisoč, uradno prijavljenih pa ne več od 15 tisoč.

Za takoiimenovane politične begunce je značilno, da jih ne mika, da bi ostali v Italiji, temveč so namenjeni prek morja večinoma v Združene države in Kanado, ali pa v Avstralijo in Novo Zelandijo. Druga skupina imigrirancev, v kateri so v glavnem prebivalci afriške in azijske celine (to so

tudi izraziti gospodarski imigriranci), pa je značilna po tem, da išče v Italiji stalno zaposlitev in da nima namena potovati drugam.

V tej drugi skupini prevladujejo priseljenci iz Tunizije (okrog 30 tisoč), Maroka (blizu 25 tisoč), Egipta (okrog 16 tisoč), Etiopije (20 tisoč), med aziati pa so predvsem iz Filipinov (25 tisoč), razmeroma veliko pa jih je tudi iz Kitajske iz Vietnama. Za Kitajce je značilno, da so posebno v glavnih mestih začeli odpirati na desetine kitajskih gostišč, kar oblasti v glavnem podpirajo. Imigriranci iz Afrike in Azije se večinoma ukvarjajo s težaškimi deli, največ jih je v kmetijstvu.

Kakšen je odnos italijanskih oblasti do gospodarskih imigrirancev? Zdaj je ravno čas, ko to preučujejo. Predvsem menijo, da bi bilo treba ta problem zakonsko urediti, zatem pa, vsaj tako kaže, zaenkrat prevladuje stališče, da vrata tujcem le ne bi smeli zapreti. Od vseh strank je samo skrajna desnica (v prvi vrsti pa neofašistična stranka) mnenja, da bi bilo treba spraviti iz Italije še vse tisto, kar je že prišlo.

Kar ustreza, če rečemo, da italijanska levica, pa tudi sredina, vidita jedro problema v tem, da bi bilo treba deželam takoiimenovanega tretjega sveta bolj pomagati. Zunanji minister Andreotti je na zadnjem zasedanju Združenih narodov poudaril, da bi bilo treba z deželami v razvoju začeti naravnost »sodelovati«. Problem dolgov ne zadeva samo afriške in azijske celine, marveč ves svet. Levica vztraja na tem, da bi se morala Evropa do problema dolgov obna-

šati drugače, kot na primer Združene države.

Ob prihajanju gospodarskih imigrirancev pa se nekateri pomembni italijanski dejavniki konkretno zavzemajo. Notranji minister Gava na primer pravi, da bi bilo treba »posodobiti norme, ki veljajo za vstop tujcev v Italijo«; ministrica Rosa Russo Jervolino, ki se ukvarja s »posebnimi vprašanji«, trdi, da imigriranci žal ne vedo za obstoječe norme in se ne prijavljajo, ker se preprosto boje izгона.

Boljše obveščanje

Potrebno je izdelati informacijski program. Socialistični poslanec Giugni meni, da bi bilo treba gospodarskim imigrirancem omogočiti, po določenem bivanju v Italiji, sodelovanje na upravnih volitvah, hkrati pa tudi doseči, da bi zaposlovanje le teklo samo skozi ustanove, ki se ukvarjajo s tem. Pietro Folena se v imenu Komunistične partije prav tako ogreva, da bi imigrirancem priznali pravico do sodelovanja na upravnih volitvah, za reševanje celotne problematike pa naj bi ustanovili poseben podsekretariat pri notranjem ministrstvu.

Se najbolj razčlenjen predlog posreduje vodja komunistične skupine v italijanskem parlamentu, Renato Zangheri. Soglašajo s tem, da bi imeli priseljenci po določenem bivanju v Italiji pravico do sodelovanja na upravnih volitvah, vendar se zavzema tudi za takoiimenovano »sindikalizacijo«, se pravi za to, da bi se ti ljudje vključevali v sindikalne organizacije. Tudi po njegovem je bistvena informacija, ki naj dejansko pride do imigrirancev, ob tem pa je predlagal ustanovitev posebnih informacijskih uradov pri večjih občinah v Italiji.

V prid emigrirancev se nenazadnje izrekajo tudi »zeleni«, ki predlagajo zanje redno pravno in zdravstveno pomoč. V zvezi

s predlogom, da bi se delavci iz dežel v razvoju »sindikalizirali«, velja omeniti, da je večja skupina teh ljudi (okrog 12 tisoč) ustanovila te dni svoj sindikat v neapeljski pokrajini.

Kot vidimo, razpoloženje v Italiji ni odklonilno. Vzlic temu pa se stopnjujejo tako rekoč rasistični izgredi na račun teh delavcev. V zadnjem mesecu jih je bilo v Italiji nad sto. Pogreva jih, kot smo dejali, desnica ob paroli, da tujci »kradejo« Italijanom delo. Trditev kajpak spremljajo tudi izrazi te rasistične oznake. Pojav pa k sreči ni dobil širše razsežnosti. Oblasti tudi sodijo, da je ne bo.

Številne zlorabe

Če obstaja določena nevarnost, potem je ta bolj na severu kot na jugu, čeprav je gospodarski položaj na jugu neprimerno slabši. V tem delu Italije je število brezposelnih preseglo milijon 800 tisoč prebivalcev. Pričakujejo, da se bo čez deset let za vsako prosto delovno mesto v Italiji potegovalo tudi do 12 imigrirancev iz držav v razvoju.

Seveda pa njihov prispevek k nadaljnji, zlasti gospodarski, rasti Italije ni malenkosten. Pred dvema letoma je predstavljal 8.500 milijard lir, se pravi nad 3 odstotke vrednosti italijanskega bruto proizvoda. Te delavce pa seveda zlorabljajo. Glavna davčna uprava meni, da so z njihovo pomočjo delodajalci samo lani »prihranili« nad 6 tisoč milijard lir, ki bi sicer morale v državno blagajno. Poleg tega, da jih pogosto ne prijavijo, jih tudi plačujejo naravnost mizerno: v nekaterih primerih njihov osebni dohodek na presega 20 odstotkov mezde rednega delavca.

Miro Kocjan

Pričakovali so vsaj kakšno besedo

Med uradnim obiskom sovjetskega voditelja Mihaila Gorbačova na Poljskem v prvi polovici letošnjega julija je poljska javnost pričakovala od sovjetske strani kakšno pojasnilo o medvojnem dogodku, usmrčitvi okoli 14.000 poljskih oficirjev, ujetih leta 1939 ko je nacistična Nemčija napadla Poljsko, sovjetska armada pa je zasedla vzhodni del poljskega ozemlja.

Predvsem zahodno časopisje je pričakovalo od Mihaila Gorbačova, da bo odstopil od uradne poljsko-sovjetske razlage poboja v Katynu v bližini Smolenska in vsaj prisluhnil trditvam, da je zločina kriva sovjetska stran, če že ne bo

v celoti prevzel odgovornosti in poskušal odstraniti ta problem iz sovjetsko-poljskih odnosov. Nekateri krogi na Poljskem so mnenja, da je mogoče doseči spravo med Poljaki in SZ samo, če so dokončno razčisti primer Kaytna, vendar je bilo ob sovjetskem obisku na Poljskem videti, da čas za kaj takšnega ni primeren.

V poljskem palamentu so pred časom že govorili o poljskih oficirjih, ki so med 2. svetovno vojno postali žrtve stalinističnega nasilja. Tudi kardinal Glemp je med bivanjem v SZ spominjal na to, da je treba stvar razčistiti. Toda, tako SZ, kakor tudi poljska

vlada vztrajata pri »železni verziji«, da so zločin v Katynu zagrešili nacisti. Aprila lani sta dva voditelja: Jaruzelski in Gorbačov ustanovila mešano komisijo zgodovinarjev, da bi raziskala nekatere bele lise iz skupne zgodovine, v čemer naj bi bil zajet tudi Katyn. To je bil brez dvoma majhen napredek, toda dokončne besede verjetno ne bodo prepustili profesorjem zgodovine, temveč najvišjim oblastem.

Tudi izvršni komite prepovedanega sindikata Solidarnost je natisnil podobno izjavo in jo sredi poljsko-sovjetskih razgovorov razširjal po Gdansku. Ta izjava je tudi zahtevala pojasnilo v zvezi s Katynom oziroma sovjetsko priznanje krivde. Sestavni del izjave je tudi zahteva, da je treba Poljakom pojasniti ozadje dodatnega tajnega

protokola k paktu med Hitlerjem in Stalinom leta 1939, kajti »le tako bo mogoče nekaj bistvenega storiti za zboljšanje poljsko-sovjetskih odnosov.« SZ mora, tako pravi letak, končno le priznati Stalinove zločine nad Poljaki.

Te dni je bilo v tujem tisku veliko opisov dogodkov na Poljskem in še več ugibanj o tem, kako je danes v Katynu. »Spominsko obeležje za leta 1941 umorjene poljske oficirje – je pisal eden od tujih dopisnikov, ki so poročali o obisku Mihaila Gorbačova na Poljskem – je v gozdu, oddaljenem približno 25 km od Smolenska ob cesti proti Witebsku. Najprej je opaziti majhen spomenik z napisom: »V spomin na 500 sovjetskih vojnih ujetnikov, ki so jih na tem mestu ustrelili Nemci«. Ta spomenik in druga obeležja so

pred kratkim sovjetski vojniki restavrirali. Na kraju, kjer so leta 1943 odkrili trupla 4123 poljskih oficirjev, pokopanih v množičnem grobu, gorijo sveče, videti pa je tudi odtise stopal ljudi, ki prihajajo na grobove.

Svojci pogrešanih poljskih oficirjev so proti predlogu, da bi trupla izkopali. Mnenja so, da bi težko našli zanje primernejši kraj za pokopališče kot je ta zaščiteni del loke nedaleč od Dnjepra. Težko pa se tudi zadovoljijo z uradno verzijo Katyna, da so le nacisti krivi za ta zločin. Nemci so leta 1943 prisilili 500 sovjetskih ujetnikov, pravi ta verzija, da so umorjenim poljskim oficirjem pobrali vse po čemer bi jih bilo mogoče identificirati, nakar so začeli veliko kampanjo s katero so zločin prevallili na SZ. Tistih 500 ujetnikov, ki so morali »pripravi-

ti« žrtve na prihod delegacije Rdečega križa, so nacisti postrelili. Komisija Rdečega križa je na podlagi »prirejenih podatkov« ugotovila, da množični grob izhaja iz leta 1940 in da so bili oficirji verjetno žrtev sovjetskih eksekucijskih enot.

Prej ali kasneje bo dozorel tudi čas za razkritje resnice o Katynu. Do tedaj pa bodo prihajala tudi takšna spoznanja: Med katinskimi žrtvami je zapisan tudi poljski oficir Franciszek Burski, poveljnik protiletalske enote, ki je leta 1939 prišel v sovjetsko ujetništvo. Prištevajo ga med žrtve, toda zadnja dopisnica od njega je prišla veliko po dogodkih v Katynu, spomladi 1944 iz taborišča Starobielsk, enega od treh taborišč, v katerih so bili internirani ujeti poljski oficirji. fl-

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**
Ljubljana;
Opekarska 13

TELEFON: centrala 212-011 ● ŠEF KOMERCIALNE: 218-347 ● TELEGRAM: KIP LJUBLJANA ●
Tekoči račun 50101-601-23238 ● TELEX: 31420 YU KIP

**TOPLEJE
IN CENEJE**

*topli montažni dimnik
z gibljivo kisloodporno
ognjestalno šamotno cevjo*

Gandhijev obisk

Tradicionalno dobre politične stike morajo osmisliti razviti gospodarski odnosi

Prihajajoče obdobje bo pokazalo stvarne domete obiska indijskega premiera Radživa Gandhija v Jugoslaviji, brez pretiravanja pa je mogoče že zdaj reči, da je tridnevno bivanje indijskega premierja v Beogradu in na Brionih izpolnilo obojestransko pričakovanja in potrdilo tradicionalno dobre odnose med državama, ki praktično nimata spornih političnih vprašanj. Obojestranska uradna ocena pred obiskom je zdaj potrjena z dodatnimi impulzi, da namreč med državama prevladuje zaupanje, razumevanje, spoštovanje enakopravnosti in načrtanih poti družbenega razvoja. Obiski najvišjih indijskih voditeljev v Jugoslaviji so vselej vsebovali tudi osebno noto in tako je bilo tudi tokrat, ko se je pri nas mudil najmlajši premier v indijski zgodovini, mož, ki je kljub nekaterim političnim travmam, povezanim z značilnimi indijskimi dogodki, zadržal svoj mednarodni politični profil in ostal zvest smeri napovedanih reform.

Poleg potrditve tradicionalno dobrih političnih odnosov je spodbudno, da sta obe strani pretežni del po-

zornosti namenili gospodarski plati sodelovanja, ki občutno zaostaja za razvitimi političnimi stiki. V svetu je danes že tako, da utegnejo tudi idealni politični stiki med državama izgubiti na lesku, če jih vsebinsko ne plemenitijo konkretni gospodarski stiki. Nekaj podobnega bi se ali se je deloma že zgodilo, kajti razmeroma ustrezno gospodarsko sodelovanje je leta 1984 padlo na pičlih nekaj deset milijonov dolarjev menjave v obe strani. Od takrat do danes se je sicer povečala za trikrat, do konca stoletja pa naj bi znašala milijardo dolarjev.

Pri nas je še vedno v mnogih okoljih zasidrano mnenje, da je Indija država svetih krav in revščine, premalo pa je znano, da je ta azijska velikanka med državami revnega juga najbolj na severu, da je po svojih industrijskih zmogljivostih trinajsta, po bruto narodnem dohodku pa deveta na svetu, da je po številu strokovnjakov in po številu diplomantov takoj za ZDA in SZ itd. Resda pa razvoj pri njih zaradi populacijskega oceana ne gre premočrtno, kajti zaradi različnosti v enotnosti, bodisi

v nacionalnem, političnem, verskem, jezikovnem in še v mnogih drugih smislih, je Indija ponekod še v srednjem veku, drugod že v atomskem. V vseh teh procesih, v hitenju v 21. stoletje pa Indija dopušča številne oblike sodelovanja. Ta država ostaja namreč še vedno potencialno ena največjih azijskih uvoznic, zato ni čudno, če je Indija v minulih letih postala zanimiva tudi za številne razvite države. Prav nova generacija indijskih politikov, neobremenjena s častno izbojevanjem narodno neodvisnostjo, med katere sodi tudi tehnomenedžerski sloj, ki mu predseduje 43-letni Radhiv Gandhi, je namreč na področju industrializacije in modernizacije države začela odločno snubiti tuj kapital in najnovejšo tehnologijo iz ZDA, Japonske in ZR Nemčije.

Za Jugoslovane vse to še zdaleč ni nepomembno, kajti na indijskem trgu nismo novinci, saj smo gospodarske vezi stakli skozi desetletja, toliko bolje pa je seveda, če državi ne obremenjujejo politične ovire. To je toliko pomembnejše v trenutku, ko naše gospodarstvo vse težje najde svoje mesto v svetovni trgovini, že vrsto let pa prisegamo na deklarirano sodelovanje z državami v razvoju.

V takšni luči do perspektivnosti indijskega trga ne bi smeli biti ravnodušni. Spodbudno je, da sta Radhiv Gandhi in Branko Mikulić v razgovorih poudarila potrebo po krepitvi gospodarskega sodelovanja, nadalje, da naj bi državi klasično blagovno menjavo, tudi s pomočjo v Beogradu podpisanih novih sporazumov, dvignili na višjo raven, bodisi s skupnimi vlaganji, industrijsko kooperacijo ali z nastopi na tretjih trgih. V gospodarsko intoniranih razgovorih je beseda tekla o konkretnih poslih, ki naj bi jih že v kratkem dobile nekatere naše firme. Pomembno pa je tudi dejstvo, da je tudi pri nas začela zmagovati miselnost, da nekatere značilnosti indijskega gospodarstva in gospodarske politike terjajo

resen pristop. Vlada v Delhiju je namreč zaradi nekaterih notranjih družbenih in gospodarskih problemov na primer omejila uvoz vse povprek, določila prednostne naložbe, hkrati pa pospešila dotok tujega kapitala in razvite tehnologije. Dejstvo je tudi, da klasična blagovna menjava stopa vedno bolj v ozadje, nadomešča pa jo prodaja znanja, tehnologije in opreme. Za resen pristop na indijskem trgu zato bolj od donečih političnih besed potrebujemo dolgoročno gospodarsko politiko, urejen devizni sistem, odpravo zavisti in medsebojne notranje konkurence, ki v zunanjo trgovino vnašata zmedo, vse to pa morajo podpirati dejanska vladna izvozna prizadevanja.

Poenostavljeno bi zvenelo, da je bil obisk zgolj bilateralne narave. Prav zaradi delijske politike, ki skozi optiko neuvrčenosti navzema globalne razsežnosti, je obisk presegel bilateralen predznak. Ta element se je zrcalil bodisi v razgovorih o sklepnih pripravah na bližnjo ministrsko konferenco neuvrčenih, ki bo septembra na Cipru, bodisi v obojestranskem poudarjanju nujno spremenjene metodologije dela neuvrčenosti v iskanju ažurnih in konkretnih odgovorov na izzive sodobnega sveta. Skladno s spremembami v svetu neuvrčenosti namreč ne bi smeli več le ponavljati katekizmov preteklosti, kajti v tem primeru jih utegne doleteti usoda marginalizacije v mednarodnem političnem in gospodarskem življenju.

Miha Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■

Moskva: Prezidij Vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze je v začetku tedna obravnaval eksplozivne razmere v Nagornjem Karabahu pa tudi odnose med sovjetskima republikama Armenijo in Azerbajdžanom. Pričakovati je konkretne ukrepe za pomiritev zaostrenega položaja, ki je nastal zlasti zaradi enostranskih sklepov odposlancev območnega sovjeta v Karabahu o izstopu iz sestave azerbajdžanske republike in o priključitvi k Armeniji.

Pariz/Atene: Grčija in Francija bosta združili moči pri iskanju teroristov, ki so minuli teden napadli ladjo City of Poros, ubili devet in ranili 80 ljudi. To so sklenili na skupnem sestanku v Atenah.

Pretoria: Režim bele manjšine je izvedel obsežne varnostne ukrepe, da bi v Južni Afriki preprečil vsako javno manifestacijo ob rojstnem dnevu legendarnega voditelja

afriškega nacionalnega kongresa Nelsona Mandele. V začetku tedna je namreč Mandela, ki je že četrte stoletja v zaporu, dopolnil 70 let.

Bagdad: Iraški predsednik Husein je pozval Iran, naj sprejme častni mir. V govoru ob 20. obletnici iraške revolucije je ponovil poziv za ustavitev večletne vojne, hkrati pa je opozoril na najnovejšo iraško zmago na bojišču.

New York: V Atlanti se je začela štiridnevna konvencija demokratske stranke. 4082 delegatov bo za kandidata stranke za predsedniške volitve tudi uradno izvolila Michaela Dukakisa. Njegov tekmeč, sedanji podpredsednik Buch ob tem meni, da Dukakis nima izkušenj v t. i. visoki politiki in da se ne bo znal spoprijeti s poglobitvami svetovnimi problemi.

Nič več šepetanj

Junjska konferenca sovjetske partije je na predlog generalnega sekretarja Mihaila Gorbačova sklenila, da bodo v sovjetskem glavnem mestu Moskvi postavili spomenik žrtvam Stalinovega nasilja. Za tem je tednik »Moskovske novosti« objavil seznam članov CK in kandidatov za člane, ki so sodelovali na 17. kongresu partije leta 1934., nato pa so postali žrtve represalij. Od tedaj navzočih 139 članov in kandidatov za CK so jih 98 ubili!

Nekaj dni po junjski konferenci je posebna komisija politburoja CK KP SZ, katere naloga je rehabilitirati po krivem obsojene ljudi, sklenila, da bodo Buharina, Rikova in deset drugih, med Stalinovim nasiljem nedolžno umorjenih ljudi, znova sprejeli v partijo, vendar tokrat posmrtno. Pred tem je komite ta partijsko kontrolo pri CK KP SZ izrekel mnenje, da so bile obtožbe zoper Buharina, Rikova in druge skovane in da so bili ti ljudje že prej rehabilitirani pred sodiščem. Buharinu so zdaj priznali članstvo v partiji od 1906, Rikovu pa od leta 1898. »Oba sta veliko storila v boju za zgraditev socializma« je bilo rečeno zdaj, po seji komisije partijskega politburoja.

Buharin, Rikov in drugi so

bili obsojeni na velikem sodnem procesu leta 1937. Obtoženi so bili sodelovanja v trockistični teroristični, vohunski in diverzantsko-sovražni organizaciji, tudi protipartijskega delovanja, klevet in napadov na partijo in še sodelovanja v boju proti partiji in Leninu. »V svoji politični dejavnosti sta Buharin in Rikov storila nekaj napak. V ostrem polemiknem boju sta v vrsti primerov zagovarjala posebno stališče glede poti in metod socialistične graditve, toda njune napake niso bile proti partijskega značaja«, pravi zdaj sporočilo posebne komisije partijskega politburoja.

List »Literaturnaja Gaze- ta« je ob tem pozval svoje bralce, naj mu pošljejo imena osebnosti, ki so jih po kri-

vici likvidirali v času Stalinovega nasilja.

Po poti Stalina?

Osrednje vprašanje, ki se ob vsem tem zastavlja v SZ je, kako preprečiti nastajanje novega kulta osebnosti, kakršen je bil Stalinov in kasneje tudi kult Brežnjeva. Na začetku leta 1986 so na 27. kongresu KP SZ napovedali, da je poleg gospodarske možna tudi reforma političnega sistema v SZ, kar je bila desetletja dolgo »tabu« tema o kateri so vse do nedavnega le šepetali. Ljudje nekako niso mogli razumeti, da ni več »nevarnosti dolgih jezikov«, zato so kazali predvsem ravnodušnost in previdnost, kadar je šlo za perestrojko.

Glasnost je izrinila šepetanje iz političnega življenja v SZ šele potem, ko so objavili teze za junjsko vsesvezno konferenco partije. Te teze so potrdile neizogibnost reformiranja političnega sistema, če naj dosežejo »realno vključevanje sovjetskih množic v upravljanje vseh državnih družbenih zadev in zaključijo formiranje socialistične pravne države.« Zdaj so v središču pozornosti raz-

prave o administrativno-komandnem sistemu upravljanja, ki ga je Stalin pripeljal do logičnega konca: kulta osebnosti!

Razprave niso omejene samo na trideset let Stalinove diktature, temveč zajemajo tudi čas po njej, ko je bil Stalinov sistem zavora pri sovjetski družbeni preobrazbi. Ta sistem ni zaviral preobrazbe le v SZ, temveč še kje drugje. Marsikateri udeleženec tedanjih dogodkov je še vedno na oblasti, toda njihova nedotakljivost se počasi le izgublja.

Nevarnost grozi tudi sedanji perestrojki

Na vprašanje, kako je mogoče preprečiti nastajanje novega kulta osebnosti, je sovjetski pravnik Anatolij Vengerov opozoril, da so na 20. kongresu sovjetske partije leta 1956 razkrinkali Stalinov kult osebnosti, vendar je Nikita Hruščov naslednjih devet let zamažil upanje, da bo iz ideologije kulta osebnosti izginil, saj se je že v šestdesetih letih začel, nekaj let kasneje pa tudi razcvetel kult Leonida Brežnjeva. Reforma iz leta 1965 ni

rešila SZ pomanjkljivosti komandnega upravljanja, zato po mnenju pravnika Vengerova takšna nevarnost grozi tudi sedanji perestrojki.

Demokracija in glasnost v SZ – opozarjajo nekateri iskreni privrženci perestrojke, se ne bi smeli povezovati le z osebnimi vrtilinami generalnega sekretarja partije, celo s tako visokimi ne, s kakršnimi se ponaša Mihail Gorbačev, kajti ob koncentraciji oblasti v rokah ene same osebnosti lahko razgovori o demokraciji kaj hitro postanejo fikcija...

V razpravah najpogostejše opozarjajo na »pomanjkanje jamstev za demokracijo«. Jasno je namreč, da so zastoj v obdobju kulta osebnosti krivi voluntarizem in kršenje socialističnih načel na vrhu državno-partijske piramide. Zato zdaj vztrajajo pri ustavni razmejitvi funkcije partije in države ter natančni določitvi »količine oblasti«, ki naj jo ima generalni sekretar KP SZ. Eden izmed predlogov še pravi, da je treba s partijskim statutom onemogočiti odstavitev generalnega sekretarja po volji skupine funkcionarjev v politbi-

roju. Prof. Nikolaj Beljajev pravi, da je bilo za SZ predrago takšno »odstavljanje«, kakršnega so uporabili glede Nikite Hruščova leta 1966.

Poklicali so ga z dopusta na Krimu in v Moskvi zahtevali od njega, da odstopi iz »zdravstvenih razlogov«.

Nauk, ki ga daje zgodovina, je za sovjetsko javnost sila boleč, zato javno zahtevajo pravna jamstva za razvoj demokracije v državi. Kritizirajo vse, kar bi utegnilo omogočiti razvoj novega kulta osebnosti in zahtevajo, da z ustavnimi normami ob normalnem razvoju države onemogočijo povezovanje, združitev najvišjih partijskih in državnih funkcij, ki bi jih opravljala ena osebnost. Stalin in Hruščov sta bila obenašer šefa partije in predsednika vlade, Brežnjevi, Andropovi in Černenko pa so bili generalni sekretarji CK KP SZ in predsedniki prezidija vrhovnega sovjeta SZ. Mihail Gorbačov se ni odločil za takšen korak, pa čeprav je imel pogoje. Združevanje visokih funkcij v eni osebi se zdaj v SZ zdi temelj ustanavljanja ali krepitve osebne oblasti nekega voditelja. ■

Politkomisar Sime zbira in komentira

Nevzdržni privilegiji

Novinarji so pred počitnicami skušali izvedeti, koliko zvezni, republiški in pokrajinski funkcionarji ter funkcionarji raznih pomembnih organizacij in njihovih družinski člani plačujejo polni penzion (eno-dnevni) v številnih rezidencah in vilah ob morju, jezerih in planinah. Njihov trud je bil zaman, kljub temu, da teh cen, vsaj kolikor mi je znano, uradno še niso razglasili za »državno skrivnost«...

Vendar pa so po raznih virih ugotovili, da so te cene **povsod nižje** od komercialnih, razlike pa največkrat poravnajo iz proračuna. Koliko takih sredstev porabijo nerazvite republike in pokrajina, za katere je znano, da so na robu bankrota, ni bilo moč ugotoviti. Številka vsekakor ni zanemarljiva, če upoštevamo število in odlično opremljenost objektov...

Zbral sem nekaj podatkov o rezidencah in vilah, vendar moram bralca vnaprej opozoriti, da seznam najbrž ni povsem točen...

K federaciji spadajo Beli in Stari dvor na Dedinju, obe vili v Beogradu, vili na Brionih in še nekaj manjših objektov, vsi pa so namenjeni tujim državljanom in delegacijam in s posebnim dovoljenjem tudi domačim funkcionarjem. Kakšen je rang domačih funkcionarjev, mi ni uspelo ugotoviti. Vsi objekti so zelo komfortno opremljeni in imajo številne objekte za rekreacijo (bazeni, teniška igrišča itd.), gostom pa so na voljo avtomobili, motorni čolni in jahte. Tudi gostje ne plačajo, isto velja za domače funkcionarje, ki so tam službeno. Za počitnice pa plačajo ceno, ki je nižja od komercialne...

Pri naštevanju republiških vil bom začel s Slovenijo, kar je zgovoren dokaz mojega »poboljšanja«...

Za potrebe reprezentance in za domače funkcionarje ima Slovenija vile Strmol, Podrožnik, Snež-

nik in Tartini v Strunjanu. Za razliko od drugih republik, ki imajo posebna lovišča za tuje državnike in domače funkcionarje, so v Sloveniji vsa lovišča – razen enega – odprta vsem po komercialnih cenah. Za posebno ugledne tuje goste je na voljo manjše lovišče pri Brniku, cene so komercialne.

Kompleks Brdo pri Kranju in vila Bled sta oddana gosposdarstvu.

Visokim funkcionarjem SR Bosne in Hercegovine so namenjeni hotel »Vis II«, ki se nahaja na najlepšem predelu dubrovniške obale, ter vili Aurora v Trstenem in v Trpnju na Pelješcu. Za potrebe tujih gostov sta na voljo vili v okolici Sarajeva in vila Koprivnica v istoimenskem lovišču pri Bugojnu (kapitalni medvedi!). Razen tega so še na voljo bogata lovišča na Tjentištu ob legendarni Sutjeski.

V Titogradu, črnogorski prestolnici, je vila Gorica namenjena tujim gostom in seveda gostom iz bratskih republik in pokrajin. Črnogorski funkcionarji imajo na voljo še nekdanjo »Titovo vilo«, vilo Galeb v Igalu (Črnogorsko primorje) in še dve vili Miločer (ob morju) in v Žabljaku (planina Durmitor).

SR Makedonija ima v Cavtatu vilo Banac in vile (v Ohridu, Dojranu, Oteševu na Prespi in vilo na Popovi šapki. V Skopju pa je vila Predsedstva SR Makedonije, namenjena tujim in domačim uglednim gostom.

Republika Srbija ima pet vil za tuje in domače goste (Topola, Smederevo, Vrnjačka banja, Borovo in Beograd).

SAP Vojvodina ima vilo v Lovranu pri Opatiji ter vili v Sremski Kamenici in Črtanovcih sredi vinogradov in sadovnjakov. Vojvodina ima še počitniška doma zaprtega tipa v Crikvenici in Igalu, medtem ko je vilo na Bledu odstopila novosadski Agrovojvodini, vilo na Ravnah na Koro-

škem pa so odstopili, pa naj se sliši še tako neverjetno – Kazensko-popravniemu domu v Sremski Mitrovici...

Hrvaška ima reprezentativni vili na obrobju Zagreba (vila Prekrižje – nekdanja vila Weiss in vila Zagorje, bolj znana kot »Titova vila«). Na voljo so še vile Izvor na Plitvičkih jezerih. V Lukovu Šugarju pod Velebitom, v Mošeniški dragi pri Opatiji, medtem ko je vila v Bohinju namenjena za zimski počitek...

Reprezentna vila je še »Lapud« v Dubrovniku; za to vilo so se zlasti dubrovniški borci hudo zavzemali, da bi jo dobila dubrovniška občina, vendar niso uspeli.

Veliko prahu je dvignila tudi nadaljnja usoda vile »Dalmacija« v Splitu, kjer gre pravzaprav za kompleks zgradb na pobočju Marjana. Po zadnjih vesteh naj bi ta kompleks prevzelo podjetje Union-Dalmacija.

Pokrajina Kosovo ima vilo, v kateri je Klub delegatov, v znanem turističnem kraju Grmija pri Prištini, reprezentanci in domačim gostom pa je namenjena vila v Lipovici pri Titovi Mitrovici.

Vse republike in pokrajine pa imajo brez izjeme za svoje funkcionarje, ki službeno prihajajo v Beograd, tu vile, kjer so cene storitev nižje kot v beograjskih hotelih. Vse vile – razen one v Botičevi ulici – so v Užski ulici sredi zelenja in parkov...

Toliko o objektih »zaprtega tipa«, ki jih je bilo pred leti še več. Danes vemo, da so stroški vzdrževanja teh komfortnih in nekaterih celo razkošnih objektov veliko višje, kot pa znašajo njihovi dohodki. Razlike pokrivajo iz proračunov (zveznega, republiških in pokrajinskih). Pri tem je zanimiva ugotovitev, da se nerazvite republike in pokrajina Kosovo zaradi kroničnega pomanjkanja denarja še niso odpo-vedala prav nobeni vili...

Povsod po svetu imajo države reprezentančne objekte za ugledne tuje goste, malo manj ugledne goste pa brez izjeme pošiljajo v ugledne hotele... V urejenem razvitem svetu je število reprezentančnih objektov odvisno od gospodarske moči države in se zlasti od odnosa do davkoplačevalcev, ki morajo te objekte vzdrževati z davki... Menim, da pri nas nismo imeli teh problemov.

Reprezentančne objekte nedvomno potrebuje tudi Jugoslavija, vendar so pri tem naši odgovorni – še zlasti v republikah in pokrajinah – močno pretirali, ne da bi se pri tem količjak ozirali, kako živi delovno ljudstvo, ki jih mora vzdrževati preko proračuna, seveda...

Zato naj brez ovinkov zapišem, da po mojem mnenju danes ni prav nobenega opravičila, da za domače funkcionarje, ki so dobro plačani, obstajajo komfortni objekti »zaprtega tipa« z nizkimi cenami. V današnji hudi – zlasti moralni – krizi, je treba ta privilegij čimprej odpraviti in o tem obvestiti javnost...

Zamujena zgodovinska priložnost

17. junija je okoli pet tisoč delavcev zemunske tovarne Zmaj pred skupščino SFRJ na ves glas vzklikalo:

»Hočemo hleba!«
»Dole birokratija!«
»Lopovi, izadjite napolje!«
»Nemamo od čega da živimo!«
»Izdali ste Tita!«
»Izdali ste narod!«
»Živela radniška klasa!«
»Hočemo promene!«

Govorili so tudi posamezni »zmajevci«. Delavka Momirka Andjić je rekla: »Dosta je s tim da smo svi krivi, da svi treba da vračamo. Znamo da radniška klasa mora da vrati dolgo, ali nečemo dok su na čelu oni koji su ih stvarali!«
»Radniška klasa, posle četrdeset godina u socialističkoj Jugoslaviji, ostala je siroče, napuštena od svih! Gde je danas Sindi-

kat, gde su sindikalni funkcioneri?! Zato, predlažem da više ne šaljemo tim birokratama sindikalnu članarinu, već da ostaje kod nas u fabrici.« je dejal Mile Lončar.

Medtem ko je Lončar to govoril, je Predsedstvo srbskih sindikatov mirno s oken bližnjega visokega Doma sindikatov gledalo razjarjene delavce. Seveda preizkušenim sindikalnim voditeljem ni šinilo, da bi se spustili z dvigali doli in se neposredno pomenili s svojo bazo. Po svoje jih razumem, s čimer pa ne želim reči, da to odobravam. Naši sindikalni voditelji se namreč po mojem nenuj počutijo kot riba v vodi v glavnem le za govorniškimi odri v lepih dvoranah in po možnosti še ob diskretnem brnenju televizijskih kamer, varno oddaljeni od resnične delavske baze...

Vendar so tokrat voditelji srbskega delavskega razreda imeli zelo resen razlog, da niso šli med delavce, ki ga je treba za objektivno presojo vsekakor upoštevati. Izrekli so namreč težko kazen – »javni opomin« – dvema svojima članoma Novici Filipoviću in Dragoljubu Dragošenu zaradi njihovih manipulacij s stanovanji...

Razburjene zmajevce so skušali pred zvezno skupščino pomiriti podpredsednik zvezne vlade Janez Zemljarič, predsednik in podpredsednik zvezne skupščine Dušan Popovski in Spasoje Medenica, kar pa jim ni uspelo. Edini, ki so ga delavci prisrčno pozdravili na ploščadi pred skupščino, je bil narodni heroj Peko Dapčević, ki pa je bil tam slučajni gost...

Med uglednimi funkcionarji, ki so bili vrh stopnišča ob glavnem vходу v zvezno skupščino, se je znašel tudi beograjski župan Aleksandar Bakočević, ki pa je stal nem kot riba. Mislim, da je beograjski župan v napetem položaju zamudil enkratno zgodovinsko priložnost, da bi edini lahko pomiril razjarjene delavce!

Kako bi to dosegel, boste koj vprašali. Sila prepro-

sto: delavcem naj bi obširno pojasnil, kaj vse so v Beogradu in Srbiji že storili, da bi Beogradu vendarle dodelili organizacijo poletnih olimpijskih iger, ki bi Beograd in Srbijo kar naenkrat rešila vseh težav... Seveda bi moral tokrat jasno povedati, koliko sredstev – dinarjev in dolarjev – so že porabili za to. Prav gotovo bi na delavce blagotvorno vplivalo, ko bi jih seznanili, da Beograd v teh prizadevanjih močno podpirata tudi predsednik zvezne vlade Branko Mikulić in član predsedstva SFRJ Josip Vrhovec, ki je uspešno izpeljal znamenito zagrebško univerziado. Trdno sem prepričan, da bi zmajevci kljub hudi pripeki s ploskanjem pozdravili Vrhovočovo izjavo, ki jo je dal letošnjo pomlad:

»Med univerziado, ko so bili v Zagrebu odgovorni funkcionarji Mednarodnega olimpijskega komiteja, je Zagreb storil vse v podporo Beogradu, da bo leta gostitelj olimpijskih iger! Zagreb je to storil, ker veruje v upravičenost in korrupcijsko tako za Beograd, kot za širšo jugoslovansko skupnost!«

Spričo tako lepih besed bi težko našli kako zmajevko, ki si ne bi brisala solz in zmajevca, ki ne bi bil ginen... Uspeh bi bil z jamčen!

Tako pa je spoštovani beograjski župan po moji oceni zamudil to zgodovinsko priložnost, da bi zemunski zmajevci pozabili, po kaj so pravzaprav prišli pred zvezno skupščino. Po vsej verjetnosti bi bili pozabili tudi na svoje pismo, ki so ga bili pred letom pisali Predsedstvu SFRJ, CK ZKJ, Zvezni skupščini ter predsedstvom sindikata, socialistične zveze in socialistične mladine: »Ne možemo više da stežemo kaiš, jer na kaišu više rupe nema!«

Več tisoč Beograjčanov je burno pozdravilo zmajevce, ki so naslednji dan že disciplinirano stali za stroji. Pri tem pa ne gre pozabiti, da je delavec, ki prejema 15 starih milijonov plače, pripravljen na vse...

Vaš Sime

Odmevi

Razprava

Po dolgem času me je zopet obiskal Berto s svojimi ostrimi opažanji vsega, kar se godi okoli nas. Pravi: kaj misliš, zakaj pri nas ne naredijo kodeks obnašanja, po katerem bi predlagali in volili funkcionarje in vse druge, ki se potegujejo za kakršenkoli položaj? Nisem mu znal zadovoljivo odgovoriti, zato mi je pomagal Tine, ki je ravno kar prišel in prisluhnil najinemu pogovoru: »Veš, če bi se kjerkoli pojavil v naši družbi kakšen moralni kodeks, bi bili redki, ki bi se naprej ostali na svojih pozicijah: Zlasti to velja za naše sindikalne funkcionarje, ki so po »mariborskih dogodkih« in še kje v Jugoslaviji popolnoma zatajili – ne le svojo razredno genezo, temveč tudi svoje poslanstvo, za katero so se »v miru« tudi opredelili!«

»Da bi vsak funkcionar, ki nezadovoljivo opravlja svoje delo, ki mu ga je zaupalo »ljudstvo«, uvidel svojo nesposobnost in zaviralni učinek napredku, je resnično potrebno imeti vsaj kanček moralnih vrednot v sebi. Da bi prepuščili stolčke pametnejšim, sposobnejšim in učinkovitejšim, tudi mlajšim, je nujno odpreti delovno mesto »Družbenega norca«, kakršne so včasih imeli cesarji na dvoru. Ta bi lahko »odkrival« šibke točke nespodobnežev in bi jim jih takoj osebno in neposredno posredoval, morda bi to imelo več učinka kot vpitje delavcev na ulici: »odstopite, lopovi...«, je menil Berto.

Takoj za Tinetom pa je prišel še Huso. Ta se je skoraj razjokal, ko je povedal, da so delavci Agrokomerca žrtve »menične afe-re«, ki ne le, da sedaj stradajo, temveč da je njihov podjetje skoraj v celoti uničeno z vsemi osnovnimi sredstvi, kar je dodatni kriminal, za katerega pa da ni kriv Fikret Abdić. Moral sem ga »potolažiti«, s tem, da se ne sme kaznovano »rušiti ekonomska osnova države«. Huso pa ne bi bil Huso, če bi se dal ugnati s tako »poceni« argumenti. Zato je nadaljeval!

»Ali veš, ti, oportunist, da je Fikret Abdić pravzaprav »žrtveno jagnje« v tej aferi? Saj on ni nič počel brez vednosti svojih predpostavljanih, od republike do federacije! To je še en dokaz več, kako krivična je ta naša družba, saj pravi krivci še usmerjajo celoten potek »sojenja«. S pozicij oblasti se spretno umikajo vsem puščicam, ki letijo na njih! Vse to ljudstvo vidi in sliši, pa nima moči, da bi to preprečilo! Saj ste tudi tukaj, v Velenju, prvi v Jugoslaviji naredili »zgrešeno investicijo« – EKK! Koliko elektromotorjev je danes v privatni lasti, kupljenih, kot odpadni material, pa tudi nerjaveče cevi krasijo mnoge zasebne ograje in še kup podobnega! Naj mi bo dovoljeno omeniti tudi moža, ki je prodal svojo nedokončano hišo svojemu podjetju, ki mu je hišo zgradilo z družbenimi sredstvi in mu jo potem podarilo s ključi vred. Tudi to je kriminal! Ali je kdo za to odgovarjal? Nihče! Vse se je to »opravičevalo« z »zaslugami«, ki so fiktivne! Zato pa je moja Krajina močno občutila ta družbeni mačehovski odnos,« je dodal Huso.

Zato sem razpravo zaključil – da jih ne bi še kje več slišal.

Mihael Slivar

Komu pravzaprav izkazovati spoštovanje?

Z zanimanjem sem prebiral slavnostni zapis o Titu (kot o vrhovnemu poveljniku NOV in PO Jugoslavije), a izpod hujo kritičnega peresa »Politkomisarja Sime«. Pričakoval sem namreč, da znana ostrina omenjenega peresa nakaže vsaj rahlo zamero na račun dosedanjega načina proslavljanja dneva borca, ko so o borcu oziroma – o tolikih borcih govorili najmanj, povečujejo pa se, vsa ta povojna desetletja, vedno isti, le redki in izbrani.

Toda – napočil je čas, ko moramo prenehati tudi s tem početjem, ki z venomernim in čezmernim povzdigovanjem zaslug le nekaj najimenitnejših dejansko omalovažuje žrtvovanje, trpljenje in zasluge milijonov množic borcev in trpinov v NOB. Vsega tega – vojnih strahot in trpljenja – pa je za ogromno goro.

Ozrmo se torej že na tolika junaštva in žrtvovanja teh in tako imenovanih »majhnih« ljudi od vsepovsod! Naj še povem, večina preživelih je nadaljevala začeto z isto vneto in načeli tudi po osvoboditvi in niso podirali popreje storjenega. Tem pokažimo spoštovanje!

Bojan Breznik

Odmev na – obtožbe

V letošnji 26. – 27. številki TV-15 (30. junij) je bil objavljen moj članek Oborožene

sile – steber Jugoslavije. Članek je imel namen obvestiti širšo javnost o podtalnem delovanju sovražnih sil zoper obrambni sistem SFRJ.

Nekateri članki iz Mladine in Nove revije, za JLA žaljivi, so bili ponatisnjeni v glasilu ustaške emigracije Nova Hrvaška. O tem sta poročali armadni glasili Front in Narodna armija 14. aprila letos. Uredniki Mladine in Nove revije tega niso demantirali.

O sodelovanju zunanjega in notranjega sovražnika sta najvišje republiške organe v Sloveniji obvestila generalmajor Ivo Tominc in polkovnik Ljubić in obenem opozorila uredništvo Mladine in Nove revije, naj prenehajo pisati sovražne članke proti JLA.

V 28. številki TV-15 (7. julij) pa je objavljen odmev na moj članek izpod peresa Žarka Žbogarja. Neupravičeno napada vsebino mojega članka in me – kot neke vrste ustaškega agenta – obtožuje povezave z ustaško emigracijo ter branja ustaških časopisov.

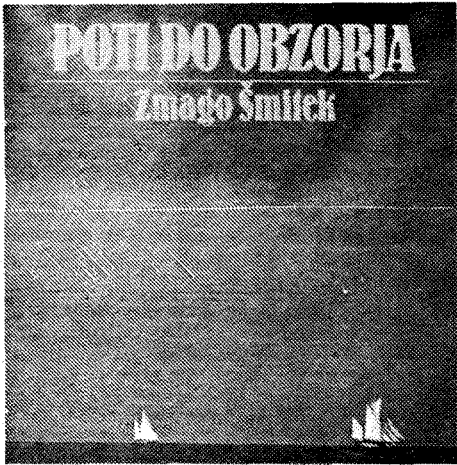
Tovariš Žarko, če si borec NOB, ostani z borci prve bojne črte; če si novinar ali dopisnik TV-15, naj ti ne bo odveč brati armadne časopise in glasila drugih republik; če si pošten državljan, če ceniš pridobitve naše revolucije in te je zgodovina naučila ločevati zrno od plevla, ob svojem kritičnem pisanju najprej preveri izvirnost informacij in potem zapisuj trditve – samo tako bo tvoja kritika dobronamerna!

Radovan Jovanović

Novo branje

Založba Borec je v teh dneh prejela iz tiskarn prve izvide novih del: Mimo odprtih vrat – izpod peresa Boža Repeta ter Poti do obzorja – dr. Zmaga Šmitka. Naj ju na kratko predstavimo.

Založba je ob svoji 30-letnici izdala knjigo Boža Repeta Mimo odprtih vrat. V njej so zbrani dokumenti o dejavnosti okupatorjevih sodelavcev na Slovenskem. Razen nekaj fotografij in zapisov s sojenja vojnim zločincem se zbrano gradivo omejuje na čas narodnoosvobodilnega boja, obsega pa izbrane dokumente, ki jih hranijo osrednje arhivske in muzejske ustanove. Popolnejšo podobo o sodelovanju posameznikov ali politično organiziranih skupin z vladajočo tuje-rodno strukturo v času, ko se je slovenski narod bojeval za svoj obstoj in osvoboditev izpod fašističnega jarma, bo sicer prinesel Zbornik dokumentov o narodnem izdajstvu, ki ga pripravlja Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, vsekakor pa prinaša pričujoča publikacija dovolj avtentičnega, da vsakemu posamezniku omogoča presojo dejanj tistih, ki so delali mimo odprtih vrat Osvobodilne fronte.

»Antologija slovenskih potopisov z neevropsko vsebino obsega 50 tekstov v časovnem razponu od 15. do 20. stoletja. Mogoče jo je brati kot samostojno delo, čeprav je v bistvu dopolnitev knjige Klic daljnih svetov, ki je izšla pri založbi Borec leta 1986. Da bi bila skladnost z omenjenim delom čim popolnejša, je bil izbran tudi enak časovni okvir, ki sega od preteklih stoletij do leta 1940. Zaradi načrtovane komplementarnosti so bile naposled izpuščene tudi biografske pripombe o posameznih avtorjih, ki bi sicer sodile kot običajen dodatek k samostojni antologiji.

V izbor so bili vključeni tisti prozni potopisni teksti, ki so bili natisnjeni do leta 1940. Ker pa ni pravila brez izjeme, sem prav na začetek postavil odlomek rokopisa iz samostana v Pleterjah, ki je (čeprav je morda prirejen po tujih predlogah) predhodnik naše potopisne literature. Kriterij ocenjevanja je bil literaren (estetski) in dokumentaren, pri čemer sem slednjemu namenil odločilno vlogo. Tako sem upošteval le neposredna, pristna potopisna pričevanja, ne pa fiktivnega potopisa (potopisni roman in druge leposlovne oblike). Tekste sem izbral tako, da so bili iz njih čim jasneje razvidni vzroki, nameni in cilji slovenskih popotovanj v določenih obdobjih, stil pisanja, način razmišljanja posameznih avtorjev, vsebinska raznolikost in (poljudno) znanstvena vrednost besedil. Namen antologije je bil tudi pokazati genezo naših potopisnih prizadevanj od prvih začetkov do časa pred približno pol stoletja. Zato sem se pri razvrščanju držal kronološkega načela, glede na letnico natisa...«

Iz predgovora k antologiji Poti do obzorja

Moteči simboli, spomini ali oboje?

Že ko se je v sosednji Avstriji razplamtelo pisanje v obrambo in proti predsedniku Kurtu Waldheimu, je bilo čutiti, da avstrijska javnost ne nastopa iz temeljnih enotnih izhodišč obsodbe nacističnih grehov. Ta občutek se je v nedavno zaostreni polemiki okrog lokacije za spomenik žrtvam fašizma še okrepil, saj si mora vsakdo, ki je upal, da je težka izkušnja in nauk zadnje vojne iztrezil vse, razbiti iluzijo in uvideti, da tudi zgroženost nad grozotami genocida nima trajnejših učinkov.

V omenjeno polemiko se je zapletel celo sam Waldheim tako, da se je moral kot pomirjevalec tonov vmešati zvezni kancler Vranicky.

Pred petimi leti so dunajski socialisti sklenili začeti akcijo za postavitev spomenika s protivojno vsebino, ki bi bil hkrati posvečen žrtvam fašizma; lokacija je bila določena na Albertinaplatzu, sklenili

so pogodbo s kiparjem Hrdlicko in odkritje je bilo predvideno za letošnji konec leta.

Znani branilci waldheimovske pozabljive drže pa so hitro našli vzroke za številne ugovore zoper spomenik. Tako so slavnemu kiparju Alfredu Hrdlicki očitali stalinizem in pravico, da bi kot stalinist postavil spomenik proti fašizmu... Potem so se domislili, da so bili na sami lokaciji za spomenik pokopani umrli v medvojnih bombardiranjih Dunaja in končno še, da obstajajo za tisto lokacijo neki (prastari) načrti za gradnjo podzemnih garaž... Kaj vse pride prav, če se hoče izgovor obesiti psu na rep!

Kanclerja Vranickega je ob dogodku zaskrbel ugled Avstrije, humaniste pa lahko zaskrbi predvsem današnja cena humanizma – saj za to v bistvu gre, mar ne?

B. Ž. J.

Modinci '88

20-letni jubilej kulturnoznanstvenega sodelovanja med Jugoslavijo, Avstrijo in Madžarsko

Od 5. do 9. julija je bil v Osijeku 20. mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci '88 z generalno temo Razvoj meščanske družbe v panonskem prostoru od 16. stoletja do francoske revolucije.

Letošnji jubilejni simpozij Modinci '88 je v prisotnosti okoli 120 neposrednih udeležencev in političnih predstavnikov petih sosednjih dežel Gradišanske, Štajerske, Železne županije na Madžarskem in Slovenije odprl Antun Milović, predsednik Izvršnega sveta Sabora SR Hrvatske, ki je v svojem govoru ugodno ocenil dosedanje znanstvene dosežke pri skupnem preučevanju zgodovine v panonskem prostoru in podčrtal tudi politični pomen te oblike znanstvenega sodelovanja med prijateljskimi in sosednimi državami, Jugoslavijo, Madžarsko in Avstrijo.

Dr. Predrag Novaković, prorektor Univerze v Osijeku je na otvoritveni slovesnosti podelil dolgoletnim članom organizacijskega odbora in vodjem nacionalnih delegacij srebrne plakete osiješke univerze. Prejeli so jih: dr. August Ernst iz Gradišanske, dr. Fery Horvath iz Železne županije, prof.

Janko Kuster iz Maribora, dr. Ivan Kampuš iz Zagreba in posthumno dr. Ferdinand Hauptmann iz Gradca.

Uvodni referat Usoda meščanske družbe v panonski poznofevdalni družbi je imel Igor Karman iz Zagreba. Uvodni referat sta dopolnila še hrvaška referenta Neven Budak o nastajanju mestne oligarhije v severozahodni Hrvatski in Filip Potrebica o razvoju meščanstva v požeški županiji v 18. stoletju. Jože Zontar iz Ljubljane, sin pokojnega zgodovinarja Josipa Zontarja, ki je imel prvi slovenski referat na prvem simpoziju Modinci 1969 v Modincih, je poročal o nastajanju meščanske družbe v Sloveniji do konca 18. stoletja. Nace Šumi pa je govoril o baročni kulturi v Sloveniji.

Štajerski referenta Gerhard Pferschy in Helfried Valentinišch sta poročala o obrtništvu in obrti kot temelju štajerskega meščanstva in o meščanski gmetni kulturi na Štajerskem v metežu evropskega razvoja. Madžarski referent János Búza iz Budimpešte je poročal o meščanstvu v Zadonavi v turških časih, Vera Bácskai pa o mestnem in vaškem življenju v Zadonavi v 18. stoletju. Franc

Probst iz Železnega je predstavil meščansko življenje in kulturo v gradiščanskih židovskih občinah od 16. do 18. stoletja, Gerhard Baumgartner pa meščansko družbo in kulturo v panonski provinci od baroka do razsvetljenstva.

V okviru kulturnega programa simpozija so na koncertu sodelovali: Kvartet Cartella Musicale iz Gradca, Baročni trio iz Ljubljane, Haydnov kvartet iz Železnega, Haydnov godalni kvartet iz Köszege in Ženski pevski zbor Pedagoške fakultete iz Osijeka.

V obdobju od leta 1969 do danes je bilo organiziranih 20 simpozijev, od tega šest na Gradiščanskem, po štiri v Sloveniji, Hrvatski in Železni županiji in dva na Štajerskem. Na vseh dosedanjih simpozijih je bilo obravnavanih dvajset tem s skupno 210 referati, od tega 85 avstrijskih, 44 madžarskih, 42 slovenskih in 39 hrvatskih avtorjev.

Letošnji jubilejni simpozij Modinci '88 nedvomno predstavlja pomemben mejnik na skupno prehojeni poti medsebojnega razumevanja, prijateljskega in miroлюбne sodelovanja med Jugoslavijo, Avstrijo in Madžarsko.

Janko Kuster

Pisateljski večeri za demokracijo

Minulo nedeljo, dan pred sojenjem na vojaškem sodišču, je bil na sedežu Društva slovenskih pisateljev najbrž najbolj nabito poln avditorij. Med plejado slovenskega pisateljstva, ki se je zvrstila v številnih solidarnih večerih poezije, se je pojavil starosta slovenske pisane besede in nekdanji predsednik Osvobodilne fronte slovenskega naroda, Josip Vidmar, ki je o dogajanju v zadnjem mesecu dejal, da ga v marsičem spominja na leto 1941, zlasti pa ga na to spominja enotnost Slovencev.

»Sedanje pesniške večere«, je dejal v pogovoru za TV-15 po nedeljskem večernem srečanju predsednik Društva slovenskih pisateljev Rudi Šeligo, »sem že večkrat skušal označiti, vendar enoznačne ocene ni mogoče dati. Saj ne gre za enoznačno politično manifestacijo.«

Šeligo je dejal, da gre v bistvu za zbiranje energije, ki jih trenutno ni mogoče bolj natančno poimeno-vati v programskem smislu, čeprav je jasno, da so srečanja glede na aktualne dogodke okrog sojenja četverici izrazila jasne cilje in jih je društvo tudi objavilo.

Ti cilji pa se skladajo s tistim, kar zahteva ta hip večina vseh Slovencev in to je – sproščanje v smeri demokracije. V konkretnem primeru pomeni to zahtevo po civilnem sojenju, civilni

obrambi s prostosti in – prisotnost javnosti. Če bi vse to bilo, potem bi bil proces legitimen. Šeligo je ob tem opozoril na vrsto avtorjev, ki so tako v svetovni kot v naši domači literaturi že opozarjali na takšna stanja in podobne procese...

»Ob nedeljskem literarnem večeru sem pomislil, da bi uvodoma prebral temeljne točke programa OF. Ob natančnem branju bi namreč ugotovili, da nobene od takrat sestavljenih zahtev še nismo do konca uresničili.«

Pri pesniških večerih na društvu prisateljev ne gre za nikakršno manifestacijo »desne«, oziroma »meščanske« opozicije, ki bi lahko romala v predale; gre za stvar, kjer se po Šeligovi oceni pisatelji (kljub najrazličnejšim pogledom in smerem), in cela slovenska javnost prvič obnaša kot državotvoren narod – ne za vogali, nič skrivajsko, brez internega nastopanja zoper nekaj. »Zrastla je zavest, odločno zgodovinska, ki se je odrazila tudi v večerih na društvu pisateljev.«

Zato ni pretiraval Josip Vidmar, ko je dejal, da gre tokrat za takšno enotno stališče Slovencev, kakršno je prevladovalo v letu 1941. K tej misli, ki se ji pridružuje, pa Šeligo dodaja, da na literarnih večerih Društva pisateljev niso za-

hajali v politične vode, na kar zgovorno kaže tudi dejstvo, da so na teh večerih sodelovali pisatelji in pesniki, ki sicer ne nastopajo in najbrž nikoli ne bi nastopali skupaj. Navedel je tudi dejstvo, da je Josip Vidmar pred časom iz tega društva izstopil, kar pa ga ni oviralo, da se ne bi odzval povabilu in povedal svoje.

Večeri poezije in proze se bodo nadaljevali, nam je pojasnil predsednik društva in nas povabil že v ponedeljek na večer, ki ga je pripravljala pesnik Jure Delata na temo Literatura in nasilje. K sodelovanju so bili povabljeni tudi drugi in dodan je bil tudi izbor iz jugoslovanske ter svetovne literature, od Desanke Maksimović pa do Dostojevskega in Tolstoj.

Toliko ob tridesetem večeru protestnih literarnih večerov, za katerih nadaljevanje lahko rečemo le to, da si najbrž vsi skupaj želimo, da jih ne bi bilo treba nadaljevati kot obliko protesta, ampak, da bi jih nadaljevali kot nenehno preverjanje in iskanje poti demokratičnim mislim in težnjam v družbi, brez moraste misli, da bi bilo treba venomer kaj namontirane-ga – demontirati.

B. Ž. J.

Elkroj

PROIZVODNJA MODNE KONFEKCIJE MOZIRJE n. sol. o.

Nagrade vstaje slovenskega naroda za leto 1988 prejmejo:

Nekaj fotografij iz

Janez Vipotnik – za življenjsko delo**Drago Novak** – za monografijo »Prlekija 1941–1945«**Ana Benedetič** – za knjigo »Slovenski študentje v boju za narodno in socialno osvoboditev 1919–1941«**Djuro Šmicberger** – za knjigo »Partizanska sedma sila« akademska slikarka**Miša Pengov,** – za sliko »Četrtemu bataljonu Cankarjeve brigade v spomin«**Jolka Milič** – za antologijo partizanskega pesništva iz italijanskega odporiškega gibanja**JANEZ VIPOTNIK prejme nagrado vstaje za življenjsko delo**

Janez Vipotnik sodi med tiste pisatelje, ki so svojo literarno ustvarjalnost sprostili šele v svojih zrelih letih. Svojo prvo knjigo, Iz zanke, je resda izdal že leta 1951, a sledilo ji je dve desetletji zatišja Vipotnikovega pisateljskega ustvarjanja. Verjetno so pri tem imele odločilno vlogo razne odgovorne dolžnosti, ki jih je opravljal in so ga v polni meri angažirale. Toda že v prvi knjigi, ob obujanju partizanskih doživetij, je Vipotnik razprl paletu psiholoških, moralnih, medčloveških tem in s tem nakazal izredno bogastvo občutkov o stiskah in zanosu ljudi, s katerimi se je skupaj bojeval. To pa je že takrat napovedovalo, da bo avtorjeva muja po literarni izpovedi prerasla zahtevnost družbenih obveznosti. In res, po letu 1970 se je z izredno silovitostjo lotil pisanja in do danes napisal 12 knjig za odrasle in 15 za mladino. Izšle so pri Cankarjevi založbi, Državni založbi, Prešernovi družbi, Mladinski knjigi, Borcu in Partizanski knjigi.

Vipotnikovo pisateljsko ustvarjanje predstavlja opus o narodno osvobodilnem boju in o povojnem revolucionarnem dogajanju. Loteval se je zahtevnih tem, ki jih je podajal zgodovinsko točno, pri tem pa

se poglobljal v človekovo psiho in iskanje resnice. To je pa še toliko pomembneje za mladinsko literaturo. Vipotnikova dela so preprečljiva, življenjska, saj jih je avtor sam doživljal kot ilegalca v Ljubljani, borec, komisar čete, bataljona, brigade, divizije, korpusa.

Za Vipotnikovo literarno delo je značilno, da je znal najti pravo mero med literarnim in zgodovinskim, predvsem pa prikazati resnično človečnost tudi v najtežjih prilikah. Obvladuje lep jezik in stil.

S svojim pisateljskim delom in z angažirano družbeno politično aktivnostjo je Janez Vipotnik prispeval dostojen delež k prenašanju vrednot naše revolucije na mlajše rodove.

DRAGO NOVAK – »Prlekija 1941–1945«

Mag. zgodovine Drago Novak se že od študentskih let ukvarja z raziskovanjem zgodovine NOB v Prlekiji, to je v krajih med reko Muro in Dravo v severovzhodni Sloveniji.

Knjiga »Prlekija« je delo, ki ga je avtor pripravil več kakor 20 let in daje stvaren prikaz fašistične okupacije ter razvoja narodno osvobodilne

ga boja v teh krajih, ki je potekal v izjemno težkih pogojih. To je skrbno zbrano delo, ki zajema vse avtorju dostopne zgodovinske vire in številna pričevanja udeležencev NOB, ki jih je uporabil kritično in izčrpno. Knjiga daje dragocen pregled razvoja NOB v letih 1941–1945 na tem terenu in je še posebej pomembna zato, ker je to območje bilo doslej pomanjkljivo obdelano. Tako je knjiga »Prlekija« tehten prispevek k zgodovini pisju NOB na Slovenskem.

ANA BENEDETIČ – »Slovenski študenti v boju za narodno in socialno osvoboditev 1919–1941«

Prof. Ana Benedetič je s svojo knjigo pomembno prispevala k osvetlitvi boja za osvoboditev in socialni prerod slovenskega naroda. Z bogatim izborom slik in dokumentov, ki jih spremljajo jedrnat besedila, je nazorno prikazala, kako so napredni študentje pod vplivom ilegalne KPS in njenih članov na univerzi pripravljali pot Osvobodilni fronti in narodnoosvobodilnemu boju. Delo zajema poleg dejavnosti študentov ljubljanske univerze tudi delovanje študentov

zunaj matičnega ozemlja, tako na univerzah v Zagrebu, Beogradu, Gradcu, Innsbrucku in na Dunaju, kamor so prihajali študirat s Tržaškega, z Goriškega, iz Beneške Slovenije, Rezije in Kanalske doline, kakor tudi iz Slovenskega Porabja. Tako upošteva knjiga celoten slovenski kulturni prostor. Avtorica je uporabljala literaturo in arhivsko gradivo številnih domačih in tujih ustanov, upoštevala pa tudi osebna pričevanja še živečih bivših študentov. Tudi pri obdelavi zbranega gradiva je imela številne sodelavce, ki jim žirja s podlitzijo te nagrade tudi posredno izreka priznanje.

DJURO ŠMICBERGER – »Partizanska sedma sila«

S Šmicbergerjevo knjigo »Partizanska sedma sila« smo dobili tudi monografijo o slovenskem partizanskem novinarstvu. Avtor – nekdanji vojni dopisnik – se je tega dela lotil z veliko ljubeznijo do svojega poklica. Avtor nam v knjigi sam pove, da je spriču težavnosti iskanja in preverjanja podatkov že nekajkrat hotel pisarje opustiti, pa ga je želja po stvarni predstavitvi te dejavnosti končno le privedla do vsebinsko zaokroženega besedila. Šmicberger se ne zadovoljuje in omejuje le na naštevanje dogodkov, ker se je zavedal, da bi tako pisanje vzelo delu celovito preglednost. Zato obravnava vsakokratne razmere v danih okoliščinah in prikazuje takratno miselnost slovenskih rodoljubov, posebej še iznajdljivost partizanskih borcev in aktivistov OF. Zanimivost dela ni samo stvarna predstavitev razvoja partizanskega novinarstva, ampak prav tako številne izvirne ocene in slikovita ilustracija posameznih dogajanj in procesov v tem času.

– Nacisti so v Ljutomeru ustanovili mladinsko godbo na pihala.

MİŠA PENGOV, akademska slikarka – za sliko »Četrtemu bataljonu Cankarjeve brigade v spomin«

Vzpodbujena po obujanju spominov o našem narodnoosvobodilnem boju, pod vtisom težke usode, ki je doletela četrtil bataljon Cankarjeve brigade, je slikarka Miša Pengov že pred časom pričela snovati na vtisu spomina – vizije zamišljeni pohod. Slika je nastajala več let in v avtoričinem osebnem stilu, za katerega je tipičen klasičen slikarski pristop dolgotrajnega izgrajevanja slike, je nastala kompozicija partizanskega pohoda – kolone v povsem izvirni novi obliki. Z nadihom sentimentalnosti, ki jo temna, črno-rjava slika, se kolona na obzorju, vsem zlatem in obetajočem, nezadržno pomika naprej. Tišino silhuet borcev ter zlatega brezprostora preglasa velika temna ploškev peostalega dela slike, polna razsutih meglenih podob spominov na dom, mladost, na mir, prostor spominov, ki je nekaka vez z njihovo preteklostjo, sanjami in našo sedanjostjo, ki jo spominsko utišano, toda zelo stvarno predstavlja spodaj v sliko plastično vkomponirani suhi sopek rož obdan s pajčolanom, tančico s spominčicami.

JOLKA MILIČ – Antologija partizanskega pesništva iz italijanskega odporiškega gibanja

Zadnja številka lanskega letnika revije Borec je izšla kot zbornik sedemnajstih partizanskih pesnikov, ki so sodelovali v italijanskem odporiškem gibanju. Obseg 170 pesmi, ki jih je izbrala in prevedla Jolka Milič. Čeprav so to pesmi italijanskih partizanov, so po skupnih lastnostih odporiške poezije prav tako pesmi vseh nas. Nastajale so med drugo vojno in tudi po njej.

Jolka Milič je s tem opravila zelo zahtevno in nadvse pomembno delo. Iz te antologije se nam prvič ponuja celovitejši razgled po italijanski poeziji odpora. Zanj v celoti veljajo besede Frančka Bohanca, ki jih je zapisal v uvodnem esejju: »Italijanska partizanska poezija je zdaj pred nami. Lepa je v zemeljski čarobnosti. Presunljiva v iskreni izpovednosti. Grozljiva v opredmeteni resničnosti. Živa v ritmih, prekrizanih s cestami življenja...«

Jolka Milič je tako z izborom kot s prevodom opravila pomembno kulturno dejanje in obogatila naše vedenje o italijanski odporiški poeziji.

V 69. letu je umrl Radko Polič, nosilec Partizanske spomenice 1941, rezervni polkovnik in priznan družbenopolitični delavec.

V napredno delavsko gibanje se je vključil že pred vojno, v organizirano delo OF pa takoj po začetku vojne. Bil je politkomisar Grosupeljske čete, sekretar KP stiškega okrožja, urednik Slovenskega poročevalca.

Po vojni je deloval na zelo odgovornih položajih kot član Politične uprave Glavnega štaba JLA, deloval nato na področju prosvete in informacij v Ljubljani, pred upokojitvijo pa je bil direktor Muzeja revolucije v Ljubljani.

In memoriam – Radko Polič**Drža hrasta**

V skorajda intimnem krogu tistih, ki so bolje poznali Radka Poliča starejšega, so se zbrali nekateri člani društva slovenskih pisateljev, znanci in sorodniki, da bi z besedo o njihovem družanju in poznavanju njegovega dela počastili njegov spomin.

Belokranjec po rodu, rojen v Rožnem dolu, se je skozi vse življenje oklepal tamkajšnje pokrajine in ljudi, čeprav je bila vmes najhujša preizkušnja-vojna, ali pa je prav ta še trdneje povezala njegov odnos do sveta z ljubeznijo do domačih krajev in ljudi.

Rekli so, da je vse življenje ohranil držo hrasta, zato je v njegovo »krošnjo« tudi večkrat udarjalo. Ni se menil

za podeljene časti in morebitne možnosti napredovanj, več mu je bilo do tega, da bi izrazil vedno in povsod prav tisto in natančno tisto misel, ki se mu je izoblikovala v preudarjenih tehtanjih lastne prehojene poti, hkrati s tem pa tudi širših dogodkov, ki so ga usodno povezovali z enoobjem in revolucijo, a ga včasih z nekaterimi njunimi segmenti tudi sprle.

Njegovi romani Čudežna polja (trilogija iz let 1959, 1960 in 1961), spomini Ilova gora, povest o partizanovih obiskih, roman Včeraj in jutri ter spomini v knjigi Dobro bra reka in drugi zapisi pričajo o njegovih pogledih, razmišljanjih in nenehnem vračanju v partizanski čas, kjer je večkrat iskal kati za nekatera dejanja v kasnejšem življenju oziroma na razvoju poti naše družbe. Želel jih je analizirati, si jih razjas-

niti in tudi povedati, kje in na kateri točki se njegovi pogledi razhajajo s pogledi drugih iz njegove partizanske generacije.

O teh značajskih, svetovnonazorskih in literarnih izrazih pokojnega Radka Poliča so govorili na komemorativni seji v Društvu slovenskih pisateljev Vladimir Kavčič, Milan Apih, Ivan Potrč, predsednik društva Rudi Šeligo ter nekateri Poličevi borčevski in kasnejši delovni tovariši. Poudarjali so njegovo razgledanost in težnjo k nenehnemu izpopolnjevanju in širjenju obzorij pa tudi njegovo neugnano zavzetost za resnico.

Omenjeno je bilo tudi, da je bil nekako umaknjen ob stran dogajanj, pri čemer pa je vendarle ostajal sredi življenja, si zapisoval, kar je doživljal in se na dogajanja pogosto odzival v sredstvih javnega obveščanja. Spominjali so se njegovega medvojnega novinarskega dela, njegovega dela na področju kulturne politike in ne nazadnje tudi sodelovanja v svetu revije Borec ter s tem povezanih nesoglasij z nekaterimi tovariši v borčevski organizaciji. Vendar pa vse to iz njega ni naredilo zagrenjenega človeka. Vladimir Kavčič je menil, da je bil srečen mož, in je zatorej tudi oznaka, ki jo je dal nekdo ob omizju, češ da je imel držo hrasta, tista najbolj pravišnja.

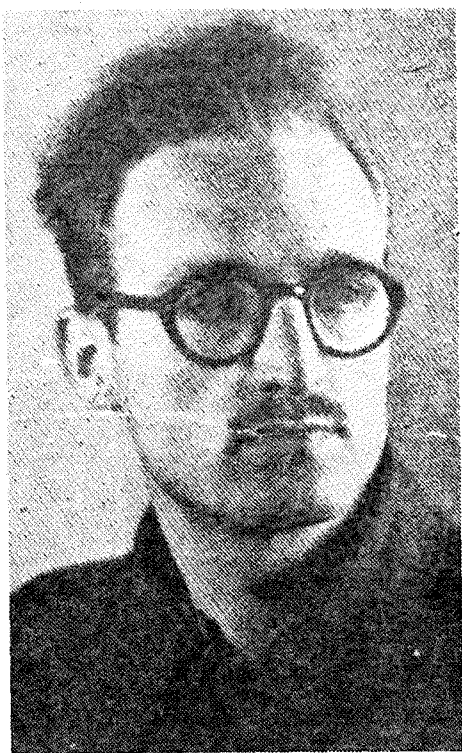
B. Ž. J.

Odlomek iz romana Čudežna pomlad (1. del trilogije) Radka Poliča**Zidovi se umikajo**

Priprave za mobilizacijo Grosupeljske čete so potekale v najlepšem redu vse do srede, 29. oktobra opoldne. V električnem transformatorju v Grosupljem se je ustoličil Dolfe Jakhel, sprejemal aktiviste in kurirje s poročili, dajal navodila, vodil sestanke, z eno besedo, imel je vse niti akcije v rokah. Okrožni komite se je vsak večer zbral na kratko sejo, pregledal delo tistega dne in določil naloge za prihodnji dan. V transformatorju je bilo res vzdušje pravega vojnega štaba. Toliko nas je prevzelo vse to napeto vojno razpoloženje, da Italijanov, ki smo jih v mrzlični zaposlenosti srečevali na vsakem koraku, skoraj nismo več jemali resno: okrog njih, pred samim njihovim nosom vre in kipi, oni pa – kot da ne opazijo in ne slutijo ničesar, kričijo, prepevajo in ljubimkajo.

Po naših obiskih v Stični, na Krki, v Velikih Laščah in po poročilih od onod, kot tudi iz drugih rajonov, je najlepše kazalo, da bo Grosupeljska četa dobro začela svojo bojno pot. Po načrtu bi se partizanski novinci iz tovarne in grosupeljske okolice zbrali v noči z 29. na 30. oktober v zagrškem gozdu; od onod bi 30. oktobra odkorakali čez Ilovo goro proti Krki, kjer bi se jim pridružili rekruti s stiškega in velikolaškega območja. V okolici Krke bi naslednjega dne četo, ki bi po naši zmerni cenitvi štela okoli 40 partizanov, uredili, nakar bi odkorakala prek dolenskih gričev in dobrav proti zbirnemu mestu. Po kateri poti in točno kam, s tem napotkom bi prišel iz Novega mesta ko bi spet obiskal poveljnika Primoža in mu raportiral: Grosupeljska četa, 40 partizanov, na Krki pripravljena na boj!

Pa se je zaobrnilo vse drugače! Z Dolfom Jakhlom sva 29. oktobra pri Košaku zavila proti Brinju in v popoldanski tišini nadalje-

vala pot proti Perovemu. Pogovarjala sva se o četi in sto drugih podrobnosti.

Tik pred perovskim križiščem, pri Knezovi hiši, zazvenijo za nama hitri koraki.

Komu se tako mudi? Ozreva se – pet italijanskih vojakov se nama približuje z berseljsko hitrostjo. Prav nič naju to ne vznemiri, saj vsak dan hodijo pod na mejo, na Polico. Naj gredo svojo pot v božjem

ve Prlekije 1941 – 1945

– Nekdanji dijaki meštanske šole so se zbrali v Veržetu in sklenili, da se bodo uprli okupatorju.

– Skupina partizanov v Slovenskih goricah.

– Zajeti nemški vojaki v Ptuj maja 1945.

– Profesor Jože Kerenčič, organizator narodnoosvobodilnega gibanja v Slovenskih goricah.

– Spomenik ustreljenim talcem pri Smolčevem mlinu na Moti.

Posebna priznanja prejmejo:

Uredniški odbor zbornika »Iskra in plamen«

Zbor »Rož« iz Šentjakoba v Rožu in zborovodja Lajko Milisavljevič

Vojaški izdajateljski in časopisni center Jugoslovanske ljudske armade v Beogradu

Uredniški odbor zbornika »Iskra in plamen«

V zborniku so zbrani prispevki za zgodovino delavskega gibanja in NOB v občini Moste-Polje. Le-ti nam prikažejo celostno podobo življenja in bojev ljudi tega vzhodnega dela Ljubljane. S pisano besedo in slikovnim gradivom je prikazan izjemen delež NOB v Ljubljani, ograjeni z žico, ki so jo ljudje tega področja znali premagovati, da se OF ni pretrgala. Z otipljivimi dokazi in ostrino spomina nam avtorji ohranjajo pred pozabo boje, padce in zmage posameznikov in organiziranih skupin v OF. Prepričljivo nam predložijo množičnost in delovanje OF in NOB. Iz anonimnosti so potegnjeni številni ljudje, za katerih junaštva še do včeraj nismo nič vedeli. To je velika odlika tega zbornika, ki mu je priložen prikaz aktivistov, borcev in žrtev ter kronološki pregled, ki nas opomni na pomembne dogodke v občini Moste-Polje v letih 1920–1946.

Zbor »Rož« iz Šentjakoba v Rožu in zborovodja Lajko Milisavljevič

Žirija podeljuje posebno priznanje nagrade vstaje zamejskemu mešanemu pevskeemu zboru Rož iz Šentjakoba v Rožu in njihovemu zborovodji Lajku Milisavljeviču ter sodelavcem za izjemno uspeh koncert v Cankarjevem domu na zaključni prireditvi »Ponižani in razžaljeni« v času kulturnih prireditev Slovencev iz Avstrije. Na njem so predstavili 22 pesmi zatiranih narodov.

Ze zaradi izjemne tematike je koncert pomenil velik premik na zborovskem področju. Novo je predstavljalo tudi podajanje programa. Petju so bili enakovredni drugi elementi, kot so gib, ples, scena, izvirni instrumenti in kostumi.

Koncert je pomenil izpoved v nam nepoznanem jeziku dežel ter ljudi v okolju, kjer živijo. Zakaj so zatirani? Ker so drugačni od večine? Ker imajo drugačno barvo kože? Ker ljubijo izročilo svojih prednikov in hočejo ostati to, kar so? Na marsikatero od teh vprašanj je zbor skušal odgovoriti. Pri teh odgovorih pa jim je pomagala tudi lastna izkušnja iz življenja in boja koroških Slovencev v zamejstvu.

Koncert je lahko dozorel le ob vztrajnem, neprekinjenem triletnem delu zborovodje Milisavljeviča in članov celotnega zbora ter drugih sodelavcev. Ustvarili so zares umetniški in kulturni dosežek.

Vojaški izdajateljski in časopisni center Jugoslovanske ljudske armade v Beogradu

Vojaški izdajateljski in časopisni center (Vojni izdavački i novinarski centar) Jugoslovanske ljudske armade v Beogradu prejme posebno priznanje žirije za nagrado vstaje slovenskega naroda za napore v izdajanju zgodovinskih monografij o narodnoosvobodilni vojni in revoluciji jugoslovanskih narodov in narodnosti v okviru biblioteke »Vojna preteklost narodov in narodnosti Jugoslavije« (»Ratna prošlost naroda i narodnosti Jugoslavije«). V tej znameniti zbirki je kot dvestosedeminosemdeseta knjiga oziroma kot stopeta monografija o bojnih poteh enot NOV in PO Jugoslavije izšel v srbohrvaškem prevodu zgodovinski prikaz Lada Ambrožiča »Petnaesta slovenačka divizija NOV i POJ«.

Priznanje žirije naj bo hkrati tudi vzpodbuda za nadaljnje delo v načrtovani smeri.

imenu, si deva, in se mirno pogovarjava dalje.

Vojaki hitijo mimo naju z istim zagonom. Tako je, si pravim, mudi se jim, da bodo še pred mrakom na Polici.

Nenadoma pa, kot bi jih nekdo potegnil z nevidno vrvjo, se vsi na mah obrnejo in zakričijo. Samo eden ima puško in sili v naju z njo, ostali štirje so podoficirji brez orožja. Vražje se jim je mudilo za nama, pomislil. Obstala sva kot ukopana.

Tišina. Kaj, zakaj, kaj hočejo, mi pobliskava po glavi in nemo si zremo iz oči v oči. Vojak napne puško. Zdaj bo počilo, pomislil, in konec.

Pravzaprav je vse skupaj smešno. Tak lep jesenski dan je, sneg je že skoraj pobralo, oblaki se veselo lovijo po nebu, boštanjski grad se tam zdolaj šopiri kot bel golob in lovi zadnje žarke dneva; in za njim je zgrajena hiša, kjer se to noč zbere četa. Zavraga, prav nič ni smešno, niti veselo. Tedaj šele zaslišim razločno in do skrajnosti nestrpnost: »Alto le mani!»

»Roke gor, Dolfe!« zavpijem. Otupavajo naju od nog do glave in vlačijo iz žepov, kar se je tam našlo. Gledajo sliko v legitimacijah in ju primerjajo z nama. Podoficirji se pogovarjajo, da me poznajo, z Grosupljega da sem.

»Onega drugega še nisem videl. Jaz tudi ne. Jaz sem ga videl včeraj šel je k zdravniku. Glej, kako se potita. A, ti je vroče, kaj? Kaj delata tukaj? Kam gresta?»

»Sprehajava se, lep dan je,« tolčem v nekakšni romanščini, kar mi je še ostalo iz gimnazije od latinščine in franščine.

»Vero,« se nasmehne eden, »un bel giorno.« Zdi se mi, da fant rahlo sočustvuje z nama. »Pustimo ju, naj gresta,« pravi. Dva ne rečeta ničesar, četrti, maresalo, odločno odkima, soldat – črna srajca, divje in nepremično boljši v naju. Končno se dogovorijo: Naj se signor capetano zafkava z njima, če se mu hoče.

In potem naju ženejo po isti poti nazaj proti Grosuplju. Roke morava moleti od telesa in besedice ne smeja spregovoriti. Kolikor ujamem s koncem oči, je puška kar venomer namerjena v najina hrbta. Grosu-

peljščica se tiho prelija v svojih tolmunih in od Brinja sem je razločno čuti klockot mlina. Vedno sem rad hodil po tej poti in prav tod sem doživljal zanos prve ljubezni.

V dalji nemo strmita v naju Mokrc in Krim, tiha in mogočna v večerni sinjini. Poskušam razločiti modri nadih dima na njenem temnem platnu, partizanski dim.

V šoli, kjer je komanda bataljona, čakava precej časa na hodniku v prvem nadstropju, da se vrne signor capetano z večernega sprehoda. Dolfe se je končno vendarle posrečilo pogoltniti listič s hieroglifi o četi, pa sva mirnejša. Ko pride po stopnicah in hodniku, s palčico enakomerno udarja po škornju. Potem stopica okoli naju in naju ogleduje kot konja na sejmu. Te bova vsaj bolje razumela, pomislil. Zelo mi je drago, gospoda, da smo se srečali, se začne pačiti. To je prav posebna čast zame. Bi bila tako prijazna in se potrudila za trenutek v moje apartmaje? Nato odpre vrata na stečaj, po paževsko skoči vstran, se nama prikloni in obstane v tej drži: Prosim!»

Pri njem pravzaprav nisva ostala dolgo. V glavnem nama je napravil pravo pravcato govoranco, zdaj po italijansko. Govoril je vzneseno in prav trudil se je, da bi izbral primerne izraze: Glejte, doktor prava ste – napravil me je mimogrede za doktorja – kako ne razumete, da je zmaga slavnega nemškega in italijanskega orožja gotova stvar?! Tega ne more nihče več in nikoli spremeniti. Capito? In vi se poskušate postaviti po robu temu kolosu? Ne, ne, vem, vi to razumete, saj ste inteligentni ljudje.

Še prej je bil vele poklicati tolmača; le ta naj bi nama prevedel od stavka do stavka njegov govor, vendar se je zmedeni in pred kapetanom drhteči vojak, črna srajca, tega tako slabo lotil, da je sredi svojega jecljanja dobil krepko brco in ga je signor capetano lastnoročno vrgel skozi vrata.

»Nikoli se ne moreš zanesti na te prekleto, neumne svinje,« se nama je opravičil.

»Poslal vaju bom h karabinjerjem. Saj razumete, formalnost. Moram. Počemu so vaju ti gumbci sploh prignali?»

Na orožniški postaji, v stari masivni Činkeljenovi hiši iz 18. stoletja, je bilo spočetka še kar znosno vzdušje. Brigadirja ni bilo

doma. »Kmalu se vrne,« nama je pojasnil visok karabinjer, »saj veste, mlad je še.« Posedli so naju na klop pri oknu, ki je bilo na stečaj odprto. Vprostorni predsobi so se najprej zgnatli vsi karabinjerji in naju zvedavo ogledovali. S pomočjo naših orožnikov, sicer večji del strumnih pristašev OF, ki so že po malem klatili po italijansko, smo kake pol ure kar prijetno kramljali. Povedala sva jim zgodbo o sprehodu, nakar so naju prepričevali, da ne bo nič hudega in da bova prav gotovo že to noč sladko spala doma; brigadir, da je dober človek. Polagoma se je predsoba spraznila; karabinjerji so se porazgubili po hiši, ostal je samo orožnik Miha Dolžan.

»Zgini!« sva mu siknila. Nasmehnil se je v svoje košate brke, kot bi nama zaželel srečno pot, in brž odšel. Takoj sva skočila k oknu. Povsod naokrog tišina in nikjer žive duše. Dolfe že sedi na okenskem okviru in se pripravlja na skok. Nato se sunkoma zvali nazaj, da ga komaj zdržim, da ne pade. »Fašisti ženejo Janka,« mi šepne.

Cez minuto je prisedel k nama še Janko Rode. Bil je ves poten od hitre hoje in veselo se je režal. »Na postaji so me prijeli.« In že ga je klofnil karabinjer: »Silenzio!« Kar tako mimogrede se spremenijo ti hudiči.

Z Dolfom sva vedela, da bi moral predati kurirju za Stično pismo, nekaj zemljevidov in drugih drobnarij za četo. Vse so našli pri njem. Stvar se je nekam nerodno zaobrnila. Le kdo nam je tako nesramno zmešal štrene? Trije člani okrožnega komiteja pri karabinjerjih! Naključje, ki ga je pripisati 29. oktobru – tega dne pred 23 leti, je Slovenija zapustila avstroogrsko ruševino, pa je Osvobodilna fronta razglasila to obletnico za narodni praznik – in poostreni italijanski pozornosti, ali izdaja?

Brigadir Tripepi je prekinil naše razmišljanje. Mimogrede ns je ošvrknil s pogledom in takoj zaukazal, naj nas v taknejo v zapor. Potem nas je zaporedoma zaslišal. Samo osnovne podatke si je vzel, pa tu in tam kot za pokušnjo posegel malo dlje. Nekako se mu ta večer ni dalo ukvarjati z nama. Torej bo poglavitna nevihta jutri.

V temi smo posedli po pogradu, na katerem so bile nametane dve, tri smrdljive

odeje. Skozi zamreženo okno je prihajalo žuborenje večera. Pri mostu so Italijani napajali mule in kričali. Naš posvet je bil zelo kratek: če je le ščepec možnosti za beg, potem takoj na delo.

Najprej smo si ogledali in pretipali pograd. Trami so bili močni in še sveži. Mimogrede bi iztrgali okenski okvir, samo to bi grmelo v noč kot bi streljal s kanonom.

Potem se je začel vrteti film: napet, prava bomba in – happy end.

Z Dolfom s pograda spremljava vsak Janekov gib. S svojimi močnimi zidarskimi rokami otipava zid okoli okna. Nekaj mesecev pred vojno so ga k sreči obnovili in omet je še svež. »Če nas nihče ne prekine pri delu, bomo najpozneje opolnoči zunaj,« ugotovi.

Uro, dve ali tri, kdo bi vedel natančno, smo, menjaje se, s konci prstov, ki so vse bolj krvaveli in skeleli, majali eno opeko. Bila je kakor mlečni zob, ki se začne majati: zdaj se ti zdi, da se sploh ne gane, pa spet, kot da se drži samo še na nitki.

Končno je malta popustila in Janko je z iztrganim zidakom telebnil vznok po tleh. Prislunili smo. Nič. Hitro naprej, od zdaj bo vse skupaj prava igračka! Janko more zdaj z roko pod okenski okvir, pa trga iz zida opeko za opeko, da ga z Dolfom komaj dohajava, ko si jo podajava in skladava pod pograd. Za vsak primer, če bi prišla kontrola; luknjo bi zastrli s kocom, iztrgani zidaki bi bili pod pogradom, mi pa bi se delali, kot da spimo. Pa saj jih ne bo, si vroče želimo. Odprtina raste. Pri vsaki iztrgani opeki se skotrljajo po zidu kamnečki. Nam se zdi kot da bi sam hidič skale valil. Sezuli smo se, da ne štokljamo v gozderjih.

Ali je to mogoče? Ne, saj ni res, samo sanjamo. Kaj vraga zdaj sanjariš, počakaj še trenutek! Janko že visi zunaj, z eno roko se drži železnega križa, z drugo veže nanj moj hubertus, s katerim smo zvezali še eno odejo in po tej vrvi se bomo spustili. Z Dolfom drživa čevlje v rokah in čakava, da bo Janko privezal. Kaj vraga se toliko motovili?

Vrata zacvilijo; nekdo jih je prav obzirno zaprl z seboj in se napotil proti veži; zavil je sem proti zaporu – srce udarja lop, lop, lop, v glavi brnijo žice – pred vrati je...

Janez Učakar – častni občan občine Ljubljana Center

Janez Učakar je praznoval 70-letnico svojega življenja. Rodil se je 18. aprila 1918 na Limbarski gori pri Moravčah. V delavsko gibanje se je vključil, ko mu je bilo komaj 16 let. Kapitulacija kraljevine Jugoslavije ga je zatekla kot prostovoljca v Novem mestu, kjer je skupaj s tovariši začel zbirati orožje, ki so ga zapuščali nekdanji jugoslovanski vojaki.

Orožje je zbiral tudi tokrat, ko je prišel v Ljubljano, hkrati s tem pa je sodeloval tudi v pri nekaterih oboroženih akcijah. V partizane je odšel 8. avgusta 1941., sodeloval je pri ustanovitvi Temniške čete, oktobra 1941, pa je bil težko ranjen. Tedaj je bil poslan v Ljubljano in brž ko je nekoliko ozdravel, je že začel sodelovati v akcijah centralne skupine VOS OF in med drugim sodeloval pri reševanju aktivistov OF, ki so se zdravili v zastraženem oddelku splošne bolnice.

Italijani so ga aretirali februarja 1942, ga mučili in poslali v taborišče Gonars. Vendar Janez Učakar tudi tam ni miroval. Bil je v skupini, ki je štiri mesece

kopala rov, po katerem je s sedmimi tovariši pobegnil na svobodo. Devet dni so se prebijali skozi Furlanijo in se priključili borcem 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič.

Med vojno je Janez Učakar opravljal različne dolžnosti. Med drugim je bil komandir čete, komisar 3. bataljona Soškega odreda, kasneje pa komandant 3. bataljona severnoprimorskega odreda in nato obveščevalni oficir Gradnikove brigade.

Neposredno pred kapitulacijo Italije je postal komandant VOS OF za Severno Primorsko in v tem času je z manjšo skupino

vkorakal v Cedad. V letu 1944 je postal komandant bataljona VOS OF za Slovensko Benečijo in nato načelnik štaba Briško-Beneškega odreda.

Osvoboditev je dočakal kot obveščevalni oficir 9. korpusa. Skupaj z enotami operativnega štaba in italijanskimi partizani je sodeloval pri osvobajanju Vidma in tedaj je s svojimi tovariši prodrli najdlje proti zahodu. Noben jugoslovanski partizan iz sestave 9. korpusa ni prišel tako daleč na zahod in se med prvimi srečal z zavezniki.

Po osvoboditvi je končal pehotno oficirsko šolo in višjo vojaško akademijo v Beogradu, upokojen pa je bil s činom polkovnika JLA. Čeprav je upokojen že več kot dvajset let, se v tem času nikoli ni odrekel svojemu družbenopolitičnemu delovanju. V Ljubljani živi od leta 1968, tu pa je že naslednje leto sodeloval pri ustanavljanju enot teritorialne obrambe. Leta 1972 je postal načelnik štaba, dve leti kasneje pa komandant teritorialnih enot ljubljanske regije.

Poleg vrste različnih in

odgovornih funkcij narodnega heroja Janeza Učakarja naj omenimo med drugim tudi članstvo v mestnem komiteju ZKS Ljubljane ter občine Center, kjer je več let deloval kot izvršni sekretar za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Neutrudno je delal tudi v svoji krajevni skupnosti Ajdovščina v Ljubljani. Dve mandatni dobi je bil tudi predsednik občinske konference ZRVS.

V času, ko je predsednik občinskega odbora ZZZB NOV Ljubljana Center, in ne posebej uspešen s pobudo za natečaj za mladino z naslovom »Revolucija še traja, kje je naše in moje mesto v njej«. Sprva skromni natečaj se je v petih letih razvil v pravo gibanje, ki povezuje starejše in mlajše generacije, družbenopolitične organizacije in šele po različnih krajih Slovenije, pa tudi v Črni gori in na Hrvaškem in to občino Bjelo Polje in Delnice. V odboru pohoda po poteh partizanske Ljubljane že 17 let uspešno deluje kot predsednik komisije za pohod borcev.

Za vse dosežke in izredno bogato revolucionarno preteklost so mu kot prvega podelili naziv častnega občana občine Ljubljana Center.

L. T.

O odnosih med JLA in Mariborčani

Na koordinacijskem odboru za SLO in DS pri predsedstvu MK SZDL Maribor so na pobudo polkovnika Alojza Lipnika, člana predsedstva MK SZDL Maribor, razpravljali o odnosih med pripadniki JLA in Mariborčani. Na seji sta podpolkovnik Kalinič in načelnik UNZ Maribor Hinko Frank predstavila nekatere primere v Mariboru, ki bi lahko vrgli senco na tradicionalno dobre odnose med pripadniki JLA in Mariborčani.

Podpolkovnik Kalinič je opozoril na primer, ko je neki občan na Partizanski cesti v Mariboru pri zalivanju rož polil oficirja JLA. Govoril je tudi o primeru, ko je skupina mladincev pretepla mornarja na Gosposvetski cesti. Na vojašnici Slava Klavara so se pojavili napisi »Janša, go home«. Po njegovih besedah so na Trgu svobode delili Mladino iz lanskega leta, v kateri se je podcenjevalno pisalo o JLA. Prav tako se vojaki pritožujejo, da jih na cesti provocirajo. Načelnik UNZ Hinko Frank je pojasnil nekatere dogodke in dejal, da se je občan na Partizanski cesti, ki je polil pri zalivanju rož oficirja JLA, opravičil, ko je videl, da je vodo zlijal na oficirja. Tudi pri pretepu mladega mornarja ni šlo za načrtovano akcijo. Mornar je bil na poti na vlak in je med potjo srečal nekatere svoje znance, s katerimi je obiskoval gostinske lokale. Potem pa je prišlo na Gosposvetski cesti do pretepa.

V razpravi so poudarili, da ima večina pozitivno mnenje o JLA, kar se kaže tudi na raznih skupnih prireditvah in akcijah, na katerih sodelujejo vojaki in občani. Tudi med nedavnimi dogodki v Mariboru ni bilo slišati nikjer žal besede o JLA, čeprav so stavekajoči delavci šli tudi mimo vojašnic in vojakov.

Razprava je pokazala, da teh posameznih primerov ne bi smeli posploševati in spolitizirati ter jim dati večjo težo, kot je zaslužio. Prav tako pa jih ne bi smeli podcenjevati.

Posamezni dogodki so resnično povzročili določeno nelagodje med pripadniki JLA, vendar jih ni bilo toliko, da bi vzbujali posebno skrb. V nobenem primeru, razen pri pisanju gesel po zidovih, ni bila povzročena gmotna škoda. Ugotovili so tudi, da je bilo sodelovanje med JLA in Mariborčani vedno vzorno in izrazili prepričanje, da bo takšno ostalo tudi v prihodnje. Posamezni primeri resnično ne bi smeli skaliti dobrega sodelovanja, ki se je okrepilo in razvilo v zadnjih letih. V razpravi so člani koordinacijskega odbora opozorili tudi na potrebo po sprotnem in objektivnem informiranju ljudi, saj lahko vsako zavlačenje povzroči govorice, ki jih je pozneje težko pojasnjevati.

Ko so govorili o odnosih med JLA in Mariborčani, so opozorili na odprtost garnizije, na razne skupne akcije, na sodelovanje med JLA in KS in OZD, šolami, ZSMS, organizacijami in skupnostmi, ki je bilo vedno dobro organizirano. Mladinci in drugi občani so sodelovali tudi na raznih skupnih pohodih in drugih akcijah. Vojaki so vedno priskočili na pomoč ljudem pri delu na manj razvitih območjih. Koordinacijski odbor je pozval delovne ljudi in občane, da v odnosih do pripadnikov JLA kakor tudi do pripadnikov drugih narodov in narodnosti, ravnaajo tako kot doslej, da bodo odnosi še naprej dobri in pristni in za zgled drugim okoljem. V SZDL si bodo tudi v prihodnje prizadevali, da bi obstoječe sodelovanje še bolj razvili in izpopolnili. M. K.

Izreden prispevek k zgodovini NOV

Založba Obzorja je v zbirki NOV in POS izdala monografijo dr. Milana Ževarta Lackov odred.

Predstavili so jo na Smolniku, središču partizanskega gibanja v času NOB v tem kraju.

Po kratkem, a pristrnem kulturnem sporedu, ki ga je izvedel otroški zbor OŠ »Janka Glazerja« v Rušah, harmonikarja in prof. Genica Pen, je navzoče pozdravil predstavnik gostitelja KO ZZZB NOV Smolnik-Fala Maks Gašparič.

Izredna udeležba, med njimi številni borci Lackovega odreda, je dala svojstven pečat temu pomembnemu do-

godku iz poglavja naše zgodovine NOB.

Knjigo je poleg recenzentov in urednika založbe predstavil še avtor dr. Milan Ževart in poudaril, da je monografijo pripravil v tesnem sodelovanju z odborom Lackovega odreda ter z borci in funkcionarji tega odreda. Vsem sodelavcem se je zahvalil za dobro sodelovanje, še posebej sodelavcem v arhivih, kajti brez njih ne bi bilo mogoče opraviti tako obsežnega dela.

Skupnost Lackovega odreda je dr. Milana Ževarta za njegov trud nagradila z listino in zlato plaketo odreda. Skupščina občine Velenje

pa se je zgodovinarju in svogemu rojaku zahvalila z visokim državnim odlikovanjem; red zaslug za narod s srebrnimi žarki, katero mu je izročil podpredsednik skupščine Andrej Grebenšek.

Ivan Bučak

Listina o pobratenju

Ob letošnjem praznovanju dneva borca in krajevnega praznika KS Kojsko je bila podpisana listina o pobratenju med Občino Števerjan v Republiki Italiji in Krajevno skupnostjo Kojsko. Oba kraja sta ne glede na sedanjo državno mejo v neposredni sosesčini. V preteklosti jih je vezala ista usoda, ko so se borili za golo preživetje. Skupno so morali v času prve svetovne vojne v begunstvo v razne kraje sedanjega ozemlja Slovenije in drugam, ko je tod divjala fronta in so bile njihove domačije uničene. Skupno so trpeli pod fašizmom. Skupno so odšli v partizanske enote in skupno so se borili proti okupatorju. Pred 41. leti se je tu zarezala državna meja, ki jih je ločila. Navzlic temu stare vezi niso bile pretrgane. Kmalu so se obnovili stiki med nekdanjimi partizanskimi borci, med kulturniki in športniki ter ostalimi.

Ob tej slovesnosti so prikazali napredek teh krajev. Posebej so poudarili pomen Sabotinske ceste, ki je bila odprta pred tremi leti. Ta jim je omogočila znatno krajšo pot do občinskega središča in ostale kraje. Kmetijstvo navzlic neugodnim cenovnim nesorazmerjem dosega pomemben napredek. Uspešna je stanovanjska in ostala gradnja. Ob tej svečanosti je bil pester kulturni program in tovariško srečanje, na katerem so obudili spomine na mnoge pretekle dni.

Viktor Dragoš

SKUPŠČINA OBČINE

CERKNICA

IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE
čestitajo vsem udeležencem NOV ter delovnim ljudem in občanom ob 22. juliju – Dnevu vstaje slovenskega naroda.

tv-15 naš
TOVARIŠ

Ne bomo jih pozabili

3. julija 1943 je na Pokljuki pod Lipanco taborila Bohinjska četa, v kateri so bili borci iz Bohinja, gorijskega kota in v Bleda. Med njimi je bilo tudi nekaj novincev, ki so bili namenjeni v enote na Primorskem, zato so bili neoboroženi. Nad taboriščem je zakrožilo nemško letalo že v zgodnjih jutranjih urah, toda borci so bili utrujeni od pohoda prejšnjega dne. Kmalu so spoznali, da so obkoljeni. Ves vroči juljski dan je pokalo od vseh strani, tovariši so padali pod streli, nekaj se jih je prebilo iz obroča, druge pa so Nemci ujeli in jih na kamionih odpeljali v dolino. Zaprli so jih v Begunje jih mučili do smrti, nekatere pa odpeljali še v zloglasna taborišča. Nekaj se jih je vendarle prebilo in danes je od cele skupine živih še devet.

Eden izmed njih je tudi tovariš Jože Robič-Egon,

ki vsako leto na ta dan obišče prizorišče tega boja. Tam sedaj stoji mogočna skala, na njej je pritrjena kovinska plošča z imeni padlih tovarišev. Pokroviteljstvo nad tem obeležjem je prevzelo Združenje šoferjev in avtomekanikov Bled. Tako so se tudi letos v meglenem jutru 3. julija zbrali pod Lipanco člani združenja – pokrovitelja ter preživeli in drugi borci iz Gorij, Bleda in Bohinjske Bele s prapori in vencami. Tovariš Egon je opisal bitko in junaštvo tedanjih borcev, tajnik združenja pa je v imenu mlajšega rodu obljubil, da bo spomin na padle junake ostal vedno svež in svetel tudi med mladimi.

Kolona avtomobilov se je po spominski svečanosti podala do gostišča Pri tabornem ognju na Goreljku, kjer so udeleženci preživeli še nekaj prijetnih ur ob obujanju spominov. M. S.

Jože Novak

Med strahom in brezskrbnostjo

Pogosto se pogreznem v misli. Največkrat premišlujem o vojni. Kaj je prava vojna, se mi še sanja ne. Že v mladih letih smo se igrali partizane in Nemce, toda to še zdaleč ni bilo podobno vojni. Okusili so jo le naši dedki in babice. Pogosto mi babica pripoveduje o dogodkih, ki so se največkrat končali tragično. Ob pripovedovanju se mi je vedno porodila misel: »Kaj pa, če se tudi meni pripeti kaj takšnega?«

Tedaj sem začel prebirati revije, v katerih je pisano o orožju za obrambo pred sovražnikom. Zdelo se mi je zanesljivo, zato sem bil skoraj brez skrbi, toda znova sta se mi pred očmi prikazali besedi VOJNA in SMRT. Začelo me je postajati strah, ker sem mislil, da imajo sovražniki boljše orožje in nam bodo vzeli svobodo.

Naslednji dan smo imeli v šoli obrambni dan. Vojaki

so nam pokazali orožje, ki je bilo podobno tistemu na slikah. Se vedno sem mislil, da je preslabo za obrambo in ohranitev svobode. Toda, ko so nam pokazali uporabnost tega orožja, sem svoje mnenje hitro spremenil, kajti, ko je eksplodirala prva bomba, sem se pošteno ustrašil. Spustili so še nekaj zračnih bomb in tankovskih min. Nazadnje so izvedli vaje reševanja ranjencev v različnih razmerah.

Nekako se mi je oddahnilo in sem bil posej brez skrbi, čeprav sem zvečer gledal vojaški film. Takrat sem si rekel: »Če pride do vojne, se bomo vsi trudili, da nam sovražnik ne vzame svobode. Tako bi želel tudi tovariš Tito.« Tisti večer sem se še bolj zavedal, kaj pomeni svoboda in napisal na spomenikih NOB.

MATEJ SOTLAR, 7. b OŠ B.

Magajne
Divača

Vprašajte nas, kaj želimo spremeniti

Na svetu je veliko stvari, ki bi jih mladi radi spremenili. Včasih se potem mladini slabo godi, če poskuša dopovedati, kaj bi radi naredili drugačno. Tudi demonstracije se poslužijo, da bi izrazili svoje zahteve. Nikjer v svetu pa ne spoštujejo mnenja mladih, čeprav po drugi strani govorijo, da na mladih svet stoji.

Vsi vemo, da nekateri od nas nosijo v sebi izredne ideje in čeprav hočejo z njimi spreminjati svet v boljši in mirnejši, so poraženi. Nihče se ne zmeni zanje. Mladi si ne želijo orožja, še manj pa atomske bombe. Tudi protestirajo proti temu. A kaj, ko je v razvitih državah tega vsak dan več! Marsikomu se zdi, da bi radi sami sebe uničili. Zakaj nihče ne vpraša mladih za mnenje? Povsod na svetu je mladina, ki se bori proti orožju. In prav mladi so pripomogli k temu, da znamo pisati in brati.

Otroci so največje bogastvo sveta. Zaradi tega je treba graditi svet tudi z njihovimi mnenji. Vsa dejanja, ki jih mladi naredijo, vidno kažejo na to, da bi radi drugačen svet. Tega pa lahko ustvarijo samo s pomočjo starejših.

DOROTEJA BONIFER, 6. a.
OŠ Leopolda Mačka-Boruta
Novo Polje

Moj junak

Vstajal je, ko se je rojeval nov dan. Potem je šel na jutranji sprehod, da je vsak dan znova občutil, kako pripada naravi. Obujal je spomine na tiste težke dni, ko se je v teh, zdaj čudovitih gozdovih, bojeval za lepši jutri. Kako je hrepenel po svobodi! In kako nepopisno je bilo njegovo veselje, ko je lahko objel svojo ženo, mojo babico in ji zašepetal: »Glej, svoboda!«

Podaril je življenje štirim otrokom; tudi mojemu očetu. In tako je podaril življenje tudi meni.

Rad je imel gozdove in tako je tudi mene naučil živeti sredi njih ter svoje življenje deliti z naravo. Upam, da mi bo uspelo nadaljevati tam, kjer je on prenehal.

Vse drugo mine, a spomin ostane. V mojem srcu bo vedno ostal kot hraber rojak, dober gospodar in zvest tovariš.

P. s.: Te vrstice sem napisala v spomin na starega očeta Mirka Novaka, ki ga je nenadna smrt iztrgala iz našega skupnega življenja. Bil je hraber borec 5. prekomorske brigade. V veliko zadovoljstvo bi mi bilo, če bi ta članek objavili v našem časopisu, katerega naročnik je bil tudi moj stari oče.

vnukinja KARMEN

Tudi to je del zgodovine

V razvoju mojega domačega kraja je bilo veliko dogodkov, ki so zaslužili, da so prišli v zgodovinske kronike: od starih Rimljanov, ki so si tukaj zgradili svoj Castrum ad fluvium frigidum, do bojev med narodnoosvobodilno vojno in do ustavitve prve slovenske vlade. Zanimala pa me je še druga stran dogodkov: namreč, kaj ljudje, ki jih doživljajo, ob njih čutijo? Pa sem odšla do babice in jo povprašala, kako je ona doživela ustanovitev prve slovenske narodne vlade 5. maja 1945 v Ajdovščini.

Babici so se zasvetile oči in začela je pripovedovati o tistem majskem dnevu, kot bi bilo včeraj in kot da vsa ta leta niso še zbrisala tistega

slavnostnega dne. »Ne moreš si predstavljati, ti, ki živiš v svobodi, kaj pomeni biti nesvoboden, kaj pomeni, da moreš tujca prositi za delo in se mu pokoriti, če ga hočeš dobiti, kaj pomeni, da ne moreš zapeti ene same slovenske pesmi. Dolgo je bilo tako pri nas. Še huje pa je bilo, ko smo štiri leta vsak dan trepetali, ali se bodo naši dragi vrtni iz gozdov, ali nas bodo odpeljali v zapore, nam požgali domove... Zato smo toliko bolj z veseljem in upanjem spremljali boje partizanskih čet in vsaka zmaga je pomenila korak bliže svobodi. In potem radostna vest, da bo v Ajdovščini ustanovljena prva slovenska narodna vlada!«

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Mar ne obsojate tudi vi nasilja?

Dragi mladi prijatelji, pred nami je 22. julij — dan vstaje slovenskega naroda. Kako daleč je že tisti 22. julij 1941, ko so v bližini Ljubljane med Tacnom in Šmartnim pod Šmarno goro zapokale prve puške slovenskih partizanov! Seveda tisti strel niso sprožili vstaje, kot bi si morda kdo naivno predstavljal. Bili pa so naznanilo, da so se končale dolgotrajne priprave na oboroženi upor proti okupatorju tudi v Sloveniji in da so v slovenskih gozdovih zbrane prve partizanske čete — pripravljene na boj. Naš Oton Župančič je takrat samozvestno zapel: »... zob za zob in... glavo za glavo!« Od človeka do človeka je šla beseda: »Uprimo se! Tujega nočemo, svojega ne damo!« In so šli v boj. Niso vedeli, da bodo to dolga štiri leta...

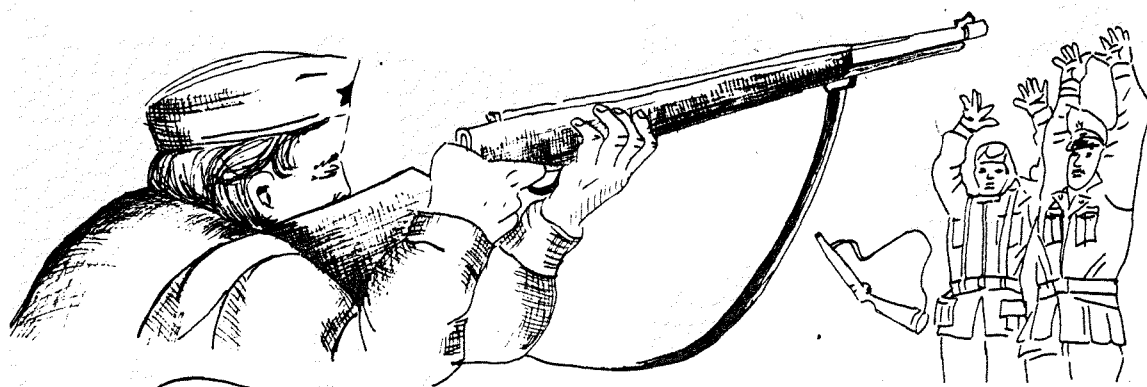
Vi, ki ste rojeni v svobodi, ki živite svojo mladost v miru, si morda težko predstavljate, da je, kot zdaj drugod po svetu, nekoč tudi pri nas divjala vojna, da je okupator v okupirani slovenski deželi zapiral ljudi in jih odganjal v taborišča, da je hotel izbrisati Slovenijo z zemljevida, da je prepovedal slovensko govorico, požigal slovenske knjige in slovenske

domove. In vendar zavednih ljudi ni mogel spraviti na kolena. Nasprotno — vsako tako dejanje je podgalo novo iskro upora.

Morda pa nimam prav, moji mladi prijatelji; morda pa vam je tisti oddaljeni čas narodnoosvobodilnega boja, o katerem slišite v šoli, od svojih dedkov in starejših krajanov, bližji ob televizijskih oddajah, ki dan za dnem prinašajo krute novice z bojišč po svetu. Resnici na ljubo — nasilja so si v vseh časih zelo podobna. In vsako nasilje vname upor. Mar ni tako? Mar ne obsojate tudi vi nasilja? Mar ne želite pomagati preganjanim, trpečim, lačnim nedolžnim otrokom, ki jim je puška zamenjala igračo? Otrokom, ki gledajo v vas s televizijskih ekranov? In če bi šlo za vašo zemljo, za vašo domovino, ali ne bi ta upor planil iz vas?

O, vem, da veliko premišlujete o tem in da morda prav zaradi dogodkov v svetu vaša mladost le ni tako brezskrbna, kot bi lahko bila. Sicer pa, naj spregovorijo vaši sestavki na današnji mladinski strani.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Zvesto bom zastopala svoj narod

Poslušam starše in tudi druge starejše ljudi, a težko kaj razumem. Slišim, kako je iz leta v leto slabše, kako se rodi vsako leto manj Slovencev. A vsak pogovor se konča enako: »Slovenci smo že marsikaj prestali, pa bomo tudi to trenutno krizo. Da le ne bi bilo kaj hujšega!« To mi daje pogum in začnem premišljati.

Spominjam se, da smo v šoli res govorili o vseh mogočih težavah Slovencev skozi stoletja. Že v Karantaniji so Slovenci živeli po svojem narodnem pravu, nato so preživeli obdobja tlačanstva, fevdalizma, turških vpadov, ponemčevanja in obeh vojn. Tudi po vojni so bili težki časi, toda

visoka narodna zavest in pridne roke Slovencev so rešile vse težave.

Doma me učijo, da ne smem kloniti. Govorijo mi, naj se zavedam, da sem član malega naroda, ki mu že stoletja strežejo po samostojnosti. Nekako v meso in kri mi je prišlo, da je moja dolžnost biti zavedna Slovenka in se za to tudi boriti na vseh področjih. Upam in želim, da je pripadnost narodu čutiti pri vseh in da se ne bo treba za obstanek s komerkoli spopadati. Če pa bo to potrebno, vem, kje je moje mesto.

NATAŠA SNOJ, 7. a
OŠ Leopolda Mačka-Boruta
Novo Polje

Dedek mi je pripovedoval

Težko si predstavljam, da bi bila sedaj vojna. O strahotah vojne pri nas lahko slišimo le še od starejših ljudi. Cudi me, kako so nekateri lahko preživeli tako strašne in krute trenutke. Verjetno postane človek takrat močnejši in zmora veliko več kot sicer.

»V šoli si se učil, kako je bila razkosana naša domovina,« je začel dedek svojo pripoved »in kdo vse si je lastil našo zemljo. Vojna me je zalotila v madžarski uniformi. Nihče nas ni vprašal, kaj želimo, oziroma, kaj bo z nami.

Kot vojak madžarske vojske sem se po dolgem potovanju znašel v daljnji Rusiji. Takrat je bilo povsod hudo; kjerkoli se je človek znašel. Pa se mi zdi, da sem zmožel več kot bi si kdaj sploh upal misliti. Želja po življenju in vrnitvi domov je tako velika, da zmora tudi nemogoče.

Za tiste, ki smo preživeli, je prišel dan odhoda domov. Spet so nam dali uniforme, s katerimi smo prispeli v ujetništvo. Brez dokumentov so nas poslali z vlaki proti domu, v osvobodeno domovino. V Zagrebu sem izvedel, da mi je umrla mama, ob eksploziji granate. Vendar tega nisem hotel verjeti, dokler se sam ne prepričam.

Začutil sem, da bom imel v tej sovražni uniformi precej težav na poti domov. Dom mi je nenaadoma postal oddaljen. Potoval sem skrivaj in večinoma ponoči. Ljudje so se me upravičeno bali. Tiste dni so namreč razne skupine, ki so vojno izgubile, pobile še veliko nedolžnih ljudi. Tako so bili ljudje nezanesljivi tudi do mene, ker nisem mogel dokazati, kdo sem. Preutrujen sem zaspal na nekem hlevu. Živali so postale nemirne in prišla je gospodinja s petrolejko. Svignil sem mimo nje skozi vrata. Njej pa je verjetno od strahu padla petrolejka iz rok. Začelo je goreti. Nastal je preplah. Ljudje so začeli iskati osumljenca. Komaj za las sem ušel.

Doma sem spoznal resnico. Ostal sem brez matere. Ostalo pa mi je življenje v svobodni domovini. Vsi smo hoteli, da bi čimprej odpravili posledice vojnih grozot, vendar so se rane le počasi celile. Ljudje smo si med seboj delili vsak kosček kruha. To je bilo naše največje bogastvo.

Zaposlil sem se pri mojstru, kjer sem se izučil za mizarja. Življenje je teklo naprej, vendar so se v moj spo-

min globoko zarežali nekateri dogodki, ki jih ni mogoče izbrisati. Srečen sem, da mi vnuke živijo v svobodi.

Dedek se zamisli. Verjetno premišljuje o nekem, ki je vse to doživel, pa ni dočakal, da bi videl svoje vnuke. Ostal je na bojišču, v domači zemlji, ali pa neke daleč od doma...

IGOR HREN, 6. c
OŠ Drago Bajc
Vipava

Kako ljubim svojo domovino?

Svojo domovino ljubim. Da, ta preprosta beseda lahko veliko pove. Slovenijo imam rada. Prav zares. Rada jo imam zato, ker je najlepša dežela na svetu, ker je domovina le ena.

Marsikdo je šel iz te dežele, da bi našel lepši dom drugje. A vsakdo je v tujini spoznal, da nihče nima lepše dežele kot mi, kot je naša Slovenija. Naša, pravim zato, ker je naša, in ker je ugasnilo veliko življenj, preden je postala resnično naša.

A sedaj, ko je naša, bi jo radi uničili. Da, uničili! Ljudje mečejo odpadke vseprek. Dajte, ljudje! Ali bi radi, da tu, na slovenskih poljih rastejo plastične vrečke namesto pšenice in krompirja? Skušajte se obvladati in smeti raje dajte v žep! Seveda to velja tudi zame. Priznam, da tudi meni včasih uide kakšen papirček iz rok.

Pomislite, kako bodo živeli naši potomci! Ne bodite egoisti in pustite nekaj lepote naše pokrajine tudi zanje.

Saj imamo tako lepe hribe. Mogočni Storič se dviga prav nad našo vasjo in nas vabi, da ga obiščemo. Toda naši otroci ne bodo mogli nanj. Zakaj? Po naši zaslugi!

O, le nikar se ne trkajte po prsih, da je vaša zasluga, da ne bodo učenci predpovedne šole več lezli v hribe. To ni tako preprosto. Še živijo ljubitelji gor! Tudi mladi! In bodo živeli! Vedno so živeli in vedno bodo. In še so ljubitelji rož. A naši nasledniki bodo lahko ljubili le umetne rože. Saj prave ne bodo več uspevale.

Zato, ljudje, pazite na okolico in ne bodite pohlepni po denarju. Ne mislite le nase, temveč pustite malo lepote tudi prihodnjim rodovom!

PETRA LOMBAR, 8. b
OŠ M. Valjavec
Preddvor

KATJA ŽELJAN, 7. c
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina

Brezmejno nasilje

Roparski vdori hitlerjevskih tolpe v vzhodno Belo krajino

Obsežno osvobojeno ozemlje Žumberka in Bele krajine je bilo ves čas NOB, zlasti pa v letu 1944, cilj pogostih napadov sovražnika. Slovenske in hrvaške-kordunaške partizanske enote so se uspešno spopadale z njimi.

Ena hitlerjevskih tolpe je vdrla v vzhodno Belo krajino od 10. do 17. julija leta 1944. Desetega julija so namreč začeli Nemci z močnimi silami napadati osvobojeno ozemlje Žumberka in vzhodne Bele krajine. Prodirali so iz Žumberka in Vivodine proti Metliki, obenem pa tudi iz Novega mesta proti Gorjancem. V napadu so sodelovale enote 1. kozaške divizije, ki ji je poveljeval generallejtant von Panwitz. V njeni sestavi je bil 1. donski konjeniški in 4. (kubanski) polk, en regiment nemških »Jäger-Ersatz« bataljonov, en bataljon gestapovcev, dva divizionarja artilerije, sodelovale pa so tudi 10., 13. in 30. ustaška bojna. Skupno število teh vandalov je šlo okoli 8000 mož.

Enote naše 15. in 18. divizije, Belokranjskega odreda, Oficirske šole, Artilerijske brigade 7. korpusa ter enote 4. korpusa NOV in POJ, v katerem so bile hrvaške-kordunaške enote, so takoj napadle sovražnikove kolone na vseh smereh njihovega prodiranja. Najhujši boji so bili za vasi Drašiči, Kordiči in Sv. Nikola ter na cestah Vivodina-Drašiči in Novo mesto-Gorjanci. V njih naj bi padlo in bilo onesposobljeno za nadaljnji boj približno tisoč sovražnih vojakov. Sovražnikovo prodiranje iz Novega mesta so naše enote ustavile ter uničile njegovo motorizacijo (štiri nemške tanke in oklopni avtomobil). Na odseku Žumberka in vzhodnega predela Bele krajine pa je sovražnik po šestih dneh hudih bojev in za ceno velikih izgub uspel prodreti do Metlike. Naše enote so jo morale izprazniti v nedeljo, 16. julija 1944. V Metliko je vdrla približno 300 sovražnih vojakov, ki so se po poldrugurnem ropanju in požiganju umaknili iz mesta ter ob Kolpi zbežali proti Ozlju, Jaski in Karlovcu na svoje izhodiščne položaje. Povsod, kjer so bile te roparske tolpe, so za njimi ostajale požgane vasi, izropane domačije, razmesarjena trupla prebivalstva ter solze in gnev posiljenih žena in deklet.

Središče Metlike

V središču Metlike so požgali zdravstveni dom, hišo posestnika in trgovca ter nekdanjega župana Ivana Malešiča, garažo mehanika Lojzeta Cvelbarja, hišo posestnika Ivana Brodariča ter posestnika Pakarja, zraven

pa je zgorelo še sedem sosednjih hiš. Ob vstopu v mesto, iz smeri Drašičev, na obeh straneh ceste vse do gostilne Kopinič in naprej v smeri Sokolskega doma so požgali kakih 33 stanovanjskih hiš, večinoma malih kmečkih domov. Na pogoriščih je ostalo pravo razdejanje, okoli hiš pa požgano in uvelo drevje.

Tudi na pobočjih pod cerkvijo Sv. Roka je ostalo več pogorišč gospodarskih poslopij in kozolcev. V mestu so ustrelili 31-letno Mileno Hozjan, učiteljico, nosečo mater komaj leto dni starega Božidarja in dveletne hčerke Marije. Ustrelili so tudi Martina Voglarja, ki so ga verjetno hoteli živega zažgati, a je pobegnil iz gorečega Tranpuševga senika in so ga pri tem ustrelili. Tudi posiljevali so, vendar podrobnost o tem ni ugotovljena, saj so se žrtve sramovale povedati. Čeprav so pri ropanju vzeli vse, za kar so menili, da je vredno, so iskali predvsem vrednejše predmete: ure, nalivna peresa, radijske sprejemnike, denar in podobno. Liziki Zadavec, kuharici v župnišču, je nemški vojak po krajšem prerokanju na silo strgal zapestno uro z roke. Ženo posestnika in železniškega uradnika Poljaka, ki je zbežala iz gorečih hiš in s seboj odnesla nekaj denarja, sta ustavila dva nemška vojaka. Ker jima ga ni takoj izročila, sta ji strgala obleko in jo hotela ustreliti. Le klic na zborno mesto jo je rešil.

Nemci so po Metliki poizvedovali za posameznimi osebami. Tako so povpraševali po mlademu metliškem popu. Mislili so na Modesta Golio, namestnika metliškega prošta, ki jim je bil zaradi svoje usmerjenosti trn v peti. Tudi za nekega posestnika so spraševali, vendar se je ta pravočasno umaknil. Ko so mu hišo izropali, so jo do tal požgali. Verjetno ga je zaradi sodelovanja z OF ovadil nek belogardist (sumi Črnuglja iz Božakovca), saj so ga Nemci iskali že v oktobru leta 1943.

Nemci so po hišah pobirali tudi starejše moške in jih vodili na trg pred Mlakarjevo hišo, v osnovno šolo in pred cerkev, kjer so jih zastražene imeli za talce, medtem ko so ropali po hišah. Pri umiku iz Metlike je moralo več kot trideset talcev (pretežno starikov) nositi po eden ali dva zaboja streliva za nemškimi enotami proti Drašičem vse

do Jaske, kjer so jih za dva dni brez hrane zaprli. Od tam so jih nekaj pripeljali na policijo – gestapo v Karlovac in jih nekaj dni zasilovali, da bi izvedeli kaj o partizanskih brigadah, funkcionarjih, razmetitvah, krajevnih odborih itd. Nekdo iz Vivodine je povedal Nemcem, da sta dva iz skupine odbornika in da sta vozila partizanom. Nemci so ju zadržali, ostale pa izpustili. Še prej pa so jim naročili, da morajo pomagati nemški vojski ter policiji sporočati vse, kar izvedo o partizanih in njihovih premikih. V Metliki so Nemci trosili letake, s katerimi so prepričevali ljudi, naj se pridružijo nemški vojski. Na letaku je bil podpis 1. kozaške divizije.

Po umiku Nemcev iz Metlike je bilo ugotovljeno, da so te roparske tolpe med drugim odvzele ljudem 312.626 lir, 140 rajhovskih mark in 300 kun ter odpeljali s seboj šest glav goveje živine in šestnajst prašičev, osem glav goveje živine pa je zgorelo.

Drašiči

Še huje je bilo v vasi Drašiči, kjer se je roparska tolpa približno tisočih mož zadrževala od 10. do 16. julija. Poleg ostalega so v tej vasi tudi morili: posestnika Martina Žublja iz Krmačine in 69-letnega domačina Antona. Nečloveško so mučili in pretepali starejše ljudi. Pa nadlegovali ženske, tudi starejše. Neki starki so z več strel skoraj popolnoma odbili desno nogo pod gležnjem. Ker se je noga držala samo še na koži, ji jo je odrezal njen mož in jo nato odpeljal v bolnico.

Ženske so se pred nasilniški skrivale v zidanice. Tri so nemški vojaki in oficirji našli in jih nadlegovali več dni. Nazadnje so jih pretepali, tudi nosečnico, ki je zato predčasno rodila. Eni izmed vaščanek je kozaški oficir, ki je ropal po hiši, ukradel denar, skrit po kadjo. Proti večeru je zopet prišel k njej in ji obljubil, da bo denar vrnil, če gre lahko z njo spat. Odklonila je, on pa je ponovno prišel, jo silil, nazadnje pa s trdim predmetom udaril v lice. V Drašičih so se lotevali tudi cerkve. Nasilno so vdrli v podružnično cerkev Sv. Petra ter jo onesnažili in izropali. Razbili so mašni kelih, poškodovali moštranco, odnesli hostijski kelih, oltarne prte, sveče, mašne plašče in podobno. Razbili so tudi orgle, ponesnažili oltar, v zakristiji pa so ostali sledovi nasilja. Tudi iz Drašičev so odgnali ljudi (eden od dveh moških se je vrnil), veliko glav goveje živine, konje, prašiče, ovce, tudi panje čebel, vozove ter ogromne količine vina iz vinskih hramov. Nasilno so odvzeli 158.425 lir in 3000 kun.

Radoviči in Rosalnice

Tod so se tolpe zadrževale od 11. do 12. julija. Posebej surovi so bili z bratom Mušar. Antona, 18-letnega partizana, so ubili in ga pri tem polomili, ko pa so se nekoliko oddaljili iz vasi, so vaščani odnesli brata v domačo hišo in ju položili na mrliški

oder. Po kaki uri so se Nemci vrnili, našli mrljica in hišo takoj zažgali, da sta oba zgorela v njej. Na istem mestu so zverinsko ubili tudi Janeza Simoniča. Poseben pomen za grozodejstva v tej vasi je imel Ivan Ulaga, nekdanji kmetičar ali skladiščnik na postaji v Metliki. Doma je bil iz Brezljaka pri Cerknici in je nosil nemško uniformo. V vasi so ga spoznali, ko je od neke gospodinje zahteval harmoniko.

V Rosalnice so Nemci prišli 11. julija popoldne. Takoj so zažgali gospodarsko poslopje Ivana Ramuščaka, še nekaj zidanic, ropali so po hišah, vdrali in odnašali vse, kar jim je prišlo pod roke. Tudi v tej vasi so nadlegovali ženske, vendar vaščanke o tem ne pripovedujejo rade, ker jih je sram. V Brodaričevi hiši pa je mlademu dekletu uspelo pobegniti 15 kozakom, ko so se pripravili, kdo bo šel prvi k njej. Hišo so povsem izropali. Pretepali so gluhega petnajstletnega Jožeta Govednika in neko žensko pri Vraničarju. Ko so odhajali, so odpeljali s seboj sedem prašičev, tri krave in perutnino.

Svržaki, Krmačina, Železniki in Božakovo

V Svržakih so Nemci 16. julija zažgali šest hiš in zelo veliko gospodarskih poslopij. Devetinšestdesetletnega kmeta Martina Simoniča so prisilili, da jim je kazal pot v Metliko in pokazal župnišče, občino in komando mesta, vendar zaradi starosti ni bil dovolj hiter. Pretepali so ga in ga na Zvrhanem vrhu ustrelili, še ko so bili v njegovem domu, pa so s samokresom prestrelili čez obe lici njegovo ženo Marijo.

V Krmačini so eno osebo ranili, požgali tri vinske hrame, pokradli denar in domače živali.

V Železnikih so morili, prav tako v Božakovem, ko so 13. julija ustrelili v srce kmeta Antona Hozjana. Vas so obstreljevali s topovi, podobno tudi vas Želebej, nasilja pa so se vrstila v Čurilah, Radoviči, Slamni vasi, Vidošičih in Boldražu.

Nasilje je takoj po umiku te roparske tolpe ocenila posebna komisija, ki so jo na samem kraju grozodejstev poslali s predsedstva SNOS. Vodil jo je tajnik komisije – sodnik Ferdo Košir, člani pa so bili: referent komisije – odvetnik dr. Rasto Tusulin, sodnik Mirko Bogatej, sodnik pri območnem sodišču Bele krajine Radko Polič, član uredništva Slovenskega poročevalca, oče Modest Golio kot pooblaščenec generalnega vikarja za Belo krajino in fotograf Daro Kopnič. Komisija je ugotovila zares žalostno stanje. Natančno so popisali vso škodo, v poročilu pa navedli, da se je za takšna zločinska dejanja zbrala najkrvoločnejša drhal Evrope, ljudje, ki so se predstavljali kot nekakšni branilci evropske in krščanske kulture, pod njihovo zastavo kljukastega križa pa ošli tudi ustaši in naši domači izdajalci.

Anton Križ

V Leerovih očeh so bile solze

Spomin na kapitulacijo Hitlerjeve vojske, podpisano v Topolšici

Pri Gorenjski turistični zvezi v Kranju zelo uspešno deluje tudi Komisija za turistični podmladek, ki vsako leto enkrat ali dvakrat pripravi seminar za mentorje turističnega podmladka na gorenjskih osnovnih šolah. Ta seminar je bil letos 3. in 4. junija v Topolšici, v hotelu Vesna. Udeleženci – mentorji so se pomnili o velikem številu opravljenih nalog, tistih, ki jih čakajo v prihodnjem šolskem letu, ogledali pa so si tudi spominsko sobo, kjer je bila maja 1945 podpisana kapitulacija Hitlerjeve vojske na Balkanu. Sam sem se s to tematiko precej ukvarjal, saj sem edini očividec dogodkov, vam pa povem, kako je generaloberst von Leer, komandant jugovzhodne fronte, pobegnil iz Topolšice:

Udeleženci seminarja pred spominsko sobo v Topolšici

Od januarja do maja 1945 sem bil vodja kurirskih vojaških postaj, razporejenih od moziških planin do prehoda čez Savo. Ko se je približeval dan kapitulacije, sem se nahajal na kurirski postaji nad Bočno. Hoteli smo zavzeti nemško postojanko v Gornjem gradu. Ravno ko smo se odpravljali na to akcijo, pa smo od štaba IV. operativne cone dobili ukaz, naj vsi kurirji pritečemo v Topolšico. Ubogali smo ukaz, v Topolšici pa smo se skupaj s člani štaba, njegovo zaščitno enoto in okoliškimi terenci postavili v vrsto ter odkorakali proti Šoštanj. Šoštansko polje je bilo takrat še prazno. Od daleč smo zagledali, da je na cesti proti Celju zelo veliko nemških vojakov. Na sicer porušeni železnici je stal dolg oklepni vlak. Mi smo se zvrstili v vrsto po dva in dva in se napotili proti hiši pri Kodrunu. Štabovci cone so takoj vstopili v izbo, kjer pa je bil generaloberst von Leer s svojimi najvišjimi štabnimi oficirji. Koliko jih je bilo, ne vem, saj sem si ogledoval predvsem poveljujočega Leera. Pri pogajanjih nisem bil, sem pa zunaj čakal, naslo njen na podboje. Res so čez kakšne pol ure iz sobe prikoralaki naši poveljujoči. Takoj sem jih vprašal: »Ali so se vdali?« »Četrte ure smo jim dali za premislek«, so odgovorili, »smo pa jim povedali, da so popolnoma obkoljeni, s stotinami naših topov z okoliških hribov!«

Kar malo mi je vzelo sapo ob tem odgovoru, saj tu nisimo imeli niti enega topa, naše brigade in odredi pa so bili v glavnem že na Koro-

škem. Naši so čez petnajst minut zopet vstopili k Leeru. Ni trajalo dolgo, ko so naša srca in grla zavriskala ob novici, da so se Nemci vdali. V Leerovih očeh pa sem videl solze. Bali so se, da jih napadejo Cerkezi, pa smo jim pustili en oborožen regiment. Še preden sem začel razmišljati, kaj sam s seboj, so me imenovali za vodjo avtokolone IV. operativne cone. Pripraviti sem moral nekaj osebnih avtomobilov in vojaških tovornjakov za prevoz na Koroško. Kam in kako je po kapitulaciji šel Leer, sploh nisem razmišljal...

Vsi, kar nas je bilo pri pogajanjih, smo se odpeljali po cesti mimo Zavedenj in skozi Črno na Koroško, najprej v Velikovec. Po nastanitvi so me ob mojem velikem začudenju zopet poslali nazaj k Leeru po nove osebne avtomobile. Nekaj se jih je pokvarilo, nekaterim je zmanjkalo bencina. Še do-

bro vem, da je tokrat šel z menoj zastavnik, preje komandir kurirske postaje pri Češnjici v Tuhinjski dolini, Franc Habat. V črnem mercedesu naju je vozil mlad nemški vojak. Ko smo brez ovir pripeljali skozi vhodna vrata ograje proti staremu hotelu v Topolšici, so na cesti stale tri »auto blinde«, lahko bi rekli tudi tank na zahodni strani ceste, generaloberst von Leer. Vesel, da sem ga tako hitro našel, naši so mi namreč naročili, naj se najprej oglašim pri njem, sem ga pozdravil in vprašal, kam gre. »Kje pa so vaši?« me je najprej vprašal, potem pa odgovoril, da so namenjeni domov. Hitro pa je še dodal: »Vaši so nam obljubili hrano, sedaj pa smo že tri dni tukaj. Nekaj vojakov smo oborožili in zdaj odhajamo.« Jaz pa sem pomislil na izpolnitev moje naloge. »Avtomobilov je povsod dovolj, kar vzemite jih,« je dejal in ukazal voznikom vseh treh oklepnih vozil, naj odpeljejo.

Pred hotelom je stalo še eno vozilo z radiooddaljno postajo. Takoj sem splezal k nemškemu radiotelegrafistu in mu rekel, naj IV. operativni coni, s katero je imel zvezo, sporoči: Generaloberst Leer je iz Topolšice odšel, prosim, pričakajte ga! S Francetom naju je nemški šofer zatem odpeljal v Šoštanj. Tam avtomobilov ni bilo na voljo, saj so z njimi odhajali Nemci proti Koroški. Tudi midva sva se podala proti Koroški, toda to je že druga zgodba.

Branko Blenkuš

KLI OKNA LOGATEC

Tovarna
zdravil
KRKA n. sol. o.

NOVO MESTO – JUGOSLAVIJA

ZAVAROVALNA SKUPNOST TRIGLAV n. sol. o. LJUBLJANA

61001 LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 19 • POŠTNI PREDAL 88-II • TELEFON: 324-961 • TELEX: YU SAVA 31293

61001 LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 19 • POŠTNI PREDAL 88-II • TELEFON: 324-961 • TELEX: YU SAVA 31293

Tomšičevci ob 46. rojstnem dnevu svoje brigade

Nekdanji borci Prve slovenske proletarske udarne brigade Tone Tomšič, ki je bila formirana 16. julija 1942 v vasi Cesta na Kočevskem, so se minulo soboto v vojašnici Borisa Kidriča v Šentvidu pri Ljubljani (ki goji izročila tomšičevcev) s priložnostno slovesnostjo in polaganjem venca padlim, spomnili obletnice ustanovitve svoje slavne brigade, katere prvi komandant je bil Stanko Semič-Daki.

Slovesnosti so se poleg borcev Tomšičeve udeležili predstavniki družbenopolitičnega in kulturnega življenja mesta in občin ter ljubljanskega armadnega področja. Slavnostni govornik je bil polkovnik Milan Djilas, ki je drugim orisal bojno pot prve slovenske proletarske udarne brigade.

Ob koncu slovesnosti so najboljšim vojakom in starešinam izročili priznanja in praktične nagrade, general Miha Butara-Aleks pa je dvema borcev predal zlate plakete brigade. Slovesnost ob 46. obletnici so sklenili s tovariškim srečanjem vseh, ki so bili ta dan v vojašnici Boris Kidrič.

Jože Čurin

Tomšičevci ob 46. rojstnem dnevu svoje brigade

Poročali smo že, da je Franci Strle dokončal besedilo za tretjo knjigo o Tomšičevi brigadi, ki obsega 87 poglavij in bo vsebovala tudi 62 barvnih slik in dve tabeli. Iz rokopisa objavljamo odlomek o spopadih Cankarjeve in Tomšičeve brigade okoli Dolenjskih Toplic in o pripravah vseh štirih brigad za napad na Žužemberk pred petinštiridesetimi leti.

Priprave za nastop prvih dveh divizij

Pred ustanovitvijo divizij so bile prve štiri slovenske brigade razdeljene v dve operativni skupini.

V prvi sta bili Cankarjeva in Šerčerjeva brigada, ki sta imeli nalogo vdreti 5. junija 1943 čez Savo na Moravsko in od tam na Štajersko, kar se jima pa ni posrečilo. Po vrnitvi na italijansko stran sta se nato 10. junija pri Smrjenah zapletli z Gamberovimi bataljoni v srdite boje, ki so se potem vlekli prek llove gore in Hrastovega dola polnih devet dni. Iz hude italijanske hajke sta se izmuznili šele 19. junija, potem pa do 24. junija 1943 dosegli Belo krajino. Nato jima je od 28. junija do 12. julija 1943 pripadla pomembna naloga na Gorjancih, kjer sta uničevali italijansko obrambo črto iz bunkerjev iz bo-deče žice, vmes pa vpadali pred Krke na nemško zasedbeno ozemlje ter tam pri kočevskih Nemcih plenili hrano in živino.

V drugi operativni skupini sta bili Tomšičeva in Gubčeva brigada, ki sta imeli nalogo prikriti vdor prek Save ter nase pritegniti Nemce in Italijane. To jima je kar preveč uspelo, saj sta se 6. junija pri Gabrovki in Razborah znašli v nevarnih italijanskih kleščah. Iz njih sta se dokaj srčeno izvili, toda laški bataljoni so jima bili s presledki za petami vse do 25. junija 1943, ko jih je prese-netil boleči nasprotni udarec pri Rajhenavu. Ob hudi lakoti sta nato brigadi do konca junija le prišli v ob-ljubljeno deželo ter na ju-gozahodnih obrobjih Bele krajine našli možnosti za počitek in prehranjevanje. Vendar to ni bil samo počitek: dobili sta nalogo, da na Kolpi prevzameta zavezniško vojaško pomoč s prvimi topovi, velikimi količinami razstreliva in drugih bojnih sredstev, nato pa varujeta prevoz teh dragocenih tovorov do obrobij Kočevskega Roga.

Iz sestave obeh operativnih skupin, njunih juljskih nalog in razmestitve je razvidno, da so bile prve štiri brigade dotlej razvrščene popolnoma drugače,

kot je velevala odredba o njihovi vključitvi v 14. in 15. divizijo NOV in POJ. To pa pomeni, da je veljalo brigade najprej zbrati, potem pa jih na novo razvrstiti: Tomšičevo in Šerčerjevo v Štirinajsto, Gubčevo in Cankarjevo pa v Petnajsto divizijo. Po drugi strani je bilo treba obe diviziji oskrbeti s topovi in razstrelivom, sestaviti topovske posadke in jih izuriti za natančno streljanje, obenem pa ustanoviti minerske oddelke ter jih dobro naučiti miniranja.

Pospešene priprave

Brž po 13. juliju 1943 je imel svoj minerski oddelek že vsak bataljon Tomšičeve brigade. Pridelili so jih v okvir spremljevalnih ali težkih vodov. Obenem so se začeli pospešeni minerski tečaji, na katerih so se izbrani partizani spoznavali z angleškim plastičnim razstrelivom, trenutnimi in tempirnimi vžigalniki, hitrogorečimi in počasnimi zažigalnimi vrvicami, protitankovskimi minami, ki so jim rekli žabice, in podobnim. Kmalu za tem, 16. julija, so si brigade vrnile mitralješka in minometna orožja s posadkami vred, ki so jih morale zamenjati 3. junija 1943. Tomšičeva brigada je dobila nazaj lahki minomet namškega izvora in nekaj puškomitraljezov zbrojevke, Cankarjevi pa je morala vrniti težki minomet 81 mm in italijanske težke mitraljeze. Tega dne se je v 3. bataljon Tomšičeve spet vrnil nasmejani Anton Rus z Gorenjih Dobrav, ki so ga šteli med velike junake. Vsi so se ga silno razveselili, žalostni so bili le tisti, ki jih je zamenjala z dne 3. junija opeharila za natančne mavzerice, kajti te so ostale v Cankarjevi brigadi za zmeraj.

Za prevzem topov, streliva, razstreliva in druge bojne opreme ter za njihov varčen prevoz od Kolpe do obrobij Kočevskega Roga sta – kot rečeno – skrbeli Tomšičeva in Gubčeva brigada. Predvsem Gubčeva je svoje bataljone od Mavrlena prek Tančne gore in Stare Lipe pa vse do Zapu-

dja razvrstila tako, da je ustvarila pravo zaščitno verigo, ki je segala do Vukovcev ob Kolpi, kjer jo je oklepal 3. bataljon Tomšičeve brigade. Ob njej je potekal živahen partizanski promet v obe smeri, pretežno seveda od Vukovcev proti Mavrlenu. Po tej poti so od Kolpe prepeljali nadaljnje tri protitankovske topove ter vse naslednje pošiljke orožja, streliva in razstreliva, ki so ga v Kor-dunu odvrgli. Britanci za slovensko partizansko vojsko.

Preizkušnja topa

Kakor vemo že iz prejšnje knjige, sta šla prva dva topa – en gorski in en protitankovski – čez Kolpo 8. julija z brodom blizu Žuničev pri Preloki. Prevoz je zavaroval 4. bataljon Tomšičeve in ju tudi prevzel. Gorskega so obdržali v Tomšičevi, protitankovski top pa so še isto noč spravili do Zapudja ter ga izročili Gubčevi brigadi. Novo pošiljko topov, granat in razstreliva je iz Kor-duna do Bosiljevega spremila 3. četa 3. bataljona Tomšičeve, čez Kolpo pri Vukovcih pa so jih prepe-ljali popoldne 18. julija 1943. Po ta »material« je še isti večer prišel 1. bataljon Gubčeve brigade, ki je dva protitankovska topa pripeljal 20. julija do Mavrlena. Drugi dan, 21. julija 1943, so topova in razstrelivo plastik preizkusili na Miklarjih. Streljali so v debele kamnite zidove požganih hiš in izkazalo se je, da so granate z lahkoto prebile več kot pol metra debelo zidovje, niso pa ga porušile. Ta preizkus je zaukazal Lado Ambrožič-Novljan, ki je tistikrat že vedel za nameravani napad na močno utrjeni Žužemberk.

Tomšičevi brigadi so po proslavi prve obletnice ustanovitve v Perini dragi ostali za počitek na Bojancih samo še trije dnevi. Čete so jih izrabile za izmenično kopanje v Kolpi pri Preloki ter za vojaške vaje in politične ure. Premiki so se začeli 19. julija 1943, ko so v Vukovcih izpeljali še eno izmed poveljniških spre-

memb: politični komisar 3. bataljona dr. Milan Dolenc-Milan Medved je moral oditi na enako dolžnost v Gubčevo brigado, od tam na njegov dotedanji položaj pa je prišel politični komisar Zdravko Terpin.

Naravnost proti Tančji gori je 19. julija odrinil 1. bataljon, ki je s seboj na treh mulah tovoril gorski top s 30-timi granatami in šrapneli, 2. in 4. bataljon pa sta odšla proti jugozahodu. Premaknila sta se v vasi Hrast pri Vinici in Perudino, kjer sta prebila dan. Zvečer je drugi odšel proti 3. bataljonu, da je od njega lahko prevzel še en protitankovski top: Z njim sta bataljona nadaljevala pot čez Zapudje proti Tančji gori, kamor sta pripeljala 20. julija in se spet sešla s prvim. Od tu dalje so bataljoni potovali ločeno. Najprej je šel na pot 1. bataljon, ki je krenil mimo Mavrlena po cesti do Bukove gore, od tam po kratkem počitku pa spešil prek Sredgore in Planine nad Semičem do Srednje vasi pri Črmošnjicah, kjer se je ustavil za en dan. Za njim je odšel Četrti z brigadnim štabom, ki sta ubrala pot čez Mavrlen do vasi Rodine, potem čez Vinsko goro in Konjski hrib na Kleč, od tam pa naprej do Brezja in skozi Srednjo vas do zbirališča v Poljanah pri Podturnu. Tja sta prispela zarna 22. julija. Zadnji je iz Tanče gore 21. julija odšel 2. bataljon po isti poti do Rodin, od tam pa je odrinil 22. julija 1943 ob šestih zjutraj ter že do večera dosegel zbirališče v Poljanah.

Na zbirališče v Poljane pri Podturnu so se od vseh strani zgrinjali bataljoni štirih brigad, da bi se tam uvrstili v prvi dve slovenski partizanski diviziji in da bi sklenili priprave za veliki napad na Žužemberk. Gubčeva in Šerčerjeva brigada sta šli na pot zadnji in sta do Poljan prišli za Tomšičevo, medtem ko se je Cankarjeva brigada v okolišju Poljan pri Podturnu mudila že od 17. julija. Njena naloga je bila, da zbirališče zavaruje od vseh strani, zato je prav ona prestregla prve laške ogledniške sunke. Le-te je izpeljal poseben bataljon črnih srajc št. 3, ki je bil začasno nastanjen v Gorenji Straži. Prva dva ogledniška sunka sta bila namenjena Dolenjskim Toplicam, ki jih je na grebenu Cvibljja (kota 293) varoval 1. bataljon Cankarjeve brigade.

Italijani so sunili prvič 18. julija iz Vavte vasi. Par-

tizane so presenetili in posrečilo se jim je vdreti v Toplice. Cankarjevci pa so se hitro znašli ter udarili po vsiljivcih, ki so imeli dva mrtva in tri ranjene. Lahom boj ni obetal nič dobrega, zato so jo že po dveh urah obstreljevanja odkurili nazaj v Vavto vas. Sune-k pa so 19. julija ponovili. Spet jim je uspelo vdreti v Dolenjske Toplice, kjer so zažgali občinsko pisarno in še eno hišo, obenem pa naropali nekaj govedi, svinj in kokoši. Tokrat so partizanske zasede obšli in se nekaznovano vrnili v svoje oporišče. Menda so potem prav zato dva dni mirovali.

Nad bunker

Tretji spopad so izzvali partizani. Takoj po prihodu na zbirališče v Poljanah pri Podturnu je namreč 1. bataljon Tomšičeve brigade dobil zapoved, naj slepilno napade utrdbe na železniški postaji Birčna vas in razruši nedokončani bunker pri prehodu na Puhlicah, ki so ga italijanski inženirji gradili na sredini med Birčno vasio in močnim bunkerjem ob čuvajnici št. 21 pod Rasnom. Ob progi proti Uršinom selom in Semiču so Italijani hoteli namreč zgostiti utrdbe, zato so med bunkerji, ki so jih bili zgradili in branili že od prejšnjega leta, zidali še nove in močnejše. Za partizane posebno nevaren bi bil novi veliki bunker na Puhlicah, kjer so imeli najkrajši in najpomembnejši prehod čez progo proti Gorjancem. Tega pa partizanski borci seveda niso smeli dopustiti. V zasedo k Šmihelu pri Novem mestu je šla 3. četa, prvi dve četi 1. bataljona Tomšičeve pa sta slepilno napadli utrdbe na postaji v Birčni vasi ter se spravili nad bunker na Puhlicah, ki mu je manjkala le še krovna plošča. Podrli so ga s krampi in macolami. Sabotažna akcija je lepo uspela. Poleg tega so partizani v hiši cestarja Kovačiča na robu Birčne vasi presenetili in ujeli tudi enega italijanskega vojaka, ki si je tam iskal spolne utehe.

Opisano partizansko predrznost je nameraval general Gastone Gambaro kaznovati brez odlašanja. Zato je poseben bataljon št. 3, okrepljen s četo garnizije v Gorenji Straži, dobil povelje, naj takoj ob zori pohiti čez Vavto vas in se skozi gozdove mimo Staje (kota 263) prikrade h Gorenji Sušici, partizanom za hrbet. Nakana, da bi jih prestregel ob umiku, pa se ni

posrečila. Partizanov je bilo namreč mnogo več, kakor je pričakoval Gambaro, vrhu tega pa so bili še zelo budni.

Posebni bataljon št. 3 je odšel negotovi usodi nasproti 22. julija 1943 ob petih zjutraj. Toda komaj je prišel 800 metrov iz Vavte vasi, so iz zasede po belogardistih in arditih že zasikale krogle iz mavzeric, da so si morali hitro poiskati zaklone. Tudi potem, ko so pregnali partizansko zasedo z minometnim ognjem, so lahko le počasi napredovali. Vso pot so jih srdito obstreljevale s puškomitraljezi in puškami partizanske patrulje, ki pa jim ni bilo mogoče priti do živega, ker so se večje skrivale za drevesi. Le s skrajnimi previdnostnimi ukrepi so mogli ardit preprečiti hude izgube in vdreti v Drganja sela. Komaj pa so dosegli večje hiše na začetku vasi, so jih vnovič obsuli partizanski rafali. Z belogardisti se je udarila četa iz 1. bataljona Tomšičeve, ki je na povratku od Birčne vasi nosila hrano in tako slučajno trčila ob sovražnike. Ker se je četa znašla brez kritja, je kakšnih 50 belogardistov pohitelo po gozdu z desne strani, da bi partizane obkolili. Pri tem so ujeli hudo ranjenega partizana, mu odvzeli puško ter ga umorili. To pa je bilo tudi vse, kajti takrat je z grebena Reber (kota 317) po belih usekal 4. bataljon Tomšičeve, jurišal, jim vpadel v bok in jih pognal v paničen beg že s prvim navalom. Tudi ardit so morali urno naburisti pete, potem pa so začeli za tolažbo nabijati z minometom 81 mm okoli hiš na Rebri po domnevnih partizanskih položajih.

Do Dolenje Sušice ardit niso prišli, ker so si prej opekli prste. Silno previdno, počasi in po ovinkih so se umikali skozi gozdove. To pa jim ni veliko pomagalo. Na križišču gozdne steze, zahodno od Rebri (kota 230), je predhodnica posebnega bataljona št. 3, ki so jo sestavljali belogardisti, okoli trinajstih spet znašal v zasedo čete partizanov. Tudi ti so skočili na juriš že po prvih rafalih ter združenim arditom in belogardistom zaprli pot za umik, pri tem pa sta jo skupila dva belogardista. Ni jim kazalo drugega kakor prebiti se proti Vavti vasi. Prek mostu na Krki v Straži so jo popihali že ob štirinajstih.

(objavo odlomka bomo sklenili v naslednji številki)

Kdo je britanski major Bill Pears?

Naš prijatelj in vojni tovariš

Septembra leta 1943 je bil osvobojen večji del naše obale z otoki. Z delom našega vodstva je prišel tja tudi šef zavezniške vojaške misije pri Vrhovnem štabu NOV in POJ, britanski general Fitzroy Maclean.

Te vezi pa so spremljali tudi drugi, zadolženi za stike z zavezniki na našem delu Jadrana. Tako so ravno v tem obdobju vplule manjše enote zavezniških vojaških in trgovskih ladij z njihovimi predstavniki.

Štirinajstega oktobra 1943. leta se je po ukazu generala Fitzroyja Macleana napotil prek Korčule na otok Vis tudi britanski kapetan Bill Stewart Pears s svojo ekipo.

Ko je prispel na Vis, se je kapetan Pears oglašil pri komandi otoka. Tu je pojasnil svojo nalogo, ki je bila del skupnega delovanja proti istemu sovražniku – fašizmu. Na začetku je bila ta njegova naloga povezana z dobavljanjem nam prepotrebne materialne pomoči, kasneje pa z delom z ranjenci in ljudmi. Za lažje opravljanje nalogu je komanda otoka dodelila tolmača, za povezovanje z zavezniki pa so nekaj prej z Visa poslali našo delegacijo z dr. Sergejem Makedonom v južno Italijo.

Prek južne Italije in Visa so na naših večjih jadrnicah, parnikih in z zavezniškimi ladjami k nam usmerjali potrebno materialno pomoč (na začetku zaplenjeno orožje, opremo, kasneje tudi drugo). Del oborožitve pa je bil razporejen za obrambo otoka Visa. Ker se je zavezniška pomoč širila, so za rjeno razpošiljanje na kopno v Vrhovnem štabu NOV in POJ določili posebne predstavnike intendantskega odseka. Kapetan Plars se je, poleg v že navedeno, prizadevno vključil v zagotavljanje nemotenega usmerjanja naših ljudi iz zbege in ranjencev (z našimi in zavezniškimi ladjami). Sprejemal pa je tudi

naše ljudi, ki so prihajali iz južne Italije (prekomorice in internirance).

To je bilo pred sovražniško ofenzivo in po njej, ko se je nemški fašizem zgrinjal nad osvobojeni del naše obale in otokov in ko zavezniki še niso premočni na morju in v zraku – na pohodu proti jugu Italije.

Kapetan Pears, kasneje major, je v sodelovanju s komandantom »lahkih oboroženih sil« na otoku Visu (s sedežem v Komiži), poročnikom bojne ladje Morganom Gilesom (po vojni admiralom), zagotavljal nemotena potovanja – izključno ponoči. V vsem času transportov ranjencev in zbegešev tako nobene ladje na poti med Barijem in Visom ni napadel sovražnik.

Sredi aprila tistega leta se je položaj spremenil v izrazito korist zaveznikov. Imeli so premoč na morju in v zraku; zato so se transporti vrstili le še podnevi. Major Pears je v vsem tem času plovbe ladij sem ter tja spremljal in bil zadovoljen, če je lahko vsako jutro raportiral našim oblastem na Visu, da je ta in ta ladja varno priplula...

Pearsova dejavnost pri nas se je kazala tudi v izmenjavanju najrazličnejših informativno-obveščevalnih podatkov, ki so bili v obmojstransko korist. Številni med nami smo se nanj obračali po nepredvideno nujno potrebno pomoč za partizane. Vedno smo našli dovolj razumevanja in nam je pomagal. Nenehno je izražal občudovanje nad partizani in našim gibanjem. Morda je kdaj tudi prekorčil svoja pooblastila in njegovim predpostavljanim to ni bilo všeč, vendar nam tega nikoli ni pokazal.

Njegovo tiho, skromno, neopazno obnašanje je zato z naše strani naletelo na popolno zaupanje. Včasih je govoril, da se bo po vojni, če jo bo preživel, odločil za poklic pastirja...

Se kot mladenič si je želel, da bi odšel na šolanje v vojaško akademijo v svoji domovini. Prijavil se je na natečaj za gojenca v mornarico. Ob vojaškem pregledu pa so ugotovili, da ima na enem očesu okvaro in ni bil sprejet.

Po vojni je živel major Pears v Londonu, kasneje pa v južnem Devonu, kjer je bil tudi upokojen. Ves čas je bil s sodelovanjem v angleško-jugoslovanskem društvu povezan z nami in je spremljal dogodke v naši državi.

V zadnjih letih pa se je neposredno povezal z nekdanjimi tovariši iz vojnih dni, ki jih je spoznal pri nas. V svojem prvem pismu je pisal: ... In spominjam se vaših čudovitih jadrnic »Danice«, »Jele«, »Oca Petra« ter drugih... Spominjam se vaših pesmi »Naša prva Dalmatinska«, »Po šumama i gorama« in tiste otožne »Konjuh planinom...« Pozanimal se je tudi za svojega nekdanjega tolmača Djoka, kapitana Jela, admirala Černyja in za druge pomembne osebnosti, s katerimi je v tistem času sodeloval.

Po Visu in po pomladi 1944. leta je bil major Pears razporejen v Slovenijo kot »divizijski oficir« in je bil v pogostih stikih z generalom Kvedrom.

Ko je prek svojih tovarišev, veteranov, ki so obiskali leta 1985 Jugoslavijo, prejel nekaj naših drobnih spominkov, se je toplo zahvalil in sporočil, da značke s ponosom nosi v reverjih. In ni pozabil pristaviti: »...Mislim sem, da bodo cerkve po vojni postale vezi med ljudmi v svetu, ven-

Dokumentarna fotografija iz opisovanega časa: Prevoz zavezniške pomoči iz Italije na otoke v Dalmaciji leta 1944

dar v cerkveni hierarhiji nisem našel prvega razumevanja. Morda sem bil preveč radikalen...«

Zelo si je želel, da bi spet obiskal Jugoslavijo. Na začetku leta 1986 je napisal lepo pismo v srbohrvaščini, v katerem nas je obvestil, da ima namen priti ter da se je obrnil na naše veleposlaništvo. Od naših organov je dobil tudi dovoljenje za obisk Visa – s primernim priporočilom. Zato se je še tem bolj veselil. Vendar je moral junija 1986. leta, že na poti k nam, prekiniti potovanje zaradi poslabšanja zdravja. Po vrnitvi v Veliko Britanijo so ugotovili, da ima kancero-

zo. Kljub bolezni pa je še vedno neumorno pisal in se nadejal ozdravitvi ter ponovnemu srečanju na Visu. Umrli je 10. decembra 1986. leta v sedemdesetletem letu starosti. Njegova žena pa je umrla za isto boleznijo v isti bolnišnici komaj štiri dni za njim.

Tudi slovenski tovariši se spominjajo majorja Pearsa, iz časa, ko je bival v Sloveniji – tega skromnega, resnega ter sposobnega človeka in vojaka zavezniške armade in dežele. Vedno je bil pripravljen, v težkih dneh našega boja, pomagati tudi mimo svojih obveznosti.

Njegov sin Tim je v ne-

kem pismu zapisal: »Vem, da so leta, ki jih je preživel v Jugoslaviji, mojemu očetu veliko pomenila, saj se je takrat naučil, kaj je življenje in je postal človek. Ko smo bili še otroci, nam je pogosto pripovedoval o tistih dneh...«

S spominom na delček življenjske poti majorja Billa Pearsa in njegove aktivnosti med parizani se vsaj malo oddolžimo za njegov prispevek našemu NOB. Z njegovo smrtjo je odšel še en prijatelj, spoštovalec našega narodnosvobodilnega boja in njegov soborec.

Ante Klarić-Stipica

Srečanje s stražarjem

V spominu mi je ostal dogodek iz zime 1944/45, ko sem bil kurir vojaške kurirske postaje 1/2 na Pohorju. S kurirjem Albertom Panjekom sva se po uspešno opravljeni zamenjavi pošte vračala proti sedežu kurirske postaje v vasi Gradiše nad Loko. Tedaj se je Albertu zahotelo, da bi obiskala kmeta Požarnika, družino, ki je bila partizanom zelo naklonjena, z Albertom pa celo v nekem sorodstvu. Sam neka-ko nisem bil navdušen za tak postanek, pa se je k Požarnikovim podal sam. Jaz naj bi ga počakal pri približno 200 metrov oddaljeni žagi.

Albert se je vzpenjal proti domačiji, jaz pa sem opazil, da se izza bližnjega gozda približujejo sklonjene postave v belih haljah z orožjem, pripravljenim na strel. Nobenega dvoma ni bilo, da so Nemci. Po nekaj trenutkih sem zaslišal močno streljanje – bil sem prepričan, da so streljali na Alberta. Zalosten sem nadaljeval pot proti kurirski postaji. Tovarišem sem pripovedoval o dogodku, vsi smo bili prepričani, da Alberta ni več. Toda ni trajalo dolgo, ko se je v postaji pojavil Albert – živ in zdrav. Takole nam je pripovedoval:

Po prihodu na dvorišče

domačije, med hišo in gospodarskim poslopjem, je opazil nemškega stražarja. Stal je pred hišnimi vrati, nekaj metrov stran. Oba sta presenečena hitro snela puški z ramen in naperila drug proti drugemu. Na srečo je Albertova puška sprožila prejši; sovražnika je naboj zadel v čelo in takoj se je mrtev zgrudil. Albert se je v trenutku pognal po zasneženi čistini proti žagi, Nemci pa so pridrveli iz hiše. Za njim se je vsula prava toča krogel, on pa je bežal po snegu. Padal je in se pobiral, krogla ga ni niso zadele.

Kurir Albert je še med nami, živi v Laškem.

Ivan Pek

Ko oživijo spomini...

Začelo se je pravzaprav takole.

Srečam približno 45 let starega intelektualca, kot stara znanca se kaj hitro zapleteva v pogovor. Zdaj je pač čas dopustov, dopusti pa so pogosto primerni za razne vrste pogovorov.

Možakar ima visok življenjski standard, izšolal pa se je tako rekoč na državne stroške. Hitro začne napadati.

– Tudi ti si eden tistih, ki se kar naprej ubadaš s pisanjem partizanščine. Včasih mi gre na bruhanje. Pozabimo že enkrat na vašo slavno preteklost, prenehajte mlatiti prazno slamo in mleti otrobe!

– Poslušaj, sem ga opomnil, ali ni tudi tvoj oče izkryavel v boju, zate? Mar si tudi nanj pozabil? Pravzaprav tvoj ded, oče je za posledicami vojne umrl...?!

Gleda me, kot da nisem pri pravi preide v nov napad.

– In kaj imamo danes od milijon sedemsto tisoč mrtvih? Svetujem ti, da to čvekanje opustiš in da se lotiš pametnejšega dela...

Še dobro, da se je vmešal starejši partizan in da sem se lahko neopazno umaknil.

Zdaj že pokojni Stane

Terčak, ki je kot prekaljen ruski komunist okusil vso grobost Golega otoka, je med drugim zapisal: Prvoborci in prekaljeni komunisti se niso znali samo bojevati, ampak so znali za ideje tudi umirati.

Spomnil sem se Miklavžkovega Jožka iz Prebolda, ki je po treh strelah hotel pobeogniti nemški patrolji. Na begu je izgubil pištolo, pa si je z žepnim nožem zadal številne ubode v vrat in prsi. Izkryavel je in nemška patrolja je našla mrtvega.

In naj bo spomin na tako herojsko smrt pozabljen? Ali dejanje Slavka Slandra, ki je z golimi rokami branil Slavo Klavoro, njegovo kurirko? Slavino in Slavkovo vedenje pred gestapovci v Mariboru je bilo do zadnjega diha herojsko. Da bi iz njiju izsilili le tro-

hico priznanja, so jima pripravili najgrozovitejše muke in nazadnje – smrt.

Dr. Edvard Šerko z Vranskega je med drugim zapisal: Kamion, mislim je na zloglasno »marico«, drdra po lepi Savinjski dolini, ki je žarela v lepih jenskih barvah. Gledam Čreto, Planino, Oljko in Mrzlico. Željno jih gledam, temna slutnja me obhaja, da jih ne bom videl nikdar več. Vsi smo resni, toda zamoza-vestni. Nihče ne ve, zakaj je aretiran...«

Še marsikaj je napisal. Na primer, iz celice Starega piskra je moral k nemškemu zdravniku dr. Weikmanu. Bil je zelo zadržan, kasneje se je spustil v pogovor o socializmu in komunizmu. Ko je odhajal iz ordinacije, je na stopnišču videl grozen prizor. Po stopnicah so vlekli za roke in telo človeka. Obleka vsa raztrgana, obraz zabrekel in črn od udarcev. Zaprte oči so štrlele z vekami vred iz očesnih votlin. Lase je imel krvave. Od groze je moral zamižati...

Dr. Šerko se je po naključju vrnil in je po svobodi

storil veliko narodu koristnega.

Da, bile so družine, ki so dale po pet in več žrtev. Na primer Zagoženova v Latkovi vasi, Likovičeva pod partizansko Mrzlico.

Zalosten je pogled na plakat, kjer so fotografije med bitko pri Joštu na Dobrovljah. Tukaj so bile težke borbe med II. grupo odredov in Nemci. SO SE-HEN SE AUS! je pisalo nad plakatom. Med ujetimi je bila tudi sekretarka Kozjanskega okrožja Tončka Čečeva. O strašnem mučenju Brgleza, kurirja komandanta Staneta, smo že pisali. Tako mučenje je prenesel človek iz jekla. Ob pogledu na razmrvarjeno ga kurirja se je zgrozil celo nemški komandant.

Velikokrat se je med vojno dogajalo, da je v družini eden sodeloval z Nemci, drugi je končal v krematoriju. Tako je bilo z bratom Gril iz Kaplje vasi. Ko so po izdaji domačina ujeli starejšega, je po ozdravitvi postal eden največjih izdajalcev v Savinjski dolini. Izdal je, tako pravijo, okoli dvesto ljudi, brat pa (mlaj-

ši) je končal v Dachau. Ironija.

V boju pa so sodelovali tudi nekomunisti.

Na primer, pri Breclju, na kmetiji Britnih sel nad Zabukovico, so se shajali prvi prvoborci Spodnje Savinjske doline. Tam so že pred vojno imeli zaupne sestanke. In nobene izdaje! Tako je bil sin Vinko partizan od leta 1941. Njegov oče je v taborišču napisal:

Strašna vojna, muka dvojna, grozna trpljenje, strašna smrt, so vojaki siromaki, mnogim je grob odprt.

Tudi otroke, njih mlade roke, odgnali so v tuji svet, kot živali so odpeljali, da tamkaj morajo trpet'.

Pesem priletnega preprostega očanca, kmeta, ima še 21 kitic. Kako so to preprosto, trpko in žalostno umetnino pretihotapili iz taborišča, mi ni znano. Toda po vojni mi je prvoborec Vinko povedal tole zgodbo:

Pod Gozdnikom, to je z gozdovi poraščena gora,

je živela kurirka z majhnim otročičem, skoraj dojenčkom. Zvedeli smo, da jo bodo brčkone aretirali. Torej mora takoj v hosto. Kaj pa otrok? In smo se domislili, da ga nekako podaknemo sodniku Lesjaku (v Spodnjih Grižah). Oženjen je bil, vendar brez otrok. Pozno zvečer so dete toplo oblekli, zavili v odejo in šli z njim v noč, mimo gostih nemških straž. Položili so ga v neke jasli in odhiteli dalje, ker jim je bila patrolja tik za petami. Pastir, ki je tudi imel v hlevu posteljo, je slišal otroški jok; brž je stekel po gospodarja in gospodinjo.

– Gospod, gospa, otrok, otrok! je trkal na okno.

Vse se je nekako srečno izteklo: mama je postala partizanka, sinek pa last dveh novih gospodarjev. Tudi pastir Franček se je odpravil v hosto.

Da, tudi kruta vojna je poznala nesrečna in srečna naključja.

Možakar, ki si me izzval, boš prebral to zgodbo? Če si mož, jo boš, moraš! Te pozdravlja dopisnik TV-15 Naš tovariš

Drago Kumer

Olga Robnik

Umrila je Olga Robnik, dolgoletna kranjska Rus. Tako kot vsa njena družina, je bila tudi ona trdna in klena v svoji narodni zavesti. Kmalu po okupaciji se je povezala s prvimi organizatorji NOG in OF na ruškem območju in delovala v organiziranih aktivističnih akcijah. Tudi po vojni je bila dolga leta aktivna v organizaciji AFŽ in v planinskem društvu.

Franciška Brelih

Na pokopališču v Spodnji Idriji smo se aprila poslovili od Franciške Prelih iz Spodnje Idrije. Rojena je bila pred osemindesetimi leti na Poljanah pri Cerknem, kjer je med vojno živela. Kuhala je čevljarjem pri 9. korpusu in prala kurirjem na karavli P 35.

Lovro Urbas

Na pokopališču v Ivanjem selu pri Rakeku smo se aprila poslovili od Lovra Urbasa, rojenega pred devetinosemdesetimi leti. Za NOV je delal od leta 1942. Bil je železničar na Rakeku in bil za NOB zelo koristen, saj je posredoval podatke o gibanju sovražnika. Prejemal je in prenašal sanitarni material in hrano partizanom. Po vojni je po svojih močeh pomagal pri izgradnji domovine.

Jernej Novak

Lanskega decembra smo se na pokopališču v Knežaku poslovili od Jerneja Novaka, rojenega leta 1927. Takoj po kapitulaciji Italije se je vključil v NOB in se bojeval v različnih enotah po Dolenjski in Notranjski. Za zasluge med NOB je bil odlikovan z medaljo za hrabrost.

Anton Rudl

Rojen je bil leta 1931 v Dovji vasi. Bil je aktivni mladinec in partizan. Po vojni je poučeval na Strojni in delal na občini. Umril je januarja na Barbari nad Prevaljami.

Ludvik Škerjanc

Smrt je iztrgala iz naše sredine prijatelja, aktivista in borca Ludvika Škerjanca iz Bistrice pri Rušah. Rojen je bil leta 1924 v Hrušovju. V NOG se je vključil že leta 1941 kot terenski aktivist. Leta 1943 so ga Italijani aretirali in zaprli v taborišče Fosana. V severni Italiji je nadaljeval ilegalno delo do kapitulacije Italije. Nato je postal borec Šerčerjeve brigade. Bil je hudo ranjen, ob napadu na bolnišnico so ga Nemci zajeli in zaprli na Koroškem. Marca 1945 je pobegnil in se prijavil komandi vipavskega vojnega območja, kjer je bil do demobilizacije leta 1946. Za zasluge med NOB in po njen je bil odlikovan z redom za hrabrost, redom dela in z medaljo zaslug za narod.

Karel Hrast-Karlin

Umril je dolgoletni predsednik krajevne organizacije ZB Livček Karel Hrast. Rodil se je pred enainšestdesetimi leti. Imel je komaj sedemnajst let, ko so ga odvedli Italijani v vojsko. Po razpadu Italije se je vrnil domov in postal borec 3. bataljona Andrej Manfreda, kateri je bil v sestavi 18. soške brigade. Po osvoboditvi je bil dodeljen odredu za slovensko Primorje. Na Livku se je vključil v družbenopolitično delo.

Alojzij Kokalj-Mojzes

Konec marca smo se v Poljanah nad Škofjo Loko poslovili od nosilca partizanske spomenice Alojzija Kokalja, rojenega leta 1903 pri Kohorju v Hotovljah. Drugo svetovno vojno je dočkal kot vojak 5. posadkovnega bataljona na Blegošu. Po razpadu stare jugoslovanske vojske je skril puško in strelišče ter ju oddal prvim partizanom. Sam se je pridružil borcem Cankarjevega bataljona. Sodeloval je v napadu na Poljane. Marca 1942 je odšel v Poljansko četo, kjer je zbolel. Do konca vojne je skrbel za razmnoževanje partizanskega tiska. Po vojni se je zdravil v Ljubljani.

Terezija Paradiž

Aprila je umrla Terezija Paradiž, rojena leta 1926 na Tolstem vrhu. Bila je mladinska aktivistka in odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Franc Prinčič

V dvainšestdesetem letu je umrl Franc Prinčič. Kot mnogi primorski fantje je moral tudi on v italijansko vojsko. Razpad Italije je dočkal v južni Italiji, septembra 1943 se je javil v zbirni bazi v Gravini in decembra je s 1. prekomorsko brigado prišel v Dalmacijo. Demobiliziran je bil leta 1948 s činom poročnika. Nato je v Dekanih opravljal delo upravnika pošte. Bil je nosilec številnih vojni in povojnih odlikovanj.

Franc Belak

V štirinosemdesetem letu je umrl Franc Belak iz Moravca v Slovenskih goricah. Poleti leta 1943 se je vključil v ilegalno delo OF. Njegovo delo je odkril okupator, zato sta bila z ženo aretirana. Ženo so odpeljali v Ravensbrück, Franc pa je pobegnil v ilegalo, kjer je aktivno delal do osvoboditve. Po vojni je bil izvoljen za prvega predsednika OF v vasi Moravci in nato aktiven družbenopolitični delavec.

Franc Kapus

Na blejskem pokopališču smo se februarja poslovili od Francisa Kapusa, rojenega na Bledu pred petinosemdesetimi leti. Izučil se je za mizarja, zaposlil pa se je kot šofer. Prav to mu je pomagalo, da se je lahko že zgodaj vključil v delo za NOB. Nekaj časa je pomagal krajevnim aktivistom in borcem, pozneje pa se je priključil Pokljudski četi in kmalu odšel v Šerčerjevo brigado.

V 69. letu je umrla nosilka Partizanske spomenice 1941 Hedvika Razdrh iz Ljubljane.

Med NOB je bila borka-bolničarka v bataljonu Stojana Matiča, nato je bila v tehniških delavnicah Glavnega štaba Hrvatske (Pleševac) in do konca vojne v upravi vojnih bolnic 5. vojne oblasti v Petrinjah (Hrvaška).

Tovarišica Razdrhova je bila večkrat odlikovana.

V 79. letu je umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Anton Dolgan-Branko iz Kopra.

Že pred vojno se je vključil v narodnoobrambno organizacijo TIGR, leta 1941 pa je začel aktivno delovati v OF. Leta kasneje je vstopil v NOB. Bil je komandir Brkinske čete ter komisar Brkinske brigade in Istrskega odreda.

Po kapitulaciji Italije je opravljal pretežno politične dolžnosti v KPS in OF.

Tudi po vojni je bil družbenopolitično zelo aktiven.

Pavla Lesar

Konec lanskega leta je umrla aktivistka OF Pavla Lesar. Rojena je bila leta 1901 v Travniku v Loškem potoku. Leta 1925 se je preselila v Kočevsko Reko, kjer je živela vse do smrti. Spomladi leta 1942 se je opredelila za aktivno sodelovanje z NOB. Dva njena otroka sta padla med NOB, sestra pa je umrla za posledicami mučenja. Za zasluge je bila odlikovana z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo.

cijo grške narodnoosvobodilne vojske in grško narodnoosvobodilno fronto. Zaradi tega so ga italijanske oblasti kmalu zaprle.

Pozneje je ustanovil Samostojno partizansko četo »Primorje«, ki je bila pod začasnim poveljstvom grške 7. partizanske brigade ELAS, s katero se mu je kasneje posrečilo prebiti v NOV Makedonije. Tu so ga imenovali za komandanta 1. samostojnega slovenskega bataljona pri Glavnem štabu JA za Makedonijo; s tem bataljonom je prišel v Slovenijo.

Za zasluge v NOB je

bil odlikovan s številnimi priznanji. Po vojni je ostal v JLA kot aktivni oficir, leta 1965 pa se je upokojil s činom podpolkovnika. Medtem je diplomiral na ekonoški fakulteti v Ljubljani, na fakulteti v Zagrebu pa si je pridobil še magisterij.

Od leta 1961 je Srečko sodeloval pri delu odborov prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. Bil je tudi med pobudniki za ustanovitev Skupnosti slovenskih borcev v NOV Makedonije. Grčije in Albanije, sodeloval pa je tudi pri pisanju knjige Boj pod Olimpom. A. K.

V letu 1986 in v 1987 so umrli člani ZZZB NOV:

Iz Cerknice sporočajo:

Frac Bajt, rojen leta 1910 iz Dolenje vasi, aktivist in terenski delavec OF, **Frac Brence**, rojen leta 1898 iz Cerknice, sodelavec NOB in interniralec, **Ana Kanp**, rojena leta 1909 iz Dolenje vasi, aktivistka NOB, **Alojz Kebe**, rojen leta 1902 iz Dolenjskega jezera, sodelavec NOB, **Alojzij Obreza**, rojen leta 1915, borec Notranjskega odreda, **Ivanka Petrovič**, rojena leta 1912 iz Cerknice, sodelavka NOB, **Stane Rutar**, rojen leta 1912 v Krnu pri Tolminu, borec NOB, **Ivan Rudolf**, rojen leta 1920 v Ravnah, sodelavec NOB, **Agata Urbas**, rojena leta 1922 iz Dolenje vasi, mati padlega borca in sodelavka NOB, **Franc Zabukovec**, rojen leta 1896 iz Cerknice, aktivist NOB.

Iz Kotelja na Koroškem:

Jernej Jamnik, rojen leta 1908, **Angela Trup**, rojena leta 1904, **Jožefa Bari**, rojena leta 1900, **Ana Gostečnik**, rojena leta 1900, **Miha Gradišnik**, rojen leta 1913, **Anton Brusnik**, rojen leta 1914, **Jakob Trup**, rojen leta 1904, **Marija Petrič**, rojena leta 1930, **Štefka Pešivnik**, rojena leta 1913, **Fračiška Sekavčnik**, rojena leta 1907.

Iz Poljčan sporočajo:

Jaroslav Kokol, rojen leta 1906, letalec zavezniških vojaških enot v Afriki, **Franc Kobula**, rojen leta 1914, udeležencev NOV s činom vodnika, **Franc Rupnik**, rojen leta 1918, udeleženelec NOB od januarja 1944 in dvakrat odlikovan. **Lizika Šket**, rojena leta 1912, od leta 1944 je aktivno sodelovala v NOB kot kurirka in obveščevalka. **Šime Sladič**, rojen leta 1926, borec in pozneje vodnik 8. korpusa 19. divizije in nosilec dveh odlikovanj. **Frac Vantur**, rojen leta 1927. Z NOV je sodeloval kot aktivist od leta 1944. **Franc Gumzej**, rojen leta 1905. Zaradi sodelovanja z NOV je bil leta 1944 aretiran in odpeljan v internacijo. **Alojz Hojnik**, rojen leta 1915. Leta 1944 je odšel v Šerčerjevo brigado. **Amalija Recko**, rojena leta 1907, aktivistka NOV od leta 1942 in nosilka dveh odlikovanj. **Anton Todorovič**, rojen leta 1912. Od leta 1944 aktivist in kasneje borec Kozjanskega odreda in dvakrat odlikovan. **Franc Fermošek**, rojen leta 1914, najprej je bil aktivist in kasneje komandir OV3 postaje in odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Iz Maribora – KO Jožica Flander

Eufenija Jelenič, rojena leta 1905 v Pazinu. Zaradi sodelovanja z OF je bila leta 1941 izseljena v Srbijo. **Marija Božac**, rojena leta 1923 v Lobjnici. Od junija 1944 je bila terenska aktivistka. **Karel Colja**, rojen leta 1907 v Kopru. Leta 1941 je bil izseljen v Banja Luko in Bosanski Novi. Od septembra 1944 pa je bil aktivni borec 7. slavonske brigade. **Helena Bergholz**, rojena leta 1905 v Škalah pri Titovem Velenju. Od septembra 1944 je bila aktivna sodelavka in aktivistka NOB.

Napad na Koritnico

(nadaljevanje in konec)

Da je italijanska vojska ob napadu na Koritnico pešala, je dokazoval tudi beg njihove posadke z železniške postaje, čeprav jim je kurir, ki so ga naši ujeli, nosil ukaz, da vzdržijo za vsako ceno. Borci 3. bataljona, ki je to noč prevzel položaje pred Hudajužno od 1. bataljona, so to izkoristili. Zažgali so postajo in uničili objekte na progi, nato pa so šli z vojkovci v napad še na postojanko v vasi, pa ni uspel, kajti v tej postojanki je bilo poleg stalne posadke tudi precej pobeglih vojakov iz drugih postojank.

Inženirska četa pa je spustila v zrak štiri mostove, med njimi tudi most na železniški progi med Koritnico in Hudajužno, dolg 30 metrov. Minirali pa so tudi postojanko v Zapolarju, in pretrgali veliko železniških tračnic.

Tudi Vojkova brigada je bila uspešna to noč, saj je v mraku napadla in s plastikom uničila postojanko pri Prangerju, kjer je našlo smrt šest sovražnikov, zaplenili pa so tudi veliko orožja.

Ta čas pa je drugi bataljon Vojkove brigade pregnal iz utrdb pred železniškim predorom pri Zarakovcu posadko in miniral kakšnih dvajset metrov dolg most pred predorom v Bačo.

Ko se je drugi dan, 2. julija, zdanilo, je bila progna na odseku Grahovo Podbrdo povsem razdejana. Štab divizije pa je še za eno noč podaljšal miniranje proge in uničevanje mostov, da je bilo delo temeljito opravljeno. Seveda pa je po štirih dneh bojov tudi sovražnik interveniral in začel s tremi močnimi bojnimi skupinami nastopati iz Soške doline. Prodiral je preko Šentviškogorske planote, iz Idrije prek Želina in iz Podbrda vzdolž Baške grape.

Izmed vseh treh bojnih skupin, ki smo jih delno zavračali, pa je postal zopet najbolj nevaren stari sovražnik 31. divizije-bataljon »Heine«. Ta je prodiral iz Idrije v treh smereh: proti Kojci in Hudajužni, proti Bukovem in proti Poljicam na Šentvidskogorski planoti.

»Prekletó, zopet smo na udaru!« sta mi mimogrede govorila komandir 3. čete Vlado Besednjak, ki je bil tudi eden najbolj visokoraslih partizanov v brigadi, če ne celo diviziji, in njegov komisar, moj stari znanec iz internacije, Viktor Zabukovec. Štab divizije je poslal naš bataljon v predhodnico pri umiku več enot in divizijskih pristabnih delov, in to proti Šentvidski gori. Komaj pa smo zapustili Bukovo, smo naleteli na Nemce. Prišlo je do ostrega boja, med katerim se je del našega bataljona prebil, drugi pa je zaostal. Štab divizije pa je dal takoj nov ukaz, da se cela kolona obrne v nasprotno smer, naš bataljon pa da po-hiti vzdolž kolone in se prebije na njeno čelo. Tako bi ščitil kolono, ki je šla proti Poreznu.

»Zopet tečemo v zaščitnico divizije, ki gre proti Poreznu!« mi je uspel ves zadih nan povedati Viktor Zabukovec. »Kot da mora vse prestreči le naš bataljon!« je uspel dodati njegov komandir Besednjak in že smo ščitili divizijo v smeri proti Poreznu. Tja pa smo srečno prišli in se je spotoma z Nemci spopadel le del 1. bataljona, ki je pod vodstvom komisarja bataljona Ivana Krašovca-Skale ščitil korpusno artiljerijo. Zradi okornosti pa se je le-ta prepočasi premikala in so jo napadli Nemci, ki so jih borci 1. bataljona odbili.

Uspehi nad pričakovanji

Sovražnik se je po Šentvidski planoti, Bukovem in

po Baški grapi potikal še nekaj dni, nato pa je odšel. Naša brigada pa se je iz Porezna spustila v Gorje in Labinje nad Cerknim in se 5. julija spojila z delom bataljona, ki je ostal prikrit na Šentvidski planoti v nekem gozdu, ter se je zdaj skupaj s komandantom Ibrom vrnil v sestavo našega bataljona. Rezultati bojev za Baško grapo so bili celo nad pričakovanji zaveznikov, ki jim je uničenje dela te proge najbolj koristilo, posebno pa v bojih na italijanski fronti. V štiridnevnih bojih smo namreč samo gradnikovci osvojili štiri postojanke in bunkerje, na 86 krajih prekinili železniško progo, zrušili pet mostov, minirali 66 električnih in telefonskih drogov in na dveh krajih minirali cesto. Po naših ocenah je v teh bojih padlo 65 sovražnikov, ranjenih je bilo 46, ujetih pa 31. Poleg tega je naša brigada zaplenila en avtomatski top, dva težka mitraljeza, sedem pušk-mitraljezov, eno brzostrelko, dve pistoli in še veliko drugega. Seveda pa so bili uspehi cele divizije še večji.

Med dvajsetimi bataljoni, ki so napadali Baško grapo, je bil najbolj uspešen naš 2. bataljon Gradnikove brigade s komandantom Ibrom Ibrahimijem, za njim pa 1. bataljon Vojkove brigade s komandantom Ferdom Tolarjem-Mirkom. Za to sta bila v posebnem dnevnem povelju štaba 31. divizije oba pohvaljena. V znak posebnega priznanja pa je štab divizije podelil našemu 2. bataljonu nove puške in strojnice angleškega izvora, kar nas je zelo navdušilo.

V Zgodovini 31. divizije najdemo te besede S. Petelina: »Takratni načelnik Glavnega štaba Dušan Kveder je takole ocenjeval pomen teh borb in doseženih uspehov: »Štiridnevna ofenziva enot 9. korpusa na odseku železniške proge Sv. Lucija/Most na Soči-/Podbrdo spada brez dvoma med najpomembnejše uspehe, kar jih beleži naša vojska. Bilo je sedaj prvi-

krat, da je naša vojska držala ves odsek proge 4 dni v svojih rokah, odbijajoč vsakodnevne srditve nemške intervencije z vseh strani, katerih kolone so bile močne, od 200 do 400 mož. Uničeni so bili vsi železniški objekti od Grahovega do Podbrda, razen postojanke Hudajužine. Naše enote so morale streti odpor sovražnikovih postojank in bunkerjev, ki so bili nanizani vsakih par sto metrov ob progi. Te posadke so bile sestavljene od zagrizenih elementov, ki se prostovoljno niso hoteli predati. To so vse okoliščine, ki dovoljujejo označiti te operacije kot doslej največje na železniško progo.«

Dalje piše S. Petelin: »Zanimiva je tudi izjava člana angleške vojaške delegacije podpolkovnika Moora: »Morda se mnogi niti ne ne zavedajo, kako veliko pomoč nudite zavezniškim operacijam s tem, da ste uničili takovažno prometno žilo, kot je železniška progna, ki veže Italijo z Nemčijo prek Baške doline. Že ako bi prekinili promet za 3 dni bi bilo to velikega pomena. Ko so npr.

Koritnica

Fantje, le malo pohitimo, v Baško zdaj gremo dolino, sovraga stran pregnati, naš narod maščevati.

Nastala je že temna noč, okoli vasi je že obroč, vsi smo pripravljeni za boj, ko se prične, oh, to bo boj.

Enajstkrat udari bron cerkveni, ko vsuje pekel se ognjeni. Vedno je borba bolj srdita, tak' tolče vojska plemenita.

Bombaši že nabijajo pri hiši, sovraga tresejo se kakor miši, minerci tudi že so se vrnili, ko nalogo so svojo izpolnili.

Glej, moč sovraga pojenjuje in klic obupa se že čuje.

Izvirnik pesmi ima v rokopisu sestra Alojza Lozarja Franka, ki živi v Izoli in se zdaj piše Čebtron. Hrani ga kot zlat spomin na brata, ki je 29. julija, čez slab mesec, padel na Lokvah. O tem kdaj drugič.

vaši borci razrušili Štampetov most, so v Ljubljani zaman čakali vlaki, polni nemških vojakov za odhod. Načrt nemške komande, da bi v Italiji v pravem času okrepila kak važen sektor je propadel. Naše sile so lahko izvedle predvidene operacije, ne da bi jih motile sovražni-kove okrepitve.«

O tem, da podpolkovnik Moore ni prav nič pretiraval, priča tudi zahvala, ki jo je ob teh akcijah poslal maršalu Titu general Wilson, poveljnik zavezniških ekspedicijskih sil na Bližnjem vzhodu: »Z občudovanjem sem zvedel poslednje uspehe, ki so jih dosegle vaše enote in tako v mnogem pripomogle k operacijam zaveznikov v Italiji in Franciji.

Ti uspehi, posebno oni v Sloveniji, so bili velike važnosti, ker so ustavili delovanje življenjsko važnih sovražnikovih sil. Prosim, sprejmite in izročite enotam, ki so pod vašim vodstvom, najtoplejšo zahvalo in priznanje.«

Po tako uspešni akciji je bila železniška progna Jesenice-Bohinjska Bistrica-Pod-

Jim Lojze v temo zakriči: »Predaj sovrag se al' umri.«

»Na juriš bratje plemeniti!« Zavpije Ibro ves srditi. In zdaj se vojska zgane, sovraga strah objame.

Že borci smo okoli hiše, sovrag od strahu komaj diše. »Predajte se!« fantje kričijo, drugače naj v zrak zletijo.

Zdaj maščevan boš ti, naš rod, se klici čujejo povsod. Pred vrata Lozar drva vleče, naj se sovrag kar živ opeče.

In čuje Miroto v glas: »Fantje, še nekaj je za vas, Ob hiši tale top vzemite, ga hitro stran od tu peljite!«

brdo-Gorica pet mesecev neuporabna za promet. Tudi pozneje je bila njena uporabnost močno zmanjšana zaradi zasilnih mostov, ki niso dopuščali večjih obremenitev in hitrosti vlakov, pa tudi naši minerji so bili tudi potem še vedno v akcijah.

»Miran! Lepo te prosim, zapiši mi pesem o Koritnici, ki si jo recital na kulturnem večeru po boju v Koritnici, da jo odnesem tudi mojim sestram ter materi in očetu v Stomaž«, me je, ko smo bili že na zasluženem počitku v Vipavski dolini, zaprosil komandir prve čete Alojz Lozar. Tega mu seveda nisem mogel odreči, kajti v boju se je posebno izkazal, doma pa so ga komaj čakali, da ga zopet vidijo starši in deset sester, ki so vsi bili srčno navezani nanj.

Pisarja Staniča ni bilo več, ker je padel v Črnem vrhu, da bi mi recitacijo natipkal na pisalni stroj, zato sem mu jo napisal lastnoročno z nalivnim peresom, ki sem ga zaplenil Italijanu, v katerem je bilo zeleno črnilo, ter mu jo vsemu srečnemu dal. Takole se glasi:

Pripravljeno je zdaj že vse, da se poslopje kar zažge, sovraga pa oblije strah: »Predamo se,« zavpije plah.

Že Lozar prvega iz hiše vleče, a drugi ga objame in mu reče: »Oh, bratec ljubi, dober dan, jaz sem za vas sem Sicilijan.«

Zdaj pač prikupil bi se rad, ko ti grozi gotov propad? Fašizem kruti in krvav, odgovor nam boš zdaj dajal.

Sovrag je že brez vse moči, še Znidaršič se mu smeji: »To naš je plen!« veselo gleda, »ti puško vzemi, a ti bredo.«

Že sonce izza gore sveti, ko odhajajo sovragi ujeti. Grdo se jetniki drže, ker črni grehi jih teže.

V makedonski vasi Bistrenci

piše: Alojz Pipan

V drugi polovici julija 1944 so na Belem Kamnu iz tega bataljona, partizanskega Osogovskega odreda, skupine partizanov in 3. makedonske brigade ustanovili četrto makedonsko brigado. Njen komandant je postal Boro Milevski iz Štipa, politični komisar pa Gruica iz Strumice. Borce iz Bistrenccev so razporedili v tri bataljone nove brigade. Brigada je takoj šla v boj z bolgarsko enoto iz radoviškega garnizona, ki je sledila partizanom na pohodu proti Belemu Kamnu. Partizani so pričakali Bolgare v zasedi in po kratkem boju razbili njihovo enoto. Vojaki so se razbežali in pustili za seboj nekaj mrtvih. Nato so sledile akcije, bitke in pohodi po planini Plačkovica in vaseh ob njenem vznožju. Proti koncu julija 1944 sta dva bataljona 4. makedonske brigade odšla s Plačkovice čez Osogovo v samostan Prohor Pčinski, da bi varovala prvo zasedanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Makedonije (ASNOM), ki je bilo 2. avgusta 1944, en bataljon pa je ostal na Plačkovici. Večji del borcev iz vasi Bistrenci je bil v bataljonih, ki sta odšla v Prohor Pčinski. Na pohodu sta bila nekaj dni in sta do samostana prišla dan ali dva pred začetkom zasedanja.

Varovanje prvega zasedanja ASNOM-a

Prve dni avgusta 1944 je bilo pri samostanu Prohor Pčinski zelo živahno. Delegati prvega zasedanja Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Makedonije (ASNOM) so bili že prišli. Tu so bili Svetozar Vukmanović-Tempo in drugi visoki voditelji vstaje, borci obeh bataljonov 4. makedonske brigade in borci 3. makedonske brigade, pa tudi prebivalci bližnjih vasi.

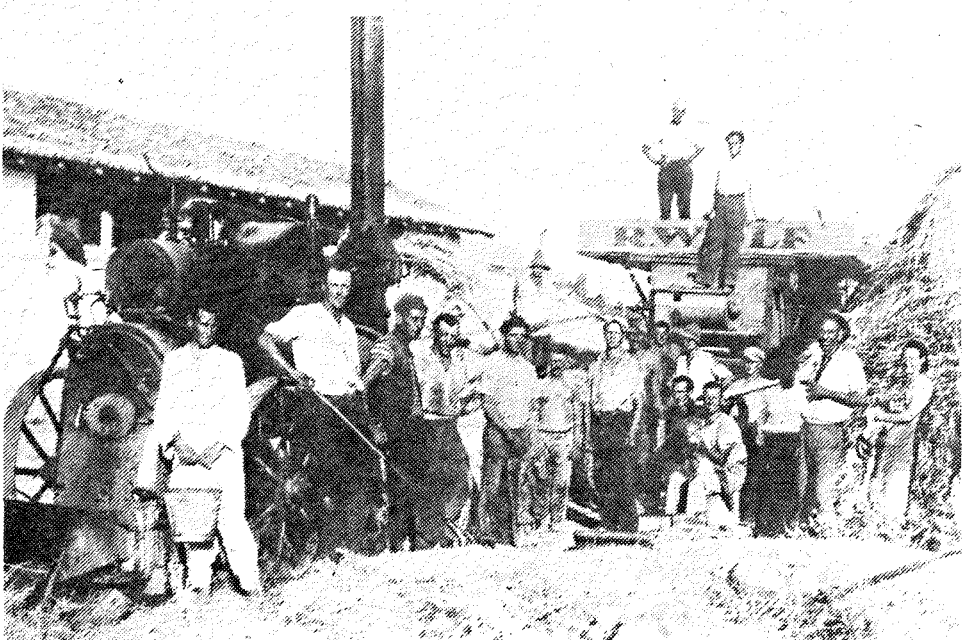
Partizanske enote so bile nameščene okrog samostana in so varovale vse dohode. Takoj po končanem zasedanju, ki je bilo zgodovinsko

pomembno dejanje makedonske državnosti, sta oba bataljona 4. makedonske brigade odšla na pohod proti Ristovcu in Bujanovcu z nalogo, da napadeta železniško progo. Akcija, v kateri so sodelovali tudi borci iz Bistrenccev, je bila uspešna: partizani so uničili del proge in razdejali obe železniški postaji. Tako je tudi boj počastil spomin na zgodovinski Ilinden. Po končani akciji v noči od 2. na 3. avgust so se enote v zgodnjih jutranjih urah vrnile na obronke planine Kozjak, nadaljevale pohod čez planino Osogovo in se potem obrnile proti planini Plačkovica.

Na Plačkovici sta se bataljona združila z bataljonom,

ki je bil med zasedanjem ASNOM ostal na planini. Srečanje je bilo zares veselo. Borci so si pripovedovali o akcijah in doživetjih v minulih dneh. Bataljon, ki je ostal na Plačkovici, je medtem opravil pomembno akcijo v Vinici in Blatacu ter se spopadel z bolgarsko vojsko na Gotevu. V tem boju je bil lažje ranjen Bruno Kutin, partizan iz vasi Bistrenci.

Sledili so novi spopadi z okupatorji. Dvanajstega in trinajstega avgusta 1944 je brigada uspešno napadla Berovo. Borci so poškodovali več objektov in uničili enoto četnikov in bolgarske policije. V tem boju je bilo nekaj lažje ranjenih, med njimi tudi dva borca iz Bistrenccev.

Posnetek, nastal leta 1938., ko so mlatili pri Valentinčevih. Prvi na desni, pri mlatilnici, je Izidor Pegan, kasnejši komandant 1. bataljona v 14. makedonski brigadi.

Trinajstega avgusta popoldne se je brigada umaknila iz Berova proti Vladimirovu, potem pa je odšla proti Paruci, grebenu Plačkovice. V jutranjih urah 14. avgusta 1944 so brigadne kolone na eni izmed vzpetin na Paruci naleteli na dobro oboroženo in utrjeno bolgarsko zasedo. Po dveh urah boja so partizani Bolgare obvladali. V boju je padlo pet ali šest partiza-

nov, med njimi puškomitraljezec Stanko Pipan in Zule Zulfičarov, oba iz vasi Bistrenci.

Po kratkem počitku pri nekem izviru, kaka dva kilometra od bojišča, kjer so pokopali borce, padle na Paruci, je brigada nadaljevala pohod proti Liscu, najvišjemu vrhu Plačkovice. Naslednje jutro, ko se je brigada razvstila na Liscu, je politični ko-

misar brigade Gruica nagoovoril borce. Poudaril je njihov pogum v boju na Paruci in jih pozval, naj maščujejo padle žrtve. Še ko je govoril, je prišla izvidniška patrolja z obvestilom, da se iz smeri Kočani proti Liscu vzpenja kolona bolgarske vojske.

(nadaljevanje in konec v naslednji številki)

Čeparji z Barke

Zapornik – pesnik

Moj oče Karel Čepar je bil mali kmet, na Barki in Sežani, živeli pa smo polproletarsko življenje. Oče je bil že pred prvo svetovno vojno razgledan človek; sodeloval je pri slovenskih časopisih in bil organizator kulturne in prosvetne dejavnosti v vasi in okolici. Kot vojaka avstro-ogrske armade so ga takoj v začetku vojne zajeli Rusi (izkoristil je prvo priložnost, da se je predal, ker je bil prepričan v nesmiselnost imperialistične vojne in iz narodnostnih razlogov). Iz Rusije je prišel šele leta 1919, prežet z idejami oktohrske revolucije in s še okrepljeno narodno in razredno-socialno zavestjo. Bolelo ga je, ker so bili naši kraji priključeni k Italiji in čeprav ga je doma na kmetiji čakalo delo, se je takoj lotil tudi politične dejavnosti.

Dokler so bile še dovoljene slovenske stranke v Italiji, je sodeloval pri teh strankah in vneto organiziral kulturno in prosvetno delo, igral v slovenskih igrah, pel v zborih in vodil politični boj po časopisih in doma. Tako se spominjam, kako mi je, še otroku, na zadnjih svobodnih volitvah pod Italijo naročil, naj odstranim in namažem s blatom fašistične plakate, ki so jih zvečer pred volitvami raztrosili fašisti ob poti na volišče. Obenem sem raztrosil slovenske s besedilom »Vsi enotno za slovensko lipo«. Ko so zjutraj prihajali ljudje na volišče (tri vasi so volile na Barki), so vzdolž poti našli lepe slovenske lepake in zamazane in raztrgane fašistične, fašisti, ki so zjutraj našopirjeni prišli v vas, pa so si grizli nohte. Na volitvah samih je neki karabinjerski brigadir podtaknil v volilno kabino neveljaven plav svinčnik, da bi bile volilnice neveljavne, kajti jasno je bilo, da bodo fašisti potegnili kratko v teh krajih. Moj oče je kot član volilne komisije to pravočasno odkril in zahteval, da se krivec odstrani z volišča, kar se je tudi zgodilo. Na teh volitvah so Slovenci v naših krajih sorazmerno dobro uspeli (izvolili so nekaj slovenskih poslancev), vendar so po prihodu in utrditvi fašizma izgubili vse.

Spominjam se še, kako je moj oče sodeloval pri slovenskem časopisu Mali list (ali Novi list), ki je izhajal v Gorici. Bil je prvi sodelavec rubrike »Deseti brat«. Kot eden glavnih organizatorjev društva »Balkan« na Barki je organiziral in igral na ljudskih igrah pred prvo in po prvi svetovni vojni in pel pri pevskih zborih. Zadnja taka velika prireditev je bila okrog leta 1925. Obiskala jo je množica ljudi iz brkinskih vasi, Vremske doline in Divače ter drugih krajev. Takrat so igrali dve igri: Damoklejev meč in Laži zdravnik. Režiser je bil Franc Čepar. Sodeloval je tudi pevski zbor, ki ga je vodil Albin Margon. Priprave na prireditev so potekale na pol na skrivaj, saj so takrat fašisti že zelo kazali zobe. Kljub temu in morda prav zaradi tega je na prireditev prišla množica iz bližnjih in bolj oddaljenih krajev. Igrali so odigrali z velikim uspehom. Zbor je pel pesmi: Večer na morju, Na domovine meji tam... Po

prireditvi so prišli karabinjerji in pevovodja je moral zbežati. (Po nekaterih izjavah je bil on zadolžen za dovoljenje. Čeprav ga ni dobil, je rekel, da ga ima in igro so srečno odigrali do konca, ko pa so ga karabinjerji povprašali po njem, je zbežal). To je bila zadnja javna slovenska prireditev pred osvoboditvijo, če odštejemo partizanske mitinge in podobno, kar pa je imelo manjši obseg.

Potem se je za našo družino začelo obdobje preganjanja. Fašisti so nas zalezovali, preganjali. Dostikrat so ponoči pod oknom poslušali, kaj se pogovarjamo, da bi nas lahko obtožili. Tako je bil moj oče dvakrat v preiskovalnem zaporu v Sežani (leta 1935 in 1942). Kljub za-

ležovanju je naša družina posebej midva z očetom ostala v zvezi s protifašisti, jim tudi pomagala in drugače z njimi sodelovala. Pri nas smo kovali načrte za pobeg v Jugoslavijo: preden so nekateri pobegnili (Lojze Felician, Gabrijel Obreza), smo se zbrali v naši hiši in se o vsem pogovorili. (Žal so se morali kmalu vrniti, ker so jih v Jugoslaviji preganjali žandarji in tako tudi jaz potem nisem prebегnil). Fašisti so slutili našo povežavo, zato so me trdo zasliševali, vendar nisem ničesar izdal. Vendar smo imeli celo v sežanskem zaporu. Tam je paznik Stanko Ukmar (po nekaterih izjavah Lutman), doma nekeje blizu Gorice, veliko prispeval k rešitvi mojega očeta iz zapore leta 1942. Takrat so hkrati zaprli tudi njegovega brata Jožeta Čeparja, bratranca Franca Čeparja in Andreja Ambrožiča. Omenjeni paznik Stanko jim je povedal, kaj jih bodo izpra-

ševali in jim omogočil, da so se dogovorili, kako bodo odgovarjali. Prav tako smo imeli svoje ljudi pri karabinjerjih. Tako nam je eden izmed njih povedal, kdo nas je izdal in ovadil leta 1935, tako, da smo dobro vedeli, koga v vasi se moramo varovati. Ta isti karabinjer je še potem, ko se je oče vrnil iz zapore, v predvojnih letih ponoči prihajal k nam in so se pogovarjali pozno v noč; tudi o njem vem le to, da je bil doma blizu Gorice.

Po začetku vojne nisem bil več doma, tako da o očetu vem le malo. Poleg njegove aretacije leta 1942, o katerem so me šifrirno obvestili v zaporu na Sardiniji, vem, da se je, ker zaradi zdravja ni mogel v partizane, ukvarjal tudi z revolucionarnim in narodno-buditeljskim pesništvom. Nekaj pesmi se je ohranilo, najbolj značilna je pesem, ki jo je napisal ob padcu fašizma in so jo poznali v naši in sosednjih vaseh, pa tudi med

partizani. (Jaz sem jo pred nekaj leti prepisal od vaščanke Pavle Trebec, ki jo je hranila zapisano). Kmalu po mojem prihodu domov je oče, manj kot leto po osvoboditvi, zaradi bolezni umrl v starosti 66 let.

Naj pripomnim še, da je bila moja mama Francka Čepar doma iz hiše, v kateri so bili prvi partizanski terenci in predvojni in medvojni organizatorji protifašističnega gibanja in NOB. (Jože, Anton, Franc in Ludvik Čepar). Ti in drugi napredni Slovenci so se pri nas zbirali in organizirali že veliko pred vojno, celo pred prvo svetovno vojno. To je potem čisto naravno preraslo v delo za NOG, takoj na začetku vojne.

Vse to navajam zato, da opišem vzdušje, ki je vladalo v naši družini od mojega šestega leta, ko se je oče vrnil iz ujetništva, preko deških let, ko sem očeta spremljal v legalnem in potem ilegal-

nem boju proti fašizmu in za socialno pravično ureditev in čutil težke socialne in narodnostne krivice. Okrog leta 1930 sem kar tri sestre pospremil s trebuhom za kruhom v Argentino, tako, da sem doma ostal sam z mlajšo sestro in starši, pa še za nas ni bilo kruha. Naše majhno in zadolženo posestvo nas ni moglo preživljati, drugod pa za Slovence, posebno še za napredne in zavedne, tedaj ni bilo zaslužka. Oče je bil zelo načitan in družbeno zelo razgledan človek, posebno po prihodu iz Rusije, pa tudi prej. Iz pripovedovanja matere vem, da je ob odhodu v vojsko bil odločen, da na strani Avstroogrske monarhije ne bo niti enkrat ustrelil. Njegove zadnje besede ženi pred odhodom v vojsko so bile: »Francka, prvo pismo, ki ti ga bom pisal, boš dobila iz Rusije.« In tako se je tudi zgodilo.

Vladimir Čepar

Pesmi Slabi časi, V sežanski celici in Musoliniju v album je napisal moj stari oče Karel Čepar. Rodil se je leta 1880 na Barki in tu tudi umrl 1946. Bil je narodno zelo zaveden in za tiste čase zelo izobražen. Za silo je govoril pet jezikov, bil je kmet, poleg tega pa še lovski čuvaj.

Prvi dve pesmi je napisal v zaporu v sežanskem gradu. Za boljše razumevanje naj povem, je bil v pesmi omenjeni Stanko tisti paznik, ki je »družbi« v zaporu pomagal. V zaporu so tedaj bili »kapo villa« (župan Frane Čepar po domače Oštir), »dopolavorist« (Jože Čepar, brat mojega deda) in Dreje (Ambrožič). Vsi so bili že v letih in jih v pesmi upravičeno imenuje »strice«.

Moj stari oče je bil znan kot vesel in šaljiv mož, ki tudi v najtežjih trenutkih ni izgubil smisla za humor. Po pripovedovanju moje mame Cvetke Čepar sem si zapisal tole iz časa dedovega zapore: Vse može, opisane v pesmi V sežanski celici, so zasliševali posamič. Ko je prišel z zaslišanja Franc Čepar, je potožil, da je dobil klofuto. Moj ded ga je vprašal, zakaj. »Ja, vprašali so me, če dajem partizanom jesti. Rekel sem mu, da ne, pa so me oklofutali.« »Prav so imeli,« je rekel moj ded, »zakaj pa si lagal?!«

V času, ko so nastale te pesmi, je moj ded Karel Čepar živel doma na Barki (sedaj občina Sežana) na kmetiji sam z ženo Francko, ki je tudi imela čez šestdeset let. Najmlajša hči je bila poročena na Barki, vendar je živela na moževi kmetiji. Tri starejše hčere pa so šle v Argentino. Edini sin – moj oče – je bil kot politični zapornik na prestajanju devetletnega zapore na Sardiniji.

Pesmi, kolikor vem, niso bile nikjer objavljene. Vem pa, da so jih vaščani znali na pamet in si jih pripovedovali. Tako sem jih slišal tudi jaz že, ko sem hodil v šolo. Takrat smo imeli tudi originalen rokopis doma. Potem smo rokopis dali vaškemu učitelju, ki naj bi ga dal menda nekam v muzej. Od takrat se je sled za vsem tem izgubila. Tudi ljudje so pesmi začeli pozabljati. Ko sem leta 1970 izvedel, da jih ima vaščanka Pavla Trebec z Barke zapisane, sem jo prosil zanje. Našla jih je, jaz sem jih prepisal; tako se imam zahvaliti njej, da so te pesmi ohranjene. Drago Čepar

Slabi časi

*Slabi so začeli časi
po Brkinsih in po Krasi.
Naj bo star al' tudi mlad,
pride tu v sežanski grad.*

*Tukaj dolgo se odlaša;
predno te kdo vpraša,
zakaj si tu in kaj si kriv,
lahko še postaneš siv.*

*Tu si v celico zaprt,
duševno in telesno strt
in še druge bolečine
nam delajo doma družine.*

*Žena joka se in plaka,
vsako delo le njo čaka.
Tol'ko dela in napora
maloktira žena zmora.*

*Tudi otročiči mali
niso prej gladu poznali;
Zdaj za mamo tekajo,
»Dajte kruha«, vekajo.*

*Doma živina v hlevu moka,
se krog praznih jaslji suka,
ker ne vidi gospodarja,
ki se vedno z njo ukvarja.*

*Ubogi zajci in lisice,
srne in tud' jerebice;
kdo sedaj za vas skrbi,
mene ko doma več ni?*

*Vendar tud' ti »zlati« časi
enkrat bodo le minili;
Kraševci in tudi mi
bodemo še skupaj pili.*

*Pil ga bode Stanko tudi,
ker se tol'ko z nami trudi.
Če ravno on je iz Sežane,
vendar nam je namesto mame.*

*Drago Stanko, Bog te živi,
da lašje ti bodo sivi;
da prišel bi do boljše
službe,
želim v imenu naše družbe.
Sežana, 22.12.1942*

V sežanski celici

*Nič prijetno ni to stanje,
to brezplačno stanovanje.
Bolje je, da dobro plačaš
in svobodno se obračaš.*

*Tud' nas usoda je nemila
v to stanovanje zaklenila.
Tukaj čakamo rešitve,
al' nadaljnje preselitve.*

*Kdor bo čital te vrstice,
rad poznal bi tiste strice,
ki so tukaj stanovali,
jedli, pili in igrali.*

*Barka kliče se ta vas,
od koder so prignali nas,
ko ljudje smo vsi pošteni,
bolj kot morebit nobeni.*

*Tukaj je imel kvartir
»kapo villa« – naš Oštir.
Prvi je zaslišan bil,
grenko kupo je izpil.*

*Drugi je Ambrožič Dreje;
on se šali in se smeje.
Z mano on tud' kablo nosi
in tud' cigarete prosi.*

*Tretji, ki je tukaj z nami,
spal je tudi tu na slami.
Hočeš vedeti, kdo je tist'?*
Z Barke »dopolavorist«.

*Tudi jaz sem bil v tej
družbi,
če sem tudi v lovski službi.
Komaj čakam iz teh zidov –
to je Čepar Dragotin.*

*O preljubi vi brezdomci,
ki boste naši tu potomci.
spomnite se tudi nas,
če pridete kdaj v našo vas.
Celica v Sežani, 22. novembra 1942*

Mussoliniju v album

1. Mussolini, vprašam te,
si ohladil si srce?
Mussolini, kaj je s tabo,
kaj zapustil si za sabo?

2. Mussolini, vprašam te,
al' pomislil si na vse
hudo, ki si ga na sveti
storil, krvnik ti prekleti?

3. Mussolini, vprašam te,
al' te ne boli srce,
ko se na povešje tvoje
streljalo ljudi je svoje?

4. Kaj si mislil, Mussolini,
ko gorele so vasi, kamini?
Ko žarele so planine,
v plamenih hribi in doline?

5. Vprašam te, o Mussolini,
kaj ti rečejo Brkini,
katerim si vasi požgal,
ljudi, živino pokončal?

6. Vprašam te, o Mussolini,
kaj reko ti Abesini?
Kaj si misli Neguš njihov,
ko iz njih države si popihal?

7. Vprašam te, o Mussolini,
kje so naše hčere, sini,
katere si postreljal dal
in v tuje kraje odpeljal?

8. Pivka, Kras in tud Vipava
radi tebe obupava,
ker požgal si jim domove,
pustil ožgane le tramove.

9. Mussolini, kjer so mili-
jarde,

*iztirjane prek tvoje garde?
Kam si spravil ta denar,
lump, prekleti ti slepar?*

10. Shranil si jih v žepe svoje.
Zraven še pajdaše svoje
vedno z njimi si podpiral
da bi narod hiral in umiral.

11. Spet te vprašam Mussolini,
kak' ti teknejo cekini
in kak' tekne ti srebro,
ki je v tvojo malho šlo?

12. Hotel si bit' Napoleon,
postal pa drugi si Neron.
Tvoji vsi krvavi čini
bodo v večini zgodovini.

13. Neron, ko Rim požgat je
dal,
na vzvišenem je hribu stal,
je pesmi pel, na harfo
brenkal
in slavo sebi je odklenkal.

14. Tudi ti si se naslajal,
ko dim in plam je svet ob-
dajal;
in tvojo slavo peli so,
podoknico, nagrobnico.

15. Mussolini, »eja, eja«,
njim zdaj celi svet se smeje;
zraven tud' na »ala-la«
danes celi svet pljuva.

16. Mussolini, ti tiran;
to smo znali vsaki dan,
da en preprosti malovar
nikdar ne more bit vladar.

17. Mussolini, črni krokar,
naše si svobode ropar;
nam zadajal si le smrt,
zdaj tvoj črni kljun je strt.

18. Strt si ti in tvoja vlada,
poln nagnusa si in smrada,
strta črna je golazen,
zrak bolj čist je in prijazen.
Barka, 29. novembra 1944

Neutrudna kegljavka

Predstavljamo vam Valerijo Železnikar, rojeno Kobal, neprekosljivo kegljavko moščanske občine. Po rodu je Vipavka, kjer se je leta 1925. rodila v družini, ki je v prvih dneh januarja 1943. vsa odšla v partizane, v Vipavsko četo.

S kegljanjem se je ukvarjala že kot deklica na domačem dvorišču, ko pa se je leta 1959 službeno preselila v Novo mesto, je s tem športom nadaljevala. Za kegljaški klub »Vseh devet« je nastopala že leta 1969, ko je na prvenstvu Slovenije zasedla tretje mesto. Leto kasneje pa je med slovenskimi kegljavkami postala najboljša. V ta šport pa se je še poglobila, tako da je tudi na prvenstvih Jugoslavije dosežala lepe uspehe. Ko se je leta 1972 preselila v slovensko glavno mesto, je postala članica kegljaškega kluba Ljubljana in je neumorno trenirala na kegljišču Maksa Perca.

V svoji karieri beleži mnoge rekorde: s 513 keglji je dosegla najboljši rezultat v stotih lučajih mešano, v Novi Gorici je dosegla rekord kegljišča s 464 podrtimi keglji, tekmovala pa je tudi na mednarodnem tekmovanju v Ljutomeru leta 1981.

Sicer je Valerija marljiva upokojenka, ki vso svojo ljubezen do kegljanja prenaša na mlade rodove – v kegljaški

sekciji Tekstilne v Ajdovščini. Tako se oddolži tudi svoji rojstni vasi Erzelj, njeno uspešno kegljaško pot pa je v knjigi Sodelovati in zmagati opisal Miloš Rutar. Za svojo prizadevnost v kegljaštvu pa bi zaslužila tudi priznanje Kegljanske zveze Slovenije – zlati kegelj.

Vinko Bovcon

K Zvestim ljudem s Pohorja

Kako sem iskal Marijo

Ko sem pred skoraj tremi desetletji šel službovat v Vitanje, mi je sedaj že pokojni predsednik okrajnega odbora ZZB NOV Celje tovariš Ivan Kovačič-Efenka pripovedoval o obveščevalki Mariji iz Vitanja. Spominjal se je kot pogumne in zanesljive obveščevalke, ki je štab 14. divizije obveščala o vsem, kar se je takrat pomembnega dogajalo v Vitanju. Prihajala je v štab divizije, kadar je ta bil na Brdcah ali na Paškem Kozjaku. Vedel je, da je bila zaposlena v neki trgovini v Vitanju, v kateri je imela dostop do cigaret. Na veliko jih je prinašala partizanom in jih zalagala s takrat tako dragocenim in iskanim blagom. Kaj več o njej ni vedel, zapomnil si je le njeno podobo.

Obveščevalka Marija je bila edina zanesljiva vez iz tega okupatorjevega centra s partizanskimi enotami.

Efenka me je večkrat prosil, naj poizvem o njej, kje sedaj živi. Rad bi se namreč z njo srečal, ker ves čas po vojni še ni imel priložnosti za to. Želel se je z njo pogovoriti, ugotoviti, kako sedaj živi, rad bi se ji bil zahvalil za nesebično pomoč, ki jo je nudila partizanom med vojno.

Začel sem poizvedovati v Vitanju o obveščevalki Mariji. Povpraševal sem o trgovinah, ki so delale med okupacijo in o ljudeh, ki so bili v njih zaposleni. Predvsem so me zanimale ženske, Marije, ki so sodelovale s partizani. Našel sem Marijo, ki je bila zaposlena v trgovini. Bila je članica ZZB NOV in sodelovala je s partizani. Sama mi je povedala, da je hodila večkrat v štab brigade na Brdce, da je nosila partizanom cigarete in jih obveščala o raznih zaupnih rečeh.

Ves vesel sem ugotovitev sporočil tovarišu Efenki. Povedal sem mu ime in priimek ter tovarišico opisal po videzu. Takoj je ugotovil, da to ni prava. Ni bila to obveščevalka Marija.

Znova sem se vrgel na delo in iskal naprej, da bi našel pravo obveščevalko Marijo. Krog sem malo razširil. Spraševal sem vse tovarišice, ki so imele dostop do cigaret in da so sodelovale s partizani, da bi med njimi odkrili pogumno obveščevalko. Našel sem tudi drugo Marijo, ki je bila med vojno zaposlena v gostilni. Tudi ona je bila sodelavka NOB. Pošiljala je partizanom cigarete, sanitetni material in jih obveščala o početju Nemcev v Vitanju.

Zatrjevala mi je, da se je sama večkrat podala na pot s pomembnim sporočilom in se sestala s partizani. Vesel sem pohitel tudi s to novo ugotovitvijo k Efenki, v prepričanju, da sem tokrat le našel te pravo obveščevalko Marijo iz Vitanja. Po vsem, kar sem Efenku o novi Mariji povedal, njeno delo, opis, starost se ni ujemalo. Rekel je, da tudi ta ni prava.

Tako mi je po dolgem iskanju ni in ni uspelo poiskati pogumne obveščevalke Marije, ki bo jo slavni komandant Efenka rad sre-

čal sedaj v svobodi, da se z njo pogovori in se ji zahvali za junaška dejanja med vojno.

Razočaran nad neuspehom sem nadaljeval iskanje opustil.

Vendar mi misel na junaško obveščevalko iz Vitanja nikoli ni zamrla. Vedno znova sem premišljeval o njej, kje vendar živi ta junaška žena, da se njenih dejanj spominja pogumni komandant. Med tem časom pa je tovariš Efenka umrl. Zelo hudo mi je bilo, da nisem uspel izpolniti njegovega naročila. Se naprej sem veliko razmišljal o tem. Vedno, kakdar sem poslušal pripovedovanje o sodelovanju vitanjskih žena z NOG, sem premišljeval, katere delo bi se ujemalo s tistim, ki mi ga je opisal tovariš Efenka.

Lani pa sem v Vitanju bil na pogrebu članice ZZB NOV s Paškega Kozjaka tovarišice Mimike Noner, ali kakor so ji po domače rekli, Javorske Mimike. O njenem delu in življenju je ob odprtem grobu spregovoril domačin Jernej Kuzman. Opisal je njeno življenjsko pot in njeno delo v času NOB, ko je službovala v Vitanju. Delala je v trgovini. Takrat sem spoznal, da je to bila tista, ki sem jo toliko časa zaman iskal, obveščevalka Marija iz Vitanja. Povprašal sem še druge o njej, ki so pokonico poznali in mojo domnevo so potrdili. Hudo mi je, da mojega novega odkritja ljubljanelemu komandantu Efenki ne morem sporočiti. Zato sem se odločil, da to opišem in objavim v časopisu. Morda pa se je bo le spomnil kateri izmed njegovih številnih soborcev. Zaslužila si je to. Pa tudi moja naloga bo izvršena in laže mi bo.

* * *

Obveščevalka Marija iz Vitanja je bila najstarejša od devetih otrok Strukljeve družine s Paškega Kozjaka. Klicali so jo Mimika. Rojena je bila 1906. leta. Šolo je obiskovala na Paškem Kozjaku. Težka je bila njena mladost, številne družine na skopi zemlji. Kot najstarejša se je morala mlada zaposliti, čim je zapustila osnovno šolo, kajti lačnih ust je bilo doma le preveč. Prvo delo gospodinjske pomočnice je dobila v Lembergu pri Dobrni. Tu se je pokazala kot pridna in poštena delavka, pa so jo zvabili na delo v Zagreb.

Še pred začetkom vojne je zapustila Zagreb. Starši so jo hoteli imeti bližje in zaposlila se je pri šolskem upravitelju Zupaneku v Strmcu pri Vojniku. Zupanekova družina pa je bila napredna in slovensko zavedna, da je taka v njej rastla tudi mlada Mimika. Zupanekovo sodelovanje v NOG pa je odkril okupator in Zupaneke ustrelil, ženo Pavlo pa odpeljal v taborišče Dachau. Tako je bila družina, pri kateri je Mimika delala, razbita, ona pa brez dela.

Delo v trgovini

Leta 1943 je Mimika Štruklova našla zaposlitev v Vitanju v trgovini z mešaninim blagom pri Mariji Meško. Meškovi so sovražili okupatorja že zaradi tega, ker jim je ob prihodu zaplenil celotno premoženje in na njihova vrata nalepil listek: »Bešlagname« – zaplenjeno. Odslej so delali v svojem, a najetem premoženju.

Marija Meško je v Mimiki Šturkljevi kmalu spoznala pridno in delovno ter sposobno, zlasti pa sloven-

sko zavedno delavko. Zaradi tega ji je zaupala vedno odgovornejše naloge tako v trgovini, kakor tudi v lastnem gospodinjstvu.

V letu 1944 je okupatorja v Vitanju močno vznemirjala okrepljena politična dejavnost partizanskih aktivistov v okolici, tako na Pohorju, kakor tudi na Paškem Kozjaku. Aktivistom in organizatorjem političnega dela med prebivalstvom pa nikakor niso mogli priti na sled s pomočjo izdajstva, policije in žandarmerije. Sodelavce NOG so hoteli odkriti z zvijačo, s pomočjo »raztrgancev«. V Vitanje sta prišla dva gestapovca, ki sta se ponoči preoblekla v partizana in šla preizkušat kmete. Za stanovanje so tema dvema gestapovcema določili zaplenjeno sobo za tujce pri Mariji Meško. Tu pa je stanoval tudi trgovski pomočnik Jaro Tašler, zaposlen pri Mariji Meško. Gestapovec Zdravko je bil doma iz Šoštanja, ki ga je Jaro Tašler dobro poznal, saj sta bila sošolca. Družila sta se torej in si povsem zaupala. Tako je gestapovec Tašlerju običajno povedal tudi nameravane nočne obiske raztrgancev h kmetom, ki jih sumijo sodelovanja z NOG.

Zaupna sporočila na Paški Kozjak

Jaro Tašler je spoznal Mimiko, saj je z njo delal v trgovini in vedel za njeno sodelovanje s partizani. V pogovoru ji je sproti sporočal nakane gestapovcev. Mimika je prizadete kmete brž na razne načine opozorila in obvestila o načrtovanih obiskih gestapovcev. Največkrat je to kar sama storila. Njena pot na Paški Kozjak ni bila nikomur sumljiva, bila je pač tam doma. To okoliščino je zna-

la Mimika dobro izkoristiti, nosila je partizanom zaupno pošto, jih zalagala s cigaretami in z drugim prepotrebim materialom. Tako so jo spoznali tudi v štabu 14. divizije in sam komandant Ivan Kovačič-Efenka. Postala je najpogumnejša obveščevalka Marija iz Vitanja.

Njeno delovanje je bilo življenjsko nevarno. Če bi mu Nemci kakorkoli prišli na sled, bi jo to stalo življenje. Marija se je tega zavedala, a je delo kljub veliki nevarnosti nadaljevala in uspešno opravljala vse do zmage nad sovražnikom. Njena predanost, sposobnost in junaška dejanja za službo spoštovanje in resnično priznanje.

Obveščevalka Marija iz Vitanja ni čakala na priznanja, pohvale še manj pa na nagrade. Ostala je skromna in sama skrbela zase z delom in s svojimi pridnimi rokami.

Kmet Javornik izpod Paškega Kozjaka Karel Noner je postal vdovec z dvema otrokoma. Zasnubil je Mimiko in ona ga je vzela, saj ga je dobro poznala. Leta 1949 sta se poročila. Pri nesla je srečo v zakon: možu je bila zvesta žena, otrokoma pa dobra in vzorna druga mama. Prav je, da se je spominjamo, pa čeprav po smrti.

Veliko je članic ZZB NOV v Vitanju. Več je Marij, ki so bile zaposlene med vojno v Vitanju. Veliko jih ima uveljavljeno priznanje sodelovanja s partizani in so jim pošiljale cigarete ter druge dobrote. A le ena je bila obveščevalka Marija iz Vitanja, katere junaštvo je osebno poznal in cenil slavni komandant 14. udarne divizije Ivan Kovačič-Efenka. To pa je bila Mimika Štruklova s Paškega Kozjaka!

Franjo Marošek

Smrčac

Da je bilo v partizanih življenje razgibano, najbrž ni treba posebej poudarjati. Bilo je polno težav, toda jemali smo ga, kot da je prav tako normalno in da je mnogo manj tragično, kot se danes tako rado poudarja.

Življenje v Nacetovi četi je bilo podobno kot v ostalih enotah, marsikaj smo tudi zagrešili in nemalo je bilo borcev, ki jih je bolj prizadela ostra kritika za storjene napake kot praske ali celo rane, pridobljene v bojih in zasedah. A prav te moralne rane so krepile v naših vrstah duha: poštenost, borbenost in predanost.

Nekega dne pa nas je razburil prihod sveže mobiliziranega kmetiča srednjih let, doma iz Krjavljavih krajev. Ta novopridobljeni borec, uvrščen v drugi vod, je imel vse lastnosti poštenega, predanega, pogumnega borca, imel pa je eno napako: ko se je preselil v svet sanj, so se zaslišale njegove »negativne sile« – smrčanje, kakršnega še nismo slišali do tedaj. Dosedanje motilce nočnega miru smo malo porukali ali pa samo zacmokali, pa je smrčanje za nekaj časa popustilo. Dober spanec je bil namreč za partizana prav tako potreben kot hrana, cigarete ali strelivo.

Smrčanje, ki se je pojavilo s Smrčacem, kakor smo ga hitro krstili, pa je presegalo vse meje. Slišalo se je izven meja našega tabora, nemalokrat prav do sovražnikovih vrst. To pa je izdajalo taborišče, borce in celo trenutno dejavnost partizanske enote. Še prvo noč smo zaslišali smrčanje, kakršno bi bolj prisodili kočevskemu medvedu kot debelušnemu, dobrosrčnemu kmetiču, ki je bil po velikosti skoraj pritlikavec; to nas je še posebej vznemirjalo. Kaj, če še kaj zraste in povzroči še strašnejši hrup, smo v šali dejali.

Po nalogu vodnika, ko vse dotedanje metode niso ob njem prav nič zalegle, smo ga neko noč prebudili. Postavili smo ga na noge, toda pojavilo se je novo vprašanje. Kaj sedaj, saj brez spanja v naših vrstah in z našimi vsakodnevnimi napori ne bo dolgo zdržal...? Da si pa tudi on želi ohraniti življenje, pa je že pričalo dejstvo, da se je raje priključil nam, kot da bi čakal doma Italijane. Ti bi ga po hitrem postopku poslali v internacijo, kot so to storili s premnogimi, pa čeprav so bili tihi in mirni kot kure na domačem dvorišču.

Naca, več ukrepov za vsakovrstne spodrsljaje njegovih borcev, je sedaj nemogoče stal. Ne samo, da kratki spanje vsem borcem njegove dobre čete, ogrožala celo našo prepotrebno konspiracijo: prav te dni smo zaradi hajke govorili le šepetaje. Smrčac pa si je revež mencial oči, v dolenski govorici bolj pel kot govoril in zahteval svojo pravico po pošteno zasluženem počitku. Nikoli nismo ugotavljali, ali je to pravica ali ne, vedeli smo le, da brez spanja res ne gre.

Modro in naglo je ukrepal komandir Nace. Odslej je spal pri straži, saj ga bo budna takoj prebudila, čim bo začel s svojim zlovesčim smrčanjem. Po nekaj dneh so se stražarji pritožili, da ob njem ne morejo stražiti, saj samo na njega pazijo; kajti še isti hip, ko je zaspal, je zahreščal kot dandanes motorika v tistem gozdu. Komandir Nace je to uvidel in že sta s komisarjem Cvajarjem začela razmišljati, da ga kratkomalo pošljejo domov, četudi bi bil vzrok kaj čuden. Zanj in za nas bi bilo še najbolje, da gre za nedoločen čas domov, smo si dejali, pripravljeni pa smo mu bili to dobo šteti, kot da je bil ves čas v naših vrstah.

Sumljivo nas je gledal in že se je bal, da pripravljamo nanj akcijo tihe likvidacije. Po treh ali celo štirih mesecih boja proti njegovemu strašnemu smrčanju zares ni-

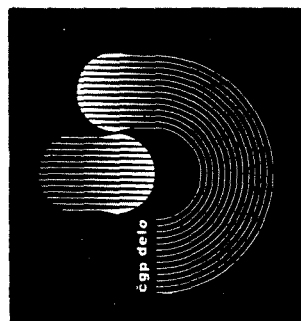
smo bili več zmožni pametnega ravnanja.

A je usoda vso stvar najpravičnejše uredila. V boju za Žužemberk je bil med mnogimi ranjen tudi on. Ko smo jih polagali na majave vozove, obložene s šopi slame, smo jim želeli skorajšnje ozdravljenje in vrnitev v naše vrste. Ko je komandir Nace slišal o ranjencu Smrčacu, ga je šel osebno potolažiti, da njegove rane sicer niso nič hudega. Spremno pisimo pa je kljub temu oznanilo, da je

primeren le še za stražarja v bolnici, oziroma v zaledju. O njem nismo slišali nič.

Ko pa sem se čez dobro leto preselil v Kočevski rog, kjer je bila naša baza 21, sem videl kupe podrlih smrek in bukev. Najbrž jih je podrl smrčac s svojim strašnim smrčanjem, sem si mislil. Toda, tu je že bilo carstvo osvobojenega ozemlja in je bilo malo komu mar, kako spi ali smrči. V svobodi je to že privatna stvar – mar ne?

Oleg Križanovskij-Igor

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revialni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

Aktualna vprašanja socialnega in zdravstvenega varstva borcev NOV

Tudi tu se pozna stiska

Na letni skupščini Zveze združenj borcev NOV Slovenije, ki je potekala v Ljubljani konec junija, je o stanju in aktualnih vprašanjih s področja socialnega in zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov v današnjih razmerah govoril predsednik Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide Stane Kotnik. Ker utegne njegov prispevek k obravnavanju te problematike zanimati širši krog bralcev, povzemamo nekatere pomembnejše poudarke iz njegove razprave, ki smo ji dodali tudi nekaj statističnih podatkov.

Tovariš Kotnik je uvodoma povedal, da se zaradi omejevalnih ukrepov na področju splošne in skupne porabe ter restrikcij vseh vrst porabe republiški komite in občinski upravni organi, ki so pristojni in zadolženi za izvajanje zveznih, republiških in občinskih predpisov o družbenem varstvu udeležencev NOV, vse pogostejše srečujejo s problemi zagotavljanja ustreznih ravni socialnega in zdravstvenega varstva. Potrebe po teh oblikah varstva vse bolj rastejo, razmere glede finančnih sredstev pa se vse bolj zaostrejujejo. Pristojni upravni organi v sodelovanju z organi zveze borcev in strokovnimi službami samoupravnih interesnih skupnosti s področja socialnega in zdravstvenega varstva zato z največjo odgovornostjo spremljajo, obravnavajo in v okviru možnosti čim hitreje rešujejo različne probleme. Ti se pojavljajo pri izvajanju predpisov ter samoupravno dogovorjenih stališč in kriterijev o uveljavljanju pravic in posameznih oblik varstva udeležencev NOV.

Ker se posebni problemi

pojavljajo pri zagotavljanju sredstev, ti organi namenjajo posebno pozornost pripravljanju ustreznih analiz in strokovnih podlag, na podlagi katerih pristojni organi, komisije in skupščine odločajo o zagotavljanju sredstev ter njihovi porabi.

V tem času, ko se življenjski stroški strmo povečujejo, je poleg sprotnega reševanja vlog za različne invalidske prejemke in priznavalnine najpomembnejše, da se vsi ti prejemki čim bolj tekoče usklajujejo. Tako so bili pred kratkim, z veljavnostjo od 1. januarja dalje, invalidski prejemki po zveznih predpisih povečani oziroma valorizirani za 73,8%, invalidski dodatek in drugi prejemki po republiških predpisih pa, z veljavnostjo od 1. julija dalje, za 72%, kolikor je znašala tudi valorizacija pokojnin v SR Sloveniji.

Poleg osebne in družinske invalidnine je med prejemki vojaških invalidov najpomembnejši invalidski dodatek. Do tega dodatka so upravičenci vojaški invalidi in njihovi družinski člani, če so njihovi redni prejemki po članu družine manjši od naj-

nižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, določene v začetku leta (za leto 1988 znaša 170.123,79 din). V zneskih od 8506 do 170.123,79 din ga prejema vsega 6567 upravičencev, od tega osebnih 2974 in 3593 družinskih invalidov. Dodatek za potrebo in tujo pomoč prejema 294, ortopedski dodatek pa 1483 vojaških invalidov. Konec leta 1987 je bilo v Sloveniji 8087 osebnih vojaških in 6360 družinskih invalidov, za vse prejemke vojaških invalidov po republiških predpisih pa je letos predvidena poraba 15.518.000.000 din iz republiškega proračuna.

Več problemov kot pri izvajanju predpisov o varstvu vojaških invalidov nastaja pri uveljavljanju družbenega dogovora o priznavalninah udeležencev NOV. Dopolnjeni dogovor sicer že drugo leto uspešno izvajamo, odbor podpisnikov tega dogovora je sprejel kriterije in merila, na podlagi katerih se odobravajo sredstva za priznavalnino, dana so tudi vsa potrebna strokovna navodila za odmero, prevedbo in usklajevanje priznavalnin (o tem je v TV 15 nekaj že pisalo), pa vendar se v nekaterih občinah komisije, ki odločajo o teh zadevah, ne ravnaajo v skladu s sprejetimi usmeritvami – niti glede dogovorjenih kriterijev niti rokov. Zato prihaja do neupravičenih razlik pri odobravanju in odmeri višine priznavalnin v posameznih občinah, na splošno pa zaradi tega nastajajo težave pri zagotavljanju sredstev za priznavalnino in za njihovo usklajevanje.

Odbor udeležencev družbenega dogovora bo še v juliju sklepal o valorizaciji občinskih priznavalnin, ki pa bo – zaradi omenjenih pomanjkljivosti in razlik med občinami – izvedena diferencirano, verjetno od 20% do 60%, z veljavnostjo od 1. julija dalje. Konec leta 1987 je prejelo občinsko priznavalnino 15.475 upravičencev, za te namene pa je v proračunih občin v letu 1988 predvidena poraba 15.333.384.206 din.

O socialnem in zdravstvenem položaju borcev NOV je v svoji uvodni besedi dotedanji predsednik Republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije tov. Bogo Gorjan rekel med drugim:

Zniževanje življenjske ravni je prizadelo tudi borce. V lanskem letu je na primer že 36% borcev prejelo službe in odgovorno delo, ki so ga opravljali, so po tolikih letih uživanja pokojnine številni udeleženci NOB pristali na najnižjem znesku. Kar 16% borcev dobiva na podlagi sprotne ocenjevanj socialnega stanja posameznikov stalno občinsko priznavalnino.

Ob povečanih zdravstvenih težavah smo borci vse bolj soočeni s potrebo po varčevanju v zdravstvu. Zmanjšane so možnosti zdravljenja v borčevskih ambulantah, koriščenja klimatskega in zdraviliškega zdravljenja, najavljene so povečane participacije.

Tako smo glede pokojnin, socialnih pomoči in zdravstvenega varstva seveda pripravljeno deliti usodo in bremena starostnih kategorij prebivalstva.

V prihodnje bo treba vztrajati na doslednejšem spoštovanju dogovorjenih stališč, da bi se tako v čimvečji možni meri odpravile razlike med posameznimi občinami, poenostavili postopki za odmero in usklajevanje priznavalnin ter omogočila izdelava zanesljivih strokovnih podlag za zagotavljanje potrebnih sredstev. Treba je namreč upoštevati, da se sredstva za borčevsko-inva-

lidsko varstvo črpajo iz proračunskih virov, ki so po novem omejena za vse porabnike.

Kot je znano, se bo omejevanje sredstev za skupno porabo zelo ostro odrazilo tudi na zdravstveno varstvo. Predvideni so različni ukrepi za izhod iz finančnih težav in prekomerne porabe sredstev v zdravstvu. V tem položaju si v sodelovanju s pristojnimi organi in komisijami zveze borcev prizadevamo, da bi v čimvečji možni

smeri. O vseh takih in podobnih pobudah bo treba tudi za dolgoročne programe zavzeti v republiškem merilu usklajena stališča, v skladu z načelnimi opredelitvami o nujnosti zmanjšanja porabe v zdravstvu.

Glede zdravljenja v naravnih zdraviliščih smo lansko leto z velikim trudom in intervencijami nekako uspeli poslati na zdravljenje borce v vseh najnujnejših primerih, letos pa so se v tem pogledu razmere še nekoliko poslabšale in dodatno zaostrole. Ob angažiranju vseh možnih in razpoložljivih sredstev pa bomo najbrž ohranili lansko število zdravljenj vojaških invalidov in nosilcev »Partizanske spomenice 1941« (2100); za to pa verjetno ne bo enakih možnosti pri zagotavljanju zdravljenja drugih borcev, ki se financirajo iz sredstev zdravstvenih skupnosti.

V okviru prizadevanj za varstvo in pomoč ostarelim in oslabelem borcev smo se in se bomo v prihodnje bolj angažirali pri organiziranju in zagotavljanju nege in različnih oblik pomoči na njihovih domovih.

Na koncu je tovariš Kotnik delegatom na skupščini zveze borcev zagotovil, da bodo v republiškem komiteju za borce in vojaške invalide in občinskih upravnih organih za zadeve borcev in vojaških invalidov še naprej odgovorno in vestno opravljali svoje naloge in se trudili, da vsi udeleženci NOV zakonito in tekoče uveljavljajo pravice, ki jim gredo v skladu s predpisi in družbeno dogovorjenimi stališči.

Vladimir Dejan

Koristno je vedeti:

Pogoji za pridobitev posojila za avto

Po določenih pravilnikih o posojilih občanom za določene namene lahko pri katerikoli enoti Ljubljanske banke v Sloveniji povprašate o možnostih za pridobitev posojila za nakup osebnega avtomobila, če le-ta služi kot invalidski pripomoček.

Kdaj?

Kadar gre za vojaškega ali civilnega invalida vojne, ki ima naslednje telesne okvare:

- slep,
- slaboviden z najmanj 50-odstotno telesno okvaro,
- z ocenjeno 100% telesno okvaro,
- z ocenjeno telesno okvaro zgornjih okončin v višini najmanj 80%,
- z ocenjeno telesno okvaro spodnjih okončin v višini najmanj 60%.

Kredit lahko upravičenec pridobi enkrat v petih letih. Upravičenec lahko dobi posojilo na podlagi:

- A) lastne udeležbe
- B) vezave dinarskih sredstev
- C) namenskega varčevanja.

Pridobitev posojila z lastno udeležbo

Podajamo osnovne podatke, ki služijo za opis in izračun vseh primerov:

znesek odobrenega kredita 5.000.000 din,
25 odstotkov lastne udeležbe 1.250.000 din,
doba vračanja kredita 60 mesecev ali 5 let,
obrestna mera na kredit (je odvisna od stopnje inflacije in določa večkrat letno).

V letu 1987 je bila revalorizacijska stopnja za prvo trimesečje 60%, drugo trimesečje 80%, tretje trimesečje 91%, oktober 130%, november in december 150%.

Realna obrestna mera $r=2\%$, je tudi spremenljiva, vendar ni nujno, da se spremeni vsak mesec in je med najnižjimi.

Za pridobitev posojila v višini 5.000.000 din na podlagi lastne udeležbe je potrebna lastna udeležba v višini 25% ali 1.250.000 din.

Mesečne anuitete so izračunane na podlagi obrestnih mer v letu 1987 in revalorizacijske stopnje, kot je bila navedena. To pomeni, da so mesečne anuitete za drugo, tretje, četrto in peto leto izračunan hipotetično, pod pogoji, ki so veljali v letu 1987.

Mesečne anuitete bi tako znašale:

prvo leto	12×	99.685 din
drugo leto	12×	181.324 din
tretje leto		417.737 din
četrto leto	12×	963.159 din
peto leto	12×	2.226.059 din
	1×	417.737 din

Skupaj plačani znesek z revalorizirano glavnico in 2% realno obrestno mero 48.323.305 din

Posojilojemalec plača ob podpisu pogodbe za najem posojila lastno udeležbo v dobro posojila, za kar se mu takoj

odšteje, oz. zmanjša osnova za izračun anuitete (v obravnavanem primeru znaša nova osnova za izračun anuitete 3.750.000 din), to pa pomeni tudi nižja obremenitev njegovega osebnega dohodka oz. pokojnine. Obremenitev kreditne sposobnosti kreditjemalca in vsakoletno povečanje te obremenitve je pri kreditih, odobrenih na podlagi lastne udeležbe najnižja, kar zatovalja tudi redno odplačevanje.

Pridobitev kredita za vezavo dinarskih sredstev

Občan dobi posojilo, če veže za določen čas dinarska sredstva. V ta namen sklene z banko pogodbo o vezavi sredstev.

Višina posojila v tem primeru znaša 350% od vezanih dinarskih sredstev.

Vezana sredstva ostanejo v banki do poplačila posojila in so obravnavana kot varščina. S pogodbo o vezavi sredstev se občan z banko dogovori, da bo: banka pripisane obresti od vezanih sredstev uporabila oz. prenesla za delno odplačilo obračunane revalorizacije posojila ob koncu vsakega leta ali pa plačilo posojila takrat, ko se stanje posojila in revaloriziranih vezanih sredstev izenačita.

Primer – Najem posojila z načinom odplačevanja, kot je opisan na začetku. Pri tem so uporabljeni enaki podatki kot pri posojilu z lastno udeležbo.

Mesečne anuitete:		
prvo leto	12×	132.913 din
drugo leto	12×	200.079 din
tretje leto	12×	380.191 din
četrto leto	12×	756.191 din
peto leto	12×	1.511.285 din
	1×	380.191 din

Obresti na vezana sredstva po revalorizacijski stopnji	6.843.960 din
skupaj	42.997.615 din

ob poplačilu posojila banka občanu izplača:

- znesek vezanih sredstev 1.430.000 din
- obresti na vezana sredstva za zadnje t. j. peto leto 1.859.000 din

- skupaj vračilo 3.289.000 din

V prikazanem primeru se na koncu vsakega leta pripišejo obresti na vezana sredstva v dobro revaloriziranega posojila in se nato z upoštevanjem obresti vsako leto na novo izračuna višina anuitete. Anuiteta se vsako leto izračuna na novo tako, da se obresti na revalorizirana sredstva uporabijo za delno odplačilo revaloriziranega posojila.

Drugi primer – Odplačevanje posojila kot je določen v nadaljevanju. Uporabljeni so enaki podatki kot pri kreditu z lastno udeležbo.

Mesečne anuitete:		
prvo leto	12×	132.913 din
drugo leto	12×	241.766 din
tretje leto	12×	556.983 din
četrto leto	5×	1.284.212 din
	1×	531.723 din
Revalorizirani znesek depozita		20.185.990 din
Skupaj		38.318.717 din

Posojilo, ki ga odplačuje posojilodajalec, se obrestuje po obrestni meri, ki je enaka revalorizacijski stopnji, povečani za realno obrestno mero.

Revalorizirana vezana sredstva se tedaj, ko je stanje revaloriziranih vezanih sredstev enako stanju revaloriziranega posojila uporabijo za dokončno odplačilo posojila, oz. se opravi poravnava. Zato je odplačilna doba krajša, zneski anuitet so višji, ker je tudi začetni saldo posojila višji... V začetni fazi prihaja v odplačilo celoten znesek posojila, zato so anuitete višje od primera odplačevanja z lastno udeležbo, odplačilna doba pa je krajša za 19 mesecev (torej za približno 1/3 odplačilne dobe). Skupaj je zato odplačani znesek nižji, doba odplačila pa krajša.

Posojilo, pridobljeno z namenskim varčevanjem

Občan dobi posojilo, če namensko varčuje dinarska sredstva za najmanj 12 mesecev. Pogodbeno določena doba varčevanja se lahko skrajša ali podaljša. Po poteku varčevalne dobe dobi upravičenec posojilo, ki služi kot invalidski pripomoček po naslednji lestvici:

varčevalna doba v mesecih	kredit, izražen v odstotkih (od povprečno privarčevanega zneska in obresti)
12	280%
18	300%
24	330%
30	370%
36	420%

Oblika pridobitve posojila z namenskim varčevanjem se v dosednji praksi pri vojaških invalidih in civilnih invalidih vojne skorajda ni pojavljala, ker se ti upravičenci za nakup avtomobila verjetno odločijo v kratkem časovnem roku.

Pri posojilih za osebne avtomobile je treba poudariti še novost, ki je predlagana v novem pravilniku Ljubljanske banke. Gre za **olajšavo**, po kateri lahko za nezaposlene osebe in invalide z nizko kreditno sposobnostjo posojilo najamejo člani njihove ožje družine, oz. upravičenec ter eden izmed članov ožje družine s skupnim stalnim prebivališčem.

Postopek za pridobitev posojila

Postopek za pridobitev posojila za nakup motornega vozila za vojaške invalide in civilne invalide vojne se začne na podlagi **pismenega zahtevka** upravičenca, ki ga vloži pri občinskem upravnem organu, pristojnem za zadeve borcev in vojaških invalidov. Občinski upravni organ pošlje **zahtevek** z invalidskim spisom Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide, ki bo v skladu s pravilnikom Ljubljanske banke izdal potrdilo o izpolnjevanju pogojev za pridobitev posojila. Potrdilo posreduje republiški komite upravičencu **po pošti**, z njim pa bo upravičenec uveljavljal pravico do posojila v najbližji enoti Ljubljanske banke.

V primeru, da se upravičenec osebno oglasi na Republiškem komiteju za borce in vojaške invalide, mora s seboj prinesiti **revizijsko potrjeno odločbo o invalidnosti ter izvid in mnenje pristojne zdravniške komisije**, ki ugotavlja odstotek vojaške invalidnosti. V tem primeru se potrdilo izda takoj.

Bojno tovarištvo se nadaljuje

Letalska enota, ki s svojim delovanjem ohranja izročila 2. lovske eskadrile NOVJ, je pred nekaj dnevi praznovala svoj 44. rojstni dan. Ustanovljena je bila 1. julija 1944 na tleh severne Afrike, bojne akcije pa je izvajala od Črne gore do Trsta, od otokov na južnem delu Jadrana do Save na severu. Njeni borci – večinoma primorski Slovenci in istrski Hrvati – so bili čvrsto odločeni, da bodo po svoje prispevali h končni osvoboditvi svoje domovine Slovenije in Jugoslavije.

Na praznik enote so se zbrali iz vse Jugoslavije: iz Nove Gorice, z obale, tudi iz zamejstva, Zagreba, Beograda, Mostarja, Splita in od drugod. Nepozabno je bilo srečanje preživelih borcev, saj je bilo, po besedah nekega udeleženca iz Bosne, tovarištvo skovano takrat, ko

so se pisale najsvetlejšje strani naše polpretekle zgodovine. Takrat, ko ni nihče vprašal, kdo, kaj in od kod si, temveč je bilo edino merilo ljubezen do domovine in dobri medčloveški odnosi.

V stroju današnje enote so imeli nekdani borci – letalci – častno mesto. Srečni in zadovoljni so bili vsi, tako veterani kot letalci, ki nadaljujejo njihove tradicije. Prve zato, ker njihovi nasledniki zvesto sledijo njihovim zgledom. So predani entuziasti, ki ljubijo svoj poklic in svojo domovino, kar dokazujejo s svojimi delovnimi uspehi. Drugi so bili veseli, ker se preživelih borci počutijo še vedno pripadnike svoje enote. Z veseljem so jim pokazali, kako so uredili spominsko sobo, kjer se vojaki in starešine učijo o bojni preteklosti in dosežkih svoje enote. Po-

kazali so jim tudi opremo, ki jo imajo sedaj in ki, po njihovih besedah, zadovoljuje vse potrebe, tako, da z lahkoto izpolnjujejo dane naloge. Obenem ne pozabijo povedati, da je vsa oprema in oborožitev domače izdelave in da niso odvisni od dobre in ne dobre volje tujih dobaviteljev.

Velja omeniti, da so borci in starešine enote pristrčno sprejeli predstavniki skupščine občine Brežice, kjer ta enota deluje, in kjer je predsednik SO v pozdravnem nagovoru poudaril, da so to »naši vojaki, naša armada«. Oni nas varujejo, da mi lahko delamo, velikokrat pa tudi sami priskočijo na pomoč.

Ob koncu slovesnosti so se borci, starešine in vojaki ter drugi gostje udeležili skupnega kosila in si obljubili, da se ob letu spet srečajo.

Alojz Dekleva

Memorial Frana Barleta

Gasilsko društvo Cerklje je organiziralo drugo tekmovanje za memorial Frana Barleta, umrlega pred 60-letji v Ljubljani, sicer rojenega v Cerkljah pri Ločah, 1864. leta. Bil je ustanovitelj gasilstva na Slovenskem, na vse-slovanskem gasilskem kongresu v Varšavi 1924. leta mu je uspelo osnovati vseslovansko gasilsko zvezo. V znak priznanja in neomejene hvaležnosti za njegovo veliko delo ga je občni zbor jugoslovanske gasilske zveze izvolil za enega svojih prvih častnih članov.

Sodelovalo je kar 40 ekip iz kranjske, radovljske in kamniške občine.

Predsednik organizacijskega odbora Ivan Basej je tekmovanje ocenil: »Udeležba je bila zelo dobra, pri čla-

nih je nastopilo kar 26 ekip, kvaliteta se pozna po rezultatih. V prihodnje želimo določene pomanjkljivosti, ki so se pojavile med tekmovanjem odpraviti in ga narediti še bolj zanimivega. Posebno se zahvaljujem pokrovitelje-

ma in sponzorjem – obrtnikom cerkljanskega območja za pomoč, hkrati pa si želimo, da prireditelvi preraste na vse občinske meje Gorenjske, z leti pa na vso Slovenijo.

J. Kuhar

Nova restavracija v Banjolah je odprta

Na sam dan borca je bila v počitniškem domu ZB NOV Ljubljana v Banjolah pri Pulju slovesnost, povezana z otvoritvijo nove restavracije. Zgrajena je bila v petih mesecih, odprl pa jo je najstarejši delavec delovne skupnosti doma Evelino Premate.

V nove restavracijske prostore se pride po domiselni širokih okroglih stopnicah iz sredine stare restavracije, ki seveda še vedno služi svojemu namenu. V novem delu, v I. nadstropju, skupaj s prostori v pritličju je sedaj nad 600 sedežev tako, da je omogočena postrežba vseh gostov v eni izmeni, kar je tudi največja pridobitev za počut-

je gostov. Lepe nove prostore krasi tudi velika, s stropa viseča plastika puljskega umetnika.

Preurejeni so tudi upravni prostori doma in postavljena sodobna telefonska govornica.

Eden izmed (pravzaprav) treh velikih novih restavracijskih prostorov je posvečen trem članom ZB NOV, ki so se najbolj zavzemali za obstoj in napredek tega počitniškega kompleksa. To so Marjana Draksler, Rado Pehaček in Janez Rešek. V tej sobi vise njihove slike. Ob tej priložnosti je bil na ploščadi pred restavracijo zanimiv kulturni spored, ki so ga izvajali člani kulturnoumet-

niškega društva Balun iz Pulja.

Slovesnosti so se poleg rednih gostov udeležili tudi domačini in predstavniki KS Banjole, predstavniki občine Pulj s predsednikom skupščine občine Ivico Percanom in predstavniki mesta Ljubljane s predsednico skupščine mesta Nušo Kerševan. V priložnostnih govorih so bile izrečene prenekatere zahvale za dosedanjo pomoč v zvezi z izgradnjo nove restavracije, pa tudi prošnje za nadaljnjo pomoč pri dokončanju celotnega načrta prenovne Počitniškega doma in za razširitev nevarno ozkih cest skozi vas Banjole.

S. K.

Ideje za kolesarski maraton

Ekipo so sestavljali tile kolesarji: Aleksander Novak, ki je letos vozil maraton že desetič in si tako prislužil priznanje, Ivan Pek je vozil šestič, Kondrad Breg, Ivan Lužovec in Stane Bobek (tudi šestič) ter Franjo Jerenko tretič. Lojze Fajdiga letos zaradi zdravstvenih razlogov ni tekmoval, je pa zato tudi že desetič duša maratona in organizator vseh podrobnosti, ki spadajo k taki prireditvi.

V Mislinji so se kolesarji organizirali v kolono in nato nadaljevali združno proti Slovenj Gradcu, Dravogradu, Radelju in v Ruše. Svoj prihod so nato najavili za 15. uro v Limbušu, kjer je bila osrednja proslava občine Maribor-Tabor. Na slavnostni tribuni je junake – kolesarje pozdravil slavnostni govornik predsednik občine

Maribor-Tabor Mirko Munda.

Mladenke so kolesarjem na majice pripele še cvet, prilegel pa se je tudi hladen brizganec.

V spremstvu spremljajočega vozila, ki so si ga sami organizirali, so se napotili v Maribor na Trg svobode, tu pa jih je z živahnimi akordi sprejela pihalna godba KUD Pošte Maribor.

Organizatorji so ocenili, da se je letošnjega desetega maratona udeležilo kakih 1500 kolesarjev.

Med kramljanjem so borci kolesarji z organizatorji ocenili dosedanje maratone in si bili enotni v tem, da je bodočim potrebno dati nov navdih. Krog naj bi razširili do Celja za tiste, ki so najbolj vneti in krepotni. Krajše razdalje, na primer do Konjic in nazaj, Dravograd in

nazaj, pa naj bi ponudili takim, ki niso preveč vzdržljivi ali pa imajo kolesa bolj robata (morda kot družinski maratoneček). Morda bi se obnele tri vrste razdalj – treba bo še razmisliti. Več glav, več ve.

Stane Bobek-Miha

Nagrajenci za pravilno rešeno križanko v 28. številki TV-15: Vlasta Triplat, Dežmanova 1, Lesce, Franci Hudomal, Ravne 181, Šoštanj in Jože Hudobivnik, Pot na Grič, Ljubljana. Nagradjencem čestitamo, vse zveste reševalce križank pa že takoj vabimo k novi preizkušnji znanja.

Vabila

ob dnevu vstaje 1988

Zveza telesnokulturnih organizacij Ilirska Bistrica in Planinsko društvo SNEŽNIK Ilirska Bistrica vabita ob letošnjem dnevu vstaje slovenskega naroda – v petek, 22. julija na

20. POLETNI POHOD NA SNEŽNIK

Avtobusi bodo krenili z avtobusne postaje v Ilirski Bistrici ob 8. uri. Krajsi slovesnosti bosta na Sviščakih pred spomenikom padlih ob 9. uri in na vrhu Velikega Sneznika ob 12. uri.

Pokrovitelj pohoda je Obč. sindikalni svet Ilirska Bistrica. Informacije: Zdravko Debevc, ZTKO, tel. 067/81-177, Il. Bistrica.

PD Snežnik
Ilirska Bistrica

KO ZBZ NOV SELO na Vipavskem in odbor za izgradnjo spomenika NOV sporočata, da bodo na dan vstaje slovenskega naroda 22. julija 1988 ob 16. uri v Selu odkrili doprni kip narodnemu heroju Ivanu Kosovelu-Borotinu in spomenik padlim borcem

ter žrtvam fašističnega nasilja. Na slovesnost vabimo mladino, borce in krajanje vipavskih vasi, še posebej preživele borce Gornje Vipavske čete in 1. Primorskega partizanskega bataljona S. Gregorčič ter aktiviste Srednje-primorskega okrožja.

Vabimo tudi delovne kolektive, ki so nam omogočili postavitev spomenika.

Po proslavi bomo imeli partizansko srečanje.

V soboto, 30. julija 1988 ob 17. uri bomo odkrili v Spominskem parku na Plavžu – na Jesenicah spomenik narodnim herojem: Jožu Gregorčiču-Gorenjcu, Matiju Verdniku-Tomažu, Andreju Žvanu-Boristu in Antonu Dežmanu-Tončku ter revolucionarju in delavskemu pisatelju Tonetu Cufarju.

Vabimo vse borce gorenjskih partizanskih edinic ter aktiviste in internirance ter vse občane Jesenic in Radovljice, da se svečane-ga odkritja udeležijo v čimvečjem številu.

Občinski odbor ZBZ NOV
Jesenice

Občinski odbor ZBZ NOV Trbovlje vabi svoje člane ob praznovanju dneva vstaje v petek, 22. julija ob 10. uri na Vrhe nad Trbovljami. Informacije dobite na Občinskem odboru ZBZ Trbovlje.

Obvestili

Ljubljanska sekcija Briško-beneškega odreda ob 45. obletnici organizira izlet z avtobusom na: »ZBOROVANJE PRIMORSKEGA LJUDSTVA« z geslom: »Padec fašistične tiranske oblasti, svoboda in napredek«.

Govoril bo predsednik predsedstva SR Slovenije tov. Janez Stanovnik. Zborovanje bo na Humu v Goriških brdih v soboto, 3. septembra 1988, ob 11. uri.

Odhod z avtobusom bo iz Ljubljane 3. septembra 1988, ob 7. uri s Trga osvoboditve, v kolikor bo zadostno število prijavljenih.

Prevozne stroške 10.000 din plačate ob prijavi 4. in 5. avgusta ob 18. uri v Klubu delegatov, Puharjeva 7.

Odbor sekcije

Borci VOS OF in VDV Gorenjske

30. julija 1988 ob 17. uri bodo v Spominskem parku na Plavžu na Jesenicah odkrili doprni kipe padlim in umrlim narodnim herojem Jožu Gregorčiču, Matiju Verdniku, Andreju Žvanu in Tončku Dežmanu ter revolucionarju in delavskemu pisatelju Tonetu Cufarju.

K svečanemu odkritju doprsnega kipa narodnemu heroju Tončku Dežmanu, nekdanjemu komandantu varnostnih grup VOS OF jeseniškega okrožja in komandantu V. (gorenjskega) bataljona ter namestniku komandanta 2. brigade VDV, posebej vabimo njegove soborce VOS OF in VDV Gorenjske. Odbor skupnosti borcev VOS OF Gorenjske in Odbor skupnosti borcev

V. bataljona
2. brigade VDV

Odbor 15. SNOUB – Belokranjske obvešča vse borce brigade, da bomo 3. septembra 1988 praznovali 45. obletnico ustanavljanja brigade. Prosimo vse borke in borce brigade, da se prijavijo na naslov: Občinski odbor ZBZ NOV Metlika.

Prijave zbiramo zato, da bomo za zbor brigade za udeležence pripravili vse potrebno (prijetno počutje in gostoljuben sprejem borcev Petnajste v njihovi Beli krajini). Zbor brigade bo v soboto, 3. 9. 1988 ob 10. uri na prostoru Pungerta – Doma E. Kardelja v Metliki.

Prosimo vse borce, da o tem obvestijo soborce 15. brigade, s katerimi se srečujejo. Posebnih vabil ne bo, ker bo odbor posredoval obvestilo in informacijo v vsa sredstva informiranja. Zato naj vam to obvestilo velja kot vljudno vabilo Belokranjcev.

Tovariši soborci 15. Belokranjske partizanske brigade. V Beli krajini ste bili vedno tople, pristrčno sprejeti; posebej pa vas bo Metlika sprejela odprtih rok sedaj, ko proslavljate svoj visoki jubilej.

Odbor Petnajste in DPO Metlika

Ribiči ob dnevu borca

Dan borca so člani ribiškega društva Ilirska Bistrica proslavili na svoj način: na jezeru Mola pri Hariji so priredili tradicionalno športno tekmovanje v ribolovu. S tem so tudi proslavili stoletnico ribištva na Slovenskem, na tekmovanju pa je sodelovalo več kot devetdeset članov te ribiške družine. Tekmovati so začeli zgodaj zjutraj, med mladinci pa so bili najuspešnejši Jadran Tomič, Liona Jurač in Primož Križaj. Med člani je bil prvi Jože Pipan, sledila pa sta mu Zdenko Stojčević in Boris Tkavčič. Za prva tri dosežena mesta so podelili pokale; v imenu organizatorja jih je vročil Rado Jurač, predsednik ribiške družine.

P. Nikolič

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je delovala v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani. Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/I. Telefon: 327-780. V uredništvu smo: glavni urednik – ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik – VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki – ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIČ, MILENKO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESI, redaktorica-lektorica – MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec – DRAGO SETNIČAR, tajnica uredništva – MARA OKORN. Uprava in naročniški oddelki: Ljubljana, Ul. Moše Pijadeja 24. Telefon: 317-049. P. P. 598. Člani časopisnega sveta TV-15: predsednica – MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK. TV-15 izhaja kot tednik. Cena izvida: 500 din. Letna naročnina za 1988 (52 števil): 19.000 din. Naročnina za II. polletje: 12.000 din. Tisk in korektura: ČGP Delo, Ljubljana. TV-15 je oproščen temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).